

شناسایی موانع و ارتقاء کاربست پذیرسی یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه ریزی توسعه؛

رویکردی کیفی و مبتنی بر درس آموخته‌ها

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

دفتر خدمات پژوهشی

مجموعه گزارش شماره ۳۲۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	شناسایی موانع و ارتقاء کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه‌ریزی توسعه (رویکردی کیفی و مبتنی بر درس آموخته‌ها)
کد شناسه	۱۴۰۱-۵-۱۰۳۷۲
واحد ستادی	دفتر خدمات پژوهشی
پدیدآورنده	محمدعلی احمدی شاپورآبادی
همکار	علی گل‌سرخ
ناظر علمی	فرحناز صبوحی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	بهار ۱۴۰۱
طراح جلد	پدرام حاجی اسماعیلی
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان نجات‌اللہی - خیابان سپند شرقی - پلاک ۱۶ شماره‌های تماس: ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰ شماره پیام‌رسان: ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳	
https://www.dfrc.ir/	

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
خلاصه مدیریتی.....	أ
مقدمه.....	۱
۱- کلیات پژوهش.....	۲
۱-۱- اهمیت و ضرورت.....	۲
۱-۲- بیان مسئله.....	۴
۱-۳- اهداف پژوهش.....	۶
۱-۴- پرسش‌های اساسی.....	۶
۱-۵- روش‌شناسی پژوهش.....	۶
۱-۶- تعریف واژگان و اصطلاحات تخصصی.....	۷
۲- مفهوم کاربست و تأثیر مداری پژوهش‌ها در برنامه‌ریزی توسعه.....	۹
۲-۱- نظام تحقیق.....	۹
۲-۲- جایگاه کاربست نتایج تحقیقات در نظام مدیریت پژوهشی.....	۱۰
۲-۳- مفهوم کاربست.....	۱۰
۲-۳-۱- تبارشناسی کاربست.....	۱۱
۲-۳-۲- موانع کاربست.....	۱۱
۲-۳-۳- نکاتی اجمالی در مورد مدل‌های کاربست‌پذیری.....	۱۳
۲-۳-۴- دیدگاه‌ها در مورد کاربست.....	۱۴
۲-۴- جایگاه کاربست و اثرگذاری پژوهش‌ها در اسناد بالادست با تأکید بر برنامه‌های توسعه ایران.....	۱۸
۲-۴-۱- اسناد بالادست.....	۱۸
۲-۴-۲- برنامه‌های توسعه.....	۱۸
۲-۴-۳- نقاط قوت و ضعف مرتبط با کاربست نتایج پژوهش در برنامه‌های توسعه.....	۲۳
۲-۵- قابلیت اثرگذار پژوهش‌های فزاینده ایران بر توسعه کشور.....	۲۵
۲-۶- پیش‌نیازها و ظرفیت‌سازی کاربست‌پذیری یافته‌ها در برنامه‌ریزی توسعه.....	۲۶
۳- فراتحلیلی بر کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در تجربیات مورد مطالعه.....	۲۹
۳-۱- بررسی سوابق و ادبیات موضوع کاربست یافته‌های پژوهشی.....	۲۹
۳-۲- زمینه‌ها و موانع کاربست در تجربیات مورد مطالعه.....	۳۶
۳-۳- شناسایی مدل اولیه موانع کاربست یافته‌های پژوهشی.....	۳۷
۳-۴- شناسایی موانع و راهکارهای مؤثر بر کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه‌ریزی توسعه.....	۳۹
۳-۴-۱- استخراج مدل موانع کاربست یافته‌های پژوهشی در انطباق با نظام برنامه‌ریزی توسعه.....	۳۹
۳-۴-۲- شناسایی موانع مؤثر بر کاربست مطالعات توسعه‌ای.....	۴۱
۳-۴-۲-۱- بعد ارتباطی.....	۴۱
۳-۴-۲-۲- بعد انسانی.....	۴۲
۳-۴-۲-۳- بعد سازمانی.....	۴۲

- ۴۳ بعد روش شناختی ۴-۲-۴
- ۴۴ بعد فرهنگی - اجتماعی ۵-۲-۴
- ۴۴ ارائه راهکارهایی جهت ساماندهی و بهبود کاربست یافته‌های پژوهشی در برنامه‌ریزی توسعه ۳-۴
- ۴۴ راهکارهای غلبه بر موانع کاربست مرتبط با بعد ارتباطی ۱-۳-۴
- ۴۶ راهکارهای غلبه بر موانع کاربست مرتبط با بعد انسانی ۲-۳-۴
- ۴۷ راهکارهای غلبه بر موانع کاربست مرتبط با بعد سازمانی ۳-۳-۴
- ۴۹ راهکارهای غلبه بر موانع کاربست مرتبط با بعد روش شناختی ۴-۳-۴
- ۵۰ راهکارهای غلبه بر موانع کاربست مرتبط با بعد فرهنگی - اجتماعی ۵-۳-۴
- ۵۲ جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و ارائه سایر راهکارها و توصیه‌های سیاستی ۵
- ۵۲ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۱-۵
- ۵۳ اقدامات و توصیه‌های سیاستی و راهکارهای عملیاتی در حوزه مطالعات توسعه‌ای ۲-۵
- ۵۷ توصیه‌های پژوهشی ۳-۵

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱: بخش های سازمانی نظام تحقیق.....	۹
جدول ۲: مقایسه سهم جمعیتی و سهم تولیدات علمی کشورهای جهان بر اساس سطح درآمد آنها.....	۱۷
جدول ۳: جایگاه پژوهش و فناوری در برنامه های توسعه کشور.....	۱۹
جدول ۴: پیش بینی وضعیت برخی از شاخص های تحقیقات و فناوری طی سال های برنامه ششم.....	۲۰
جدول ۵: شاخص های عملکردی بخش پژوهش و فناوری طی سال های ۱۳۹۸-۱۳۹۲.....	۲۱
جدول ۶: بررسی سوابق و ادبیات موضوع کاربری یافته های پژوهشی.....	۳۰
جدول ۷: استخراج موانع و نوع کاربری یافته های پژوهشی و روش های اطلاع یابی در تجربیات مورد مطالعه.....	۳۶
جدول ۸: گویه های مرتبط با بعد ارتباطی موانع کاربری یافته های پژوهشی در حوزه مسایل توسعه ای.....	۴۱
جدول ۹: گویه های مرتبط با بعد انسانی موانع کاربری یافته های پژوهشی در حوزه مسایل توسعه ای.....	۴۲
جدول ۱۰: گویه های مرتبط با بعد سازمانی موانع کاربری یافته های پژوهشی در حوزه مسایل توسعه ای.....	۴۲
جدول ۱۱: گویه های مرتبط با بعد روش شناختی موانع کاربری یافته های پژوهشی در حوزه مسایل توسعه ای.....	۴۳
جدول ۱۲: گویه های مرتبط با بعد فرهنگی - اجتماعی موانع کاربری یافته های پژوهشی در حوزه مسایل توسعه ای.....	۴۴

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۱۰	شکل ۱: ابعاد مدیریت پژوهشی.....
۱۷	شکل ۲: مدل ارزیابی تاثیرات پژوهش.....
۲۶	شکل ۳: مقایسه روند تغییرات جایگاه جهانی ایران از لحاظ تولیدات علمی (پژوهش).....
۳۸	شکل ۴: مدل مقدماتی موانع کاربست.....
۴۰	شکل ۵: مدل موانع کاربست یافته‌های پژوهش‌های توسعه‌ای.....

خلاصه مدیریتی

هنگامی که پژوهش‌ها استفاده عملی در فرایند تصمیم‌گیری نداشته باشند این امر به معنای اتلاف منابع و عدم استفاده صحیح از آن در فرایند تصمیم‌گیری و اجرا است. در این راستا عدم کاربست یافته‌ها و توصیه‌های سیاستی حاصل از طرح‌ها و پژوهش‌ها باعث می‌شود این قلمرو جایگاه و منزلت واقعی خود را به تدریج در فرایند تصمیم‌سازی از دست بدهد. با وجود به‌کارگیری محدود (هیچ) نتایج حاصل از یافته‌های پژوهشی و یا توصیه‌های سیاستی حاصل از طرح‌ها و پژوهش‌ها برای حل مسائل و مشکلات کشور، سالیانه طرح‌های تحقیقاتی زیادی انجام می‌شود؛ اما این پرسش همچنان باقی است که با توجه به اهمیت و تأکید کاربست یافته‌ها در حل مسائل و مشکلات کشور و نیز تأکید اسناد بالادست بر کاربست، چرا با وجود پژوهش‌های انجام شده تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌ها از اقبال مطلوب و مورد انتظار در راستای حل معضلات و مشکلات در سطوح گوناگون در سطح جامعه برخوردار نیست؟ به‌ویژه در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های طرح‌ها و برنامه‌های توسعه پایدار که پارامترهای دیگری مانند منافع کوتاه‌مدت، مصلحت، منافع گروه خاص و ... بر پیشینه علمی و تحقیقی طرح‌ها و برنامه‌ها غلبه پیدا می‌کند. در این راستا پاسخ را باید در کاربست یافته‌های پژوهشی و موانع مترتب بر آن در حوزه‌ها و ابعاد برنامه‌ریزی توسعه جویا شد.

نوشتار حاضر از نظر روش‌شناسی تحقیق با توجه به ماهیت کیفی پژوهش‌های پیشین انجام شده در حوزه کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی به صورت کیفی و تحلیلی از مفهوم و گام‌های روش فراتحلیل و استفاده از ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته در انطباق کاربست‌پذیری در نظام برنامه‌ریزی توسعه بهره برده است. با توجه به این نکته که از جمله اهداف این گزارش، ارائه درس آموخته‌هایی برای کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه‌ریزی توسعه است. برای تحقق این امر از یک‌سو جهت بررسی جنبه‌های کاربردی و عملیاتی الگوی بهینه کاربست‌پذیری و پرهیز از کلی‌گویی و درک سیستمی نظام پژوهش و برنامه‌ریزی توسعه از دیگر سو، سطح نظام برنامه‌ریزی استانی (مطالعه موردی) به منظور شناسایی موانع و ارتقاء کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در یک فضای عینی و معطوف به اجرا، مناسب تشخیص داده شد.

برخی از دستاوردها و یافته‌های این نوشتار به شرح زیر است:

در به‌کارگیری محدود (هیچ) نتایج حاصل از یافته‌های پژوهشی و یا توصیه‌های سیاستی حاصل از طرح‌ها و پژوهش‌ها برای حل مسائل و مشکلات کشور چند دیدگاه وجود دارد. بر مبنای رویکرد ماهیتی یافته‌های پژوهش و توصیه‌های سیاستی آن فاقد ویژگی‌های لازم برای اجرا، از نظر دیدگاه منع مدیریتی دارای کارایی و اثربخشی پایینی برای حل مشکل‌ها و معضلات کشور و از دیدگاه تأثیرمداری پژوهش‌ها در دستیابی به اهداف توسعه، کم اثر و بسیار ضعیف است.

با توجه به رویکرد سوم که هر دو دیدگاه قبل را در نظر می‌گیرد امروزه نگرانی و دغدغه اصلی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان پژوهشی جهان حصول اطمینان از مؤثر واقع شدن پژوهش‌ها بر دستیابی به اهداف توسعه

است. تأثیرگرا بودن^۱ به معنای آن است که بیشترین اهمیت به میزان اثربخشی فرایند پژوهش در پیشبرد اهداف توسعه داده شود. در این راستا، تصمیم‌گیری برای انجام پژوهش باید با نگاه به چشم‌انداز دستیابی به تأثیر آن صورت پذیرد.

تأکید فراوانی که در سیاست‌های کلی نظام و سایر اسناد بالادستی به مسئله افزایش کاربرد و اثربخشی پژوهش‌های کشور دیده می‌شود حاکی از توافق صاحب‌نظران عالی‌رتبه نظام در خصوص اهمیت و ضرورت این مسئله است. در این چارچوب مبنای فکری حاکم بر بخش پژوهش و فناوری در (برنامه ششم توسعه) کاربست علم و فن‌آوری است که از نظر شاخص نسبت عملکرد اعتبارات به تولید ناخالص داخلی کشور در سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۶۸ درصد، ۵۶/۵ درصد و ۴۷/۱ درصد تحقق یافته است. بر این مبنا سهم اعتبارات پژوهش و توسعه در برنامه ششم توسعه از هدف‌گذاری‌های برنامه عقب‌تر است که به علت محدودیت‌های بودجه‌ای بر مبنای پیش‌بینی‌ها، محقق نشده است.

در بخش پژوهش و فناوری برنامه‌های سوم و چهارم توسعه میزان تحقق اهداف برنامه به ترتیب ۴۷ درصد و ۲۷ درصد محاسبه شده است. اگرچه در موفقیت برنامه‌ها در کنار اهداف کمی باید اقدامات و راهبردها را که عمدتاً کیفی هستند نیز در تحلیل‌ها مدنظر قرار داد. در این ارتباط پارادایم و مبنای فکری حاکم بر برنامه‌ها در جهت‌دهی و سیاست‌گذاری و ارائه راهبردها تأثیر به‌سزایی دارد. برای نمونه در اهداف، راهبردها و سیاست‌های تعریف شده پژوهش و برنامه در سند برنامه ششم موارد متعددی برای کاربست نتایج تحقیقات به‌خصوص از نگاه ارتقاء کارآفرینی فناورانه تعریف شده است؛ اما انعکاس این موارد در احکام قانونی متناسب با انعکاس آنها در سیاست‌ها و راهبردها نبوده است.

اگرچه برخی از گزارش‌های منتشر شده در خصوص آمار و اطلاعات تحولات علم و فن‌آوری، ایران را در برخی شاخص علم و فناوری در سطح دنیا دارای رتبه بالایی ارزیابی نموده است، اما به این نکته باید توجه داشت که در انطباق برخی شاخص‌ها با یکدیگر تناسبی دیده نمی‌شود. برای نمونه شاخص‌هایی مانند رتبه جهانی تولید علم و سهم ایران از مقالات پراستناد دنیا تناسبی با شاخص‌هایی مانند رتبه جهانی نوآوری، دستیابی به اطلاعات و ثبت اختراعات ندارد. از دیگر سو و مهم‌تر از آن با وجود اهمیت اثربخشی پژوهش‌ها، شواهد زیادی حاکی از آن است که در مجموع این پژوهش‌ها در توسعه جامعه، اثربخشی بسیار ضعیفی داشته‌اند.

علاوه بر موضوع سهم پژوهش از منابع مالی، نحوه هزینه کردن این منابع نیز بسیار قابل توجه است. پرداختن صرف به شاخص‌های مالی و این که ایران دارای سهمی کمتر از یک درصد است، نباید ما را از پرداخت به این حقیقت غافل کند که کیفیت و نحوه هزینه‌کرد این منابع و به عبارتی نیازسنجی و مدیریت و کاربست پژوهش امری ضروری و مهم است. نکته دیگر این که برنامه‌های توسعه و قانون بودجه - به جز بخش پژوهش و فناوری - نیز دولت مکلف به انجام طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای و یا طرح‌های امکان‌سنجی پروژه‌ها

1. Impact Orientation

ذیل فصول مختلف برای اقدامات و طرح‌های توسعه‌ای است که منابع مالی انجام این طرح‌ها و پروژه‌های توسعه‌ای عمدتاً از محل تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ذیل فصول تأمین می‌شود که ماهیت مطالعاتی و پژوهشی دارد و هزینه‌کرد این اعتبارات در سهم منابع مالی پژوهشی مغفول باقی می‌ماند. برای نمونه در ماده ۲ قانون برنامه ششم توسعه در قالب مسائل محوری برنامه که دولت موظف شده طرح‌های مرتبط با مسائل محوری (موضوعات خاص راهبردی، مکان‌محور، بخش پیش‌رو اقتصاد کلان فرابخشی و توسعه آمادگی دفاعی و امنیتی) را در بودجه سالیانه اعمال نماید یا در بند الف ماده ۲۷ دولت مکلف به اجرای مطالعات برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی در پنج هزار روستا در طول برنامه ششم توسعه شده است.

در بررسی سوابق و ادبیات موضوع کاربرست‌پذیری، ۱۶ منبع داخلی و خارجی شامل کتاب‌ها، مقالات و گزارش‌ها در خصوص موانع کاربرست‌پذیری یافته‌های پژوهشی مورد فراتحلیل قرار گرفت. بررسی تجربیات مورد مطالعه به شناسایی و انتخاب مدل اولیه پژوهش کمک کرد.

نتایج حاصل از یافته‌های فراتحلیل مطالعات کاربرست‌پذیری مبین آن است که جهت ارتقاء کاربرست‌پذیری ضمن تعریف و تعیین حوزه‌ها و زمینه‌ها، به ساختار و کارکرد سازمان و حوزه خواهان کاربرست‌پذیری نیز باید توجه نموده و الگو و مؤلفه‌های آن را انتخاب کرد.

با استفاده از درس آموخته‌ها و تجربیات حاصل از نشست‌ها با گروه کانونی (متشکل از افراد صاحب‌نظر و خبره در حیطه موضوع مورد مطالعه) و استفاده از نظرات و ارزشیابی گویه‌ها و بومی‌سازی معیارها و متغیرهای مرتبط با ویژگی‌های ابعاد کاربرست، اقدام به جرح و تعدیل مدل اولیه در حیطه نظام پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در قالب مؤلفه‌های کلی و ویژگی‌های اجزای آن با یک رویکرد کاربردی و عملیاتی شد. یافته‌های حاصل از تجربیات مورد مطالعه و استفاده از نظرات و درس‌آموخته‌های اعضای گروه کانونی در حوزه مطالعات و پژوهش‌های توسعه‌ای، ۱۵ گویه یا مانع کاربرست مرتبط با بعد ارتباطی، ۱۵ مانع مرتبط با بعد انسانی، ۱۶ گویه مرتبط با بعد انسانی، ۱۴ گویه مرتبط با بعد روش‌شناختی و ۱۳ گویه یا مانع مرتبط با بعد فرهنگی و اجتماعی را مورد شناسایی قرار داده است.

راهکارهای ارائه شده در این نوشتار در گام اول متناسب و منطبق با موانع ابعاد مرتبط و در گام دوم برای اقدامات و توصیه‌های سیاستی و راهکارهای عملیاتی و کل منسجم این نوشتار ارائه شده است. اگرچه در نگاه اول شاید برخی از راهکارها کلیشه‌ای و یا اجرایی به نظر نرسند، اما عمده راهبردها و راهکارها و سیاست‌ها به صورت مکمل و نیز به منظور بسترسازی و زمینه‌سازی راهکارهای عملیاتی‌تر، لازم و ضروری هستند. اگرچه به کرات در مطالعات توصیه شده‌اند، اما به درستی به دلایل مختلف سازوکارهای عملیاتی شدن را تجربه نکرده‌اند و عمدتاً نگاه کارایی و کمیت‌محور، شکلی و ویتیرینی به آنها شده است تا نگاه کیفی، اثربخش و تأثیرمدار. به این ترتیب اگر واقعیت‌هایی که بر سر راه پژوهش‌های سازمانی وجود دارند بررسی کنیم به خوبی آشکار می‌شود که در شرایط کنونی، مجموعه‌ای از محدودیت‌ها و موانع از استقبال ضعیف مدیران سازمان‌ها از پژوهشگران مدروزی (این گروه بیشتر استادان دانشگاهی هستند) تا پژوهشگران مونتاژی (اغلب ابتدایی‌ترین و ضروری‌ترین اصول پژوهش علمی رعایت نمی‌شود) از یک‌سو و دیدگاه برخی مدیران که سبک

عمل‌گرا دارند و پژوهش را هزینه‌زا، بی‌ارزش و ضروری نمی‌دانند، عرصه را برای اعتماد و اثرگذاری و رشد کمی و کیفی پژوهش تنگ کرده‌اند. افزون بر این در این نوشتار بین جهت‌گیری، راهبرد و راهکار و سیاست تفکیکی صورت نگرفته که این امر نیز در تعدد راهکارهای پیشنهادی بی‌تأثیر نبوده است.

نتیجه یافته‌های این پژوهش مبین آن است که موانع مرتبط بر کاربست یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه‌ریزی توسعه چندوجهی بوده که توجه به همه ابعاد آن لازم و ضروری است. بر این مبنا این مؤلفه‌ها حالت سیستمی و هم‌افزایی به خود گرفته و در نتیجه غلبه بر آن به سادگی امکان‌پذیر نیست.

به نظر می‌رسد اهم شرایط، پیش‌نیازها و ظرفیت‌سازی‌های لازم برای تولید یافته‌های قابل کاربست و دست‌یازیدن به یک الگوی کارآمد کاربست در حوزه مطالعات و طرح‌های توسعه‌ای درگرو اقداماتی مانند درک منطقی و واقعی و علمی از فرایند توسعه و عوامل مؤثر بر آن؛ فراهم‌سازی و تعریف ساز و کارهایی جهت تأثیرمدار شدن پژوهش‌ها بر توسعه و شاخص‌های توسعه از طریق تعیین جهت‌گیری‌ها و اقدامات سیاستی در برنامه‌های توسعه کشور؛ ارتقای فرهنگ عمومی در راستای تقویت راهبرد پژوهش و فناوری جهت غلبه بر مسائل و مشکلات و مردمی‌سازی آن؛ تقویت ارتباط کارکردی نهادهای متولی تولید آمار و اطلاعات در حوزه توسعه در کشور؛ و تقویت زیرساخت‌ها و نظامات پشتیبان پژوهش و فناوری هموارتر می‌شود.

مقدمه

کاربست نتایج پژوهش از جنبه‌های مختلف اهمیت زیادی دارد؛ چنانچه بعد از انجام پژوهش، نتایج آن مورد اهمال قرار گیرد و اهمیتی به کاربست نتایج آن داده نشود، در حقیقت انجام پژوهش زیر سؤال رفته و ارزش خود را از دست می‌دهد. همچنین امروزه داشتن اطلاعات و دانش اهمیت ندارد بلکه نحوه استفاده و به کارگیری آن مهم است. به بیان دیگر، مزیت رقابتی سازمان‌های امروزی استفاده و به کارگیری از دانش‌های تولید شده در پژوهش‌ها است. افزون بر این، تولید دانش جدید بدون به کارگیری دانش‌های تولید شده قبلی امکان‌پذیر نیست. بررسی‌ها و پژوهش‌ها حاکی از آن است که عوامل متعدد و همچنین موانع و عوامل بازدارنده زیادی در ابعاد ارتباطی، انسانی، سازمانی، روش‌شناختی، اجتماعی- فرهنگی بر سر راه استفاده از یافته‌های پژوهشی وجود دارد. بر این مبنا نوشتار حاضر در قالب چهار بخش در مبحث کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در برنامه‌ریزی توسعه تهیه و تدوین شده است.

بخش اول با عنوان کلیات پژوهش، اهمیت و ضرورت، بیان مسئله، اهداف و سؤالات و روش‌شناسی تحقیق را مورد بررسی قرار می‌دهد. مفهوم‌شناسی کاربست و تأثیرمداری پژوهش‌ها در برنامه‌ریزی توسعه عنوان بخش دوم این گزارش را تشکیل می‌دهد. بخش سوم فراتحلیلی بر کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در تجربیات مورد مطالعه را مدنظر قرار داده و بخش پایانی این نوشتار موانع و راهکارهای کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی را مورد شناسایی قرار داده است.

۱- کلیات پژوهش

در این بخش به اهمیت و ضرورت، بیان مسئله، اهداف، پرسش‌ها، تعاریف و مفاهیم، روش‌شناسی پژوهش این گزارش اشاره شده است.

۱-۱- اهمیت و ضرورت

بررسی پیشرفت‌های علمی کشورها حاکی از آن است که علوم فقط از طریق آموزش به دست نمی‌آیند، بلکه تحقیق در تولید و اشاعه علوم نقش مؤثری دارد و کشورهایی که تحقیقات اصیل و مستقلى ندارند از توسعه و رشد درون‌زا نیز برخوردار نیستند. تحقیقات در ایجاد ارزش افزوده کلان اقتصادی، تولید علمی، تولید صنعتی، خودکفایی، درآمدهای سرانه، تغییرات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، اشاعه علم و فرهنگ دانش و به طور کلی توسعه ملی کشور در ابعاد مختلف آن از اهمیت بسیاری برخوردار است. نقش پژوهش علمی را به منزله سازوکار مؤثر و تعیین‌کننده در توسعه ملی نمی‌توان کم‌اهمیت تلقی کرد. تأثیرگذاری تحقیقات علمی در ابعاد و اشکال مختلف آن، یعنی تحقیقات بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای بر دیگر متغیرهای اقتصادی از جمله فقر، بیکاری، درآمد سرانه، تولید ناخالص ملی، ساخت تولید، سرمایه‌گذاری و پس‌انداز و ثروت ملل باعث بهبود اوضاع اقتصادی می‌شود. گسترش این توسعه به بهبود شاخص‌های اجتماعی مانند آموزش، بهداشت، مسکن، تأمین امنیت اجتماعی، اشتغال و غیره منجر می‌شود. می‌توان گفت که توسعه و توسعه‌یافتگی ناشی از رشد علم و تحقیقات، تمامی جنبه‌های ابعاد حیات اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. علاوه بر این، بهبود شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی منجر به تأمین نیازهای اساسی، احساس اعتماد به نفس، شخصیت مستحکم و باثبات، رهایی از تنش‌های اجتماعی و واکنش‌های عصبی و روانی و در معنای واقعی‌تر آن، رفاه اجتماعی و اقتصادی برای افراد جامعه می‌شود. حتی در روحيات، اعتقادات و ارزش‌ها و به طور کلی هنجارها تأثیر مثبت می‌گذارد و باعث تحول و پیشرفت می‌شود.

پژوهش را باید مبنای همه تحولات و حرکت‌های اجتماعی، فرهنگی، صنعتی و اقتصادی دانست تا جایی که می‌توان گفت فعالیت‌های تحقیقاتی پایه استقلال کشور را استوارتر می‌کند. در کشورهای توسعه یافته اعتقاد به تحقیق و پژوهش و به کار بستن نتایج حاصل از آن در میان مردم، مسئولان، سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان، طراحان و تصمیم‌گیران عمومیت یافته و به نظر می‌رسد تحقیق در این جوامع از حد احساس گذشته و به صورت ضرورت درآمده است (متین، ۱۳۸۰). در این چارچوب، ضعف پژوهش در کشورهای در حال توسعه و عقب‌ماندگی علمی مهم‌ترین دغدغه و مانع اصلی توسعه این جوامع است. امروزه تمامی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه برای حفظ یا اجرای بنیان‌های توسعه یافتگی و ارتقای قدرت رقابت خود با دیگر کشورها، علم و فناوری را به عنوان محور اصلی فعالیت‌های خود مورد توجه قرار می‌دهند. با توجه به این که علم و فناوری محصول فعالیت‌های پژوهشی است و در صورتی که فعالیت‌های علمی و پژوهشی با سایر

فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ترکیب گردد قطعاً توسعه پایدار حاصل خواهد شد (احمدی شاپورآبادی، ۱۳۸۵: ۶۱).

هدف اصلی از پژوهش در سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی و صرف بودجه‌های مادی و انسانی بهبود کیفیت، کمک به تصمیم‌گیری مناسب، افزایش بهره‌وری و کارایی سازمانی، اتخاذ راهبردهای مناسب، حل مشکلات کارآفرینی و کسب اعتماد و اطمینان در برنامه‌ریزی خرد و کلان است. دستیابی به این اهداف جز از طریق به کار بستن یافته‌های پژوهشی در اتخاذ تصمیمات اجرایی و مبتنی ساختن برنامه‌ریزی‌ها بر نتایج پژوهش‌ها عملی نمی‌شود. برای این منظور می‌توان در مراحل پیش از پژوهش، ضمن پژوهش و پس از پژوهش زمینه‌های استفاده از نتایج پژوهش را فراهم کرد (جانستون، ۱۳۷۳).

بررسی‌ها و پژوهش‌ها حاکی از آن است که عوامل متعدد و همچنین موانع و عوامل بازدارنده زیادی در ابعاد ارتباطی، انسانی، سازمانی، روش‌شناختی، اجتماعی- فرهنگی بر سر راه استفاده از یافته‌های پژوهشی وجود دارد (حسن‌زاده، ۱۳۸۳؛ عابدی و همکاران، ۱۳۸۴؛ هاشمی و عبادی، ۱۳۸۴؛ زمانی منش و همکاران، ۱۳۹۲؛ سراجی و فرقان، ۱۳۹۳) به این ترتیب تحولات به وجود آمده دهه‌های اخیر در نظام آموزشی و تحقیقاتی ایران (گسترش بی‌رویه مقاطع تحصیلات تکمیلی، مدرک‌گرایی، فروش پایان‌نامه و انجام تحقیقات سطحی) و همچنین صرف بودجه‌های دولتی برای انجام پژوهش‌های کم‌بازده در دستگاه‌های اجرایی (عدم باور به پژوهش، صرف بودجه‌های تحقیقاتی در امور غیرتحقیقاتی، الزام دستگاه‌های اجرایی به اختصاص یک درصد از بودجه دستگاه به امر پژوهش در قانون بودجه، تدوین اسناد و برنامه‌های توسعه‌ای در قوانین برنامه‌های توسعه کشور و ...) ضرورت و اهمیت بحث کاربردپذیری یافته‌ها را با توجه به فضای مفهومی و عملی جدید اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. بر این مبنا رویکرد حاکم بر پژوهش حاضر، شناسایی موانع کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی مرتبط با نظام برنامه‌ریزی توسعه است. در پایان و پس از شناسایی عوامل و موانع، راهکارهایی را جهت ساماندهی و بهبود کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه‌ریزی توسعه ارائه می‌شود که از تجربیات و درس‌آموخته‌ها استفاده خواهد شد. هرچند که عمده تحقیقات انجام شده در حوزه مدیریت پژوهش و کاربردپذیری یافته‌ها در سازمان‌های آموزشی، به‌ویژه در آموزش و پرورش انجام گردیده است؛ بنابراین، خلأ کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی در قالب طرح‌ها و اسناد بالادستی در دستگاه‌های اجرایی- با وجود اهمیت و نقش سازمان‌های دولتی در حل مسائل و مشکلات اقتصادی و اجتماعی- به‌ویژه در مواردی که برخلاف برخی پژوهش‌های دانشگاهی (در نظام آموزشی آموزش‌محور)، کاربردی و با رویکرد برنامه‌ریزی و توسعه است، به شدت احساس می‌شود. درنهایت این نوشتار تلاش می‌کند بر اساس موانع شناسایی شده در مطالعات توسعه‌ای، راهکارهایی را با توجه به عارضه‌یابی‌های انجام شده و انجام یک مطالعه با رهیافتی کیفی و فراتحلیل ارائه دهد.

۱-۲- بیان مسئله

جدیدترین نظریه‌های توسعه تأکید دارند که توسعه و پیشرفت ملل بر علم و تکنولوژی است و سایر عوامل (منابع طبیعی، موقعیت جغرافیایی و...) نقش حاشیه‌ای دارند. در شرایط کنونی علم و پژوهش‌های علمی به عنوان یکی از ابزارهای مهم جهت توسعه همه‌جانبه تلقی می‌شود و تصور توسعه خود اتکا در درازمدت بدون انجام تحقیق و پژوهش‌های کافی میسر نیست (منصوری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۷۹).

کاربست یافته‌های پژوهشی و موانع موجود از جمله چالش‌های اساسی حوزه مدیریت پژوهش است. حرف مسلم این است که انجام تحقیق و تدوین و تحلیل پژوهشی بدون کاربرد و استفاده از نتایج آن کاری بیهوده است. چه بسا تحقیقات بسیاری با هزینه‌های کلان صورت گرفته و در پایان هم مجلد شده و در قفسه کتابخانه‌ها جا خوش کرده است، به این امید که ذینفع یافته‌های پژوهشی پیدا شود و از آن استفاده نماید (کنعانی، ۱۳۸۵).

کاربست نتایج پژوهش از جنبه‌های مختلفی اهمیت زیادی دارد؛ چنانچه بعد از انجام پژوهش، نتایج آن مورد اهمال قرار گیرد و اهمیتی به کاربرد نتایج آن داده نشود، در حقیقت انجام پژوهش زیر سؤال رفته و ارزش خود را از دست می‌دهد. همچنین امروزه داشتن اطلاعات و دانش اهمیت ندارد بلکه نحوه استفاده و به کارگیری آن مهم است. به بیان دیگر مزیت رقابتی سازمان‌های امروزی استفاده و به کارگیری از دانش‌های تولید شده در پژوهش‌ها است. افزون بر این تولید دانش جدید بدون به کارگیری دانش‌های تولید شده قبلی امکان‌پذیر نیست (اصغری، ۱۳۹۴). از دیگر سو درک و کاربرد پژوهش و فناوری در موفقیت جوامع نقش بنیادین دارد؛ بنابراین اهمیت فزاینده این مقوله به عنوان زیربنای توسعه در همه ابعاد جایگاه ویژه‌ای به مباحث و زمینه‌های معطوف به آن بخشیده است. به همین لحاظ در اکثر کشورهای جهان، دولت‌ها به هدف‌گذاری، سیاست‌گذاری و اولویت‌بندی در این زمینه اهتمام می‌ورزند.

شواهد نشان می‌دهد بین اطلاعات حاصل از پژوهش‌ها و تصمیم‌گیری فاصله زیادی وجود دارد. این امر برخلاف تصورات رایج مختص کشورهای جهان سوم نیست و حتی کشورهای توسعه یافته نیز با این مشکل مواجه‌اند؛ از این‌رو، بررسی موانع احتمالی عدم کاربرد در فرایند تصمیم‌گیری و اجرا به یک قلمرو ویژه پژوهشی تبدیل شده است. به نظر می‌رسد مسئله عدم ارتباط منطقی میان پژوهش و فرایند تصمیم‌گیری و اجرا برای کشورهای جهان در حال توسعه و کمتر توسعه یافته - از جمله ایران - حیاتی‌تر باشد؛ زیرا در این جوامع محدودیت‌های مرتبط با منابع و اعتبارهای پژوهشی از یک‌سو و جوان بودن قلمرو پژوهش‌ها از سوی دیگر دو مانع جدی به شمار می‌روند. هنگامی که پژوهش‌ها استفاده عملی در فرایند تصمیم‌گیری نداشته باشند این امر به معنای اتلاف منابع و عدم استفاده صحیح از آن در فرایند تصمیم‌گیری و اجرا است. در این راستا عدم کاربرد یافته‌ها و توصیه‌های سیاستی حاصل از طرح‌ها و پژوهش‌ها باعث می‌شود این قلمرو

جایگاه و منزلت واقعی خود را به تدریج در فرایند تصمیم‌سازی از دست بدهد (منصوری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۷۵).

در به کارگیری محدود (هیچ) نتایج حاصل از یافته‌های پژوهشی و یا توصیه‌های سیاستی حاصل از طرح‌ها و پژوهش‌ها برای حل مسائل و مشکلات کشور چند دیدگاه وجود دارد. بر مبنای رویکرد ماهیتی یافته‌های پژوهش و توصیه‌های سیاستی آن فاقد ویژگی‌های لازم برای اجرا و از رویکرد منع‌مدیریتی با کارایی و اثربخشی پایینی برای حل مشکل‌ها و معضلات کشور دارا می‌باشند. با وجود این سالیانه در کشور طرح‌های تحقیقاتی زیادی انجام می‌شود؛ اما این پرسش همچنان باقی است که چرا با وجود پژوهش‌های انجام شده تصمیم‌گیری‌ها و سیاستگذاری‌ها از اقبال مطلوب و مورد انتظار برای حل معضلات و مشکلات در سطوح گوناگون در سطح جامعه برخوردار نیست. به‌ویژه در تصمیم‌گیری‌ها و سیاستگذاری‌های طرح‌ها و برنامه‌های توسعه پایدار که پارامترهای دیگری مانند منافع کوتاه‌مدت، مصلحت، منافع گروه خاص و ... بر پیشینه علمی و تحقیقی طرح‌ها و برنامه‌ها غلبه پیدا می‌کند. به این ترتیب پاسخ را باید در کاربرد یافته‌های پژوهشی و موانع آن در حوزه‌ها و ابعاد برنامه‌ریزی توسعه جویا شد. افزون بر موارد فوق تأکید فراوانی که در سیاست‌های کلی و اسناد بالادستی نظام به مسئله افزایش کاربرد و اثربخشی پژوهش‌های کشور دیده می‌شود، حاکی از توافق صاحب‌نظران عالی‌رتبه ایران در خصوص اهمیت و ضرورت این مسئله است. به‌گونه‌ای که پارادایم و مبنای فکری برنامه ششم توسعه در پژوهش و فناوری توسعه و کاربرد علم و فناوری تعیین شده و به عنوان یکی از مسائل محوری برنامه ششم توسعه در ماده ۲ آن تعیین شده است. با این وصف اهمیت بحث موانع مترتب بر کاربرد یافته‌ها و توصیه‌های سیاستی منتج از طرح‌ها و تحقیقات بیش از پیش ضرورت می‌یابد. با وجود اهمیت اثربخش پژوهش‌ها شواهد زیادی حاکی از آن است که این پژوهش‌ها در مجموع، در توسعه جامعه اثربخشی بسیار ضعیفی داشته‌اند. نظر به ارتباط اثربخشی و کاربرد یافته‌ها چنانچه اثربخشی و کاربرد مجموعه خاصی از پژوهش‌ها برای حل کردن معضلات و مشکلات به عنوان یک احتمال قوی کارآمدی نداشته باشد منطقی حکم می‌کند که رشد کمی پژوهش‌ها متوقف شده و بخش عمده ظرفیت نظام پژوهشی کشور به جای پرداختن به پژوهش‌های بی‌اثر و کاربردناپذیر، صرف شناخت چالش‌ها و موانع کاربردپذیری و اثربخشی پژوهش‌ها در توسعه کشور گردد.

هدف این گزارش در گام نخست پس از بررسی مختصر مبانی نظری با تأکید بر تعیین جایگاه پژوهش و کاربرد آن در برنامه‌های توسعه، به بررسی مطالعات و پژوهش‌های انجام شده در زمینه موانع و عوامل مؤثر در کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی می‌پردازد. در مرحله بعد استخراج مدل کلی حاصل مطالعات فوق‌الذکر و جرح و تعدیل مدل کاربرد برای یافته‌های پژوهشی متناسب با سطح استانی نظام برنامه‌ریزی توسعه به عنوان جنبه‌های کاربردی و عملیاتی الگوی انتخابی و یک نمونه عملی و عینی در دستور کار قرار دارد و این مهم با اتکا به رویکرد حاکم بر داده‌های کیفی و تجربیات و درس‌آموخته‌ها در امر

پژوهش میسر شده است. دستاورد محوری این نوشتار تعیین و شناسایی موانع و مؤلفه‌های کلی و جزئی و همچنین توصیه‌ها و راهکارهای مؤثر بر کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در برنامه‌ریزی توسعه قلمداد می‌شود.

۱-۳- اهداف پژوهش

- ۱- بررسی سوابق و فراتحلیل مطالعات انجام شده در زمینه موانع کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی
- ۲- شناسایی موانع کلی و جزئی کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در تجربیات مورد مطالعه
- ۳- تعیین مدل مفهومی موانع کاربست‌پذیری در انطباق با نظام برنامه‌ریزی توسعه
- ۴- شناسایی موانع کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در برنامه‌ریزی توسعه با رویکرد کیفی و مبتنی بر درس‌آموخته‌ها
- ۵- ارائه راهکارها و توصیه‌های سیاستی جهت ارتقاء کاربست‌پذیری یافته‌های منتج از طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای

۱-۴- پرسش‌های اساسی

- ۱- تجربیات مورد مطالعه در زمینه موانع و چالش‌های کاربست در چه حوزه‌هایی انجام شده است؟
- ۲- کاربرد و کاربست پژوهش در برنامه‌های توسعه چه جایگاهی دارد؟
- ۳- آیا پژوهش‌های فزاینده انجام شده در کشور اثربخشی لازم را بر روند توسعه کشور داشته است؟
- ۴- الگوی مناسب کاربست‌پذیری یافته‌ها در برنامه‌ریزی توسعه کدام است؟
- ۵- موانع کلی و جزئی کاربست یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه‌ریزی توسعه کدامند؟
- ۶- چه راهکارهایی جهت ارتقاء کاربست‌پذیری یافته‌ها و توصیه‌های سیاستی منتج از پژوهش‌ها و طرح‌های توسعه‌ای وجود دارد؟

۱-۵- روش‌شناسی پژوهش

از نظر روش‌شناسی، تحقیق حاضر با توجه به ماهیت کیفی پژوهش‌های پیشین انجام شده در حوزه کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی به صورت کیفی و تحلیلی از مفهوم و گام‌های روش فراتحلیل و استفاده از ابزار مصاحبه نیمه ساختار یافته در انطباق کاربست‌پذیری در نظام برنامه‌ریزی توسعه بهره برده است. با توجه به این نکته که از جمله اهداف این نوشتار، ارائه درس‌آموخته‌هایی برای کاربست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه‌ریزی توسعه است، در راستای تحقق این امر جهت بررسی جنبه‌های کاربردی و عملیاتی الگوی بهینه کاربست‌پذیری از یک‌سو و پرهیز از کلی‌گویی و نیز درک سیستمی نظام پژوهش و برنامه‌ریزی توسعه از دیگر سو بخش چهارم و محوری مطالعه حاضر در سطح نظام برنامه‌ریزی استانی (مطالعه موردی) سازماندهی شده است.

افزون بر این با توجه به این نکته که هدف محوری این بررسی ارائه درس آموخته‌هایی برای کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی است از مطالعه موردی (نظام برنامه‌ریزی سطح استانی) استفاده شده است، چراکه در این مطالعه بررسی روی سیستمی متشکل از افراد و به منظور درک و تفسیر آنچه در این سیستم در حال انجام است صورت می‌پذیرد. همچنین مطالعه موردی از جمله طرح تحقیقات کیفی است که رویه آن تشریح مضامین و درس آموخته‌هایی است که به قصد شرح و تفسیر آنچه در شرف تکوین است در سیستمی متشکل از افراد در فضا و زمان محدود شکل می‌گیرد (کرسول، ۱۳۹۴).

۱-۶- تعریف واژگان و اصطلاحات تخصصی

کاربست: در فرهنگ لغت دهخدا واژه کاربرد به معنای کار بستن و اعمال کردن است (لغت‌نامه دهخدا، ۱۵۵). در این نوشتار واژه کاربرد با واژه یافته‌ها همراه است به عبارتی دیگر کاربرد را می‌توان به انتقال یافته‌های پژوهش به عرصه عمل و یا کاربردپذیری یافته‌های پژوهش تعریف نمود (هادو و کلویس، ۲۰۰۷) که منظور به کار بستن و اعمال نتایج پژوهش‌ها در عمل است.

پژوهش‌های مرتبط با نظام برنامه‌ریزی توسعه: در این گزارش منظور از پژوهش‌های مرتبط با نظام برنامه‌ریزی توسعه، تعریف مورد نظر از انواع پژوهش (پژوهش‌های توسعه‌ای یا توسعه محصول) نیست بلکه بیشتر یافته‌های پژوهش‌ها در حوزه توسعه (نظام برنامه‌ریزی توسعه) می‌باشد از جمله ویژگی‌های این پژوهش‌ها - که در این گزارش در برخی موارد از آن با عنوان مطالعات یا پژوهش‌های توسعه‌ای نیز یاد شده به شرح زیر است:

- الزام‌آور بودن این نوع تحقیقات نسبت به سایر تحقیقات (الزام قوانین برنامه‌های توسعه).
- با واقعیات و مشکلات جامعه سروکار دارد.
- دارای ابعاد مختلفی مانند ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی است.
- با وجود بررسی ابعاد مختلف، ابعاد موضوعات را به صورت همه‌جانبه با رویکرد توسعه‌ای مورد مطالعه قرار می‌دهد.
- حتی در مواقع کمبود منابع اعتباری پژوهش به دلیل تأکید در مواد و تبصره‌های قانون برنامه و بودجه به نوعی اعتبار این تحقیقات تأمین می‌شود.
- در مقایسه با سایر تحقیقات به این پژوهش‌ها از نظر اجرایی و کاربردی و ارجاع، بیشتر مراجعه می‌شود، بعضاً سطوح راهبردی و عملیاتی را هم در بر می‌گیرند.
- در بعضی موارد بعد از مدتی نیاز به بازنگری و بازاندیشی دارد.
- نسبت به دیگر تحقیقات منجر به تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری می‌شوند.
- با عمده دستگاه‌های اجرایی در سطوح ملی و استانی به جهت موضوع ارتباط دارد.

- نسبت به سایر تحقیقات به دلیل ماهیت توسعه‌ای آن می‌تواند بخش‌های غیردولتی را نیز مورد توجه قرار دهد.
 - در اغلب موارد دارای ماهیت بین رشته‌ای و میان رشته‌ای است.
 - انجام چنین تحقیقاتی عمدتاً نیاز به شرکت‌های مهندسی مشاور و تیم تحقیقاتی قوی و تخصص‌های متفاوت دارد.
- در حال حاضر اگرچه به درستی در نظام پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در سازمان برنامه و بودجه کشور مرکزی با عنوان مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگاری ایجاد شده است، اما ارتباط این مراکز با سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی سطوح استانی مغفول مانده که ورود به این بحث در این مقاله نمی‌گنجد.
- دستگاه‌های اجرایی مرتبط با نظام برنامه‌ریزی توسعه: بیشتر دستگاه‌هایی مدنظر است که نقش‌های حاکمیتی و کلان‌نگر دارند و در سطوح استانی نقش مستقیم‌تری ایفا می‌نمایند و مشمول طرح‌ها و اسناد توسعه‌ای یا مشارکت‌کننده در انجام مطالعه یا اجرای مطالعات و طرح‌های توسعه‌ای هستند. در این بررسی نظام کنونی برنامه‌ریزی توسعه و مدیریت پژوهش در سطوح استانی (شورای برنامه‌ریزی و توسعه، کارگروه پژوهش، فن‌آوری و نوآوری و ...) و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی سطوح استانی به عنوان سازمان راهبر در مدیریت توسعه استان مورد تأکید است؛ به عبارت دیگر می‌توان گفت که دستگاه‌های اجرایی در نظام برنامه‌ریزی و توسعه استان به نوعی نقش ایفا می‌کنند.

۲- مفهوم کاربرد بست و تأثیر مداری پژوهش‌ها در برنامه‌ریزی توسعه

۲-۱- نظام تحقیق

تحقیق یک فرایند است که به خودی خود امکان اجرا نمی‌یابد و نیازمند نظام یا سازوکارهایی است. نظام تحقیق نیز مانند سایر امور، شامل دو بخش سخت‌افزار و نرم‌افزار است. با توجه به آنکه تحقیق مفهومی عام و کلی است که در تحقیقات مختلف، وجوه سخت‌افزاری و نرم‌افزاری آنان تفاوت دارد. چنان‌که در تحقیقات علوم پایه، بخش سخت‌افزاری به پهنای بخش نرم‌افزاری است، در حالی که در تحقیقات علوم انسانی، وجه نرم‌افزاری از گستردگی بیشتری برخوردار است؛ بنابراین می‌توان اصول کلی برای تحقیقات را به شرح جدول ۱ ذکر کرد.

جدول ۱: بخش‌های سازمانی نظام تحقیق

بخش سخت‌افزار	بخش نرم‌افزار
شرایط محیطی/ فیزیکی کار	شرایط محیطی/ فرهنگی کار
ابزارها و تجهیزات فنی	سبک مدیریت، روش‌های برنامه‌ریزی
وسایل ارتباطی، فناوری‌های اطلاعاتی	قوانین و مقررات، دستورالعمل‌ها
جایگاه شغلی، وظایف و نقش‌ها	اطلاعات، نظریه‌ها

منبع: نویدنیا، ۱۳۸۵: ۲۰

تعامل مستمر و پایدار بخش نرم‌افزاری و سخت‌افزاری، اجرای تحقیق را میسر می‌گرداند. از این‌رو بالندگی و اثربخشی تحقیقات به کم و کیف این دو بخش مجزا وابسته است و در مقابل، کاستی‌های تحقیقات نیز از مختصات همین دو بخش ناشی می‌شود (نویدنیا، ۱۳۸۵: ۲۰). در این تفکر، به کارگیری بخش‌های سخت‌افزاری و هدایت بخش‌های نرم‌افزاری برای پیشبرد تحقیق، شرط لازم اجرای پژوهش است؛ اما شرط کافی آن نیست، به خصوص در تحقیقاتی که بر استفاده از پیامد و نتیجه پژوهش تأکید شده است. بنابراین نظام تحقیق حداقل دارای سه بخش مجزا و در عین حال مکمل است: بخش اول شامل نیازسنجی است، نیازسنجی تحقیقاتی عبارت است از سنجش اینکه به چه تحقیقاتی و به چه اندازه نیاز است. نیازسنجی تحقیقاتی یعنی اجرای چه تحقیقاتی ضرورت دارد؟ کمبود چه تحقیقاتی احساس می‌شود؟ خواست‌ها و مطالبات تحقیقاتی کدامند؟ تمایل و گرایش به چه تحقیقاتی وجود دارد؟ و به طور کلی، در یک سازمان به چه تحقیقاتی نیاز داریم؟ بخش دوم اجرای تحقیق را در بر می‌گیرد؛ یعنی انجام تحقیق صحیح و مبتنی بر روش‌های علمی، به گونه‌ای که به شناخت واقعیت موجود منجر شود. بخش سوم نیز شامل کاربرد بست تحقیق یا همان نحوه استفاده از نتایج تحقیق می‌شود (نویدنیا، ۱۳۸۵: ۲۰).

۲-۲- جایگاه کاربست نتایج تحقیقات در نظام مدیریت پژوهشی

ابعاد اصلی نظام مدیریت پژوهشی با تأکید بر نظام اداری به شرح شکل ۱ مشخص شده است (قورچیان و شریعتی، ۱۳۸۸). با توجه به ابعاد اصلی مطرح شده در این شکل، به نظر می‌رسد نظام مدیریت پژوهشی کشور باید به ابعاد مختلفی توجه کند و خود را بر اساس رویکردهای جامعه‌بازبینی نموده و به کمک بازآفرینی‌های محلی به سوی یک نظام پویا، منعطف و آینده‌محور گام بردارد. بر اساس شکل ۱ بعد کاربردی بودن از ابعاد نظام مدیریت پژوهش متناسب با کاربست یافته‌ها را می‌توان مطرح کرد البته بحث کاربست در اینجا به عنوان یک فرایند می‌تواند زیر نظامی از نظام کلی مدیریت پژوهش قلمداد شود.

شکل ۱: ابعاد مدیریت پژوهشی

منبع: قورچیان و شریعتی، ۱۳۸۸

۲-۳- مفهوم کاربست

کاربست از ریشه «کار بستن» و به معنی «ترتیب دادن امور» شامل مجموعه اقداماتی است که در فرایند تعریف و شکل‌گیری اجرای یک فعالیت پژوهشی، از مرحله آغاز و نیازسنجی تا مرحله پایان و اطمینان از اثربخشی، پیش‌بینی شده تا نتایج حاصل از آن منطبق با اهداف پیش‌بینی شده به کار رود. کاربست؛ یعنی استفاده از نتایج تحقیقات برای رفع کاستی‌ها و پیگیری خواسته‌ها و مطالبات و به طور کلی پاسخ به اینکه در یک سازمان با بهره‌گیری از نتایج تحقیق چه احتیاجات سازمانی تأمین شده و چه عملکردهایی بهبود می‌یابند.

۲-۳-۱- تبارشناسی کاربست

ادبیات پژوهش شاهد در هم آمیختگی تعاریف مربوط به کاربست یافته‌های پژوهشی است. برخی آن را اشاعه دانش، بعضی فناوری انتقال دانش و در بیشتر مواقع به صورت مترادف به کار می‌برند. به هر حال برخی از پژوهشگران، کاربست یافته‌های پژوهشی را با اشاعه آنها یکسان می‌دانند و برای آن تعاریف گوناگونی عرضه می‌کنند. برای مثال، از نظر مؤسسات کانادایی پژوهش بهداشتی، کاربست پژوهش شامل تبادل، ترکیب و کاربرد اخلاقی دانش درون نظام پیچیده‌ای از روابط میان پژوهشگران و کاربران است (جاکوبسون، باتریل و گئورینگ، ۲۰۰۴: ۷۴۲)، در این تعریف کاربران را می‌توان شامل پژوهشگران، سیاست‌گذاران، تصمیم‌گیران (مدیران و مسئولان) یا بخش خصوصی در نظر گرفت. هرچند تأکید این تعریف بر فرایند است، اما برخی اعتقاد دارند که اشاعه می‌تواند هم به عنوان فرایند و هم به عنوان پیامد در نظر گرفته شود (الیوت و همکاران، ۲۰۰۴). کاربرد، فرایند فعال‌تری است که شامل تلاش‌های منظم برای ترغیب و تشویق دریافت‌کنندگان شواهد پژوهشی از طریق مشخص کردن و غلبه بر موانع است.

۲-۳-۲- موانع کاربست

مطالعه نتایج پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه عوامل مؤثر بر کاربست یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که موانع کاربست یافته‌های پژوهش به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: ۱- موانع انسانی؛ ۲- موانع ارتباطی؛ ۳- موانع سازمانی؛ ۴- موانع روش‌شناختی؛ و ۵- موانع اجتماعی (حسن‌زاده، ۱۳۸۳: ۸). این طبقه‌بندی با مطالعات انجام شده توسط (فلامن، ۱۹۹۶ و موریسون، ۲۰۰۲) نیز همخوانی دارد.

موانع انسانی

از جمله مهم‌ترین موانع کاربست یافته‌های پژوهشی شامل موانع انسانی است. تقویت و رشد شایستگی‌های علمی پژوهشگران و توجه به صلاحیت‌های حرفه‌ای، تقویت روحیه واقع‌بینی و عینیت‌گرایی و اجتناب از سوگیری‌های شخصی، اصلاح نظام مدیریتی برای برطرف کردن مقاومت مدیران در برابر تغییرات و اصلاحات اجتناب‌ناپذیر، در اختیار قرار دادن به موقع یافته‌های پژوهشی، برگزاری جلسات هم‌اندیشی بین محققان و مدیران و ارائه آموزش‌های آموزش لازم به افراد علاقه‌مند به پژوهش به عنوان تدابیر لازم در این زمینه مطرح شده است (حسن‌زاده، ۱۳۸۳: ۸).

موانع ارتباطی

موانع ارتباطی حاکی از فقدان یک نظام اطلاع‌رسانی جامع و مناسب به منظور برقراری تعامل بین مدیران و کارکنان با آخرین یافته‌های پژوهشی است. این نظام اطلاعاتی مستلزم در دسترس بودن اطلاعات، وجود بانک اطلاعات، سرعت دستیابی به اطلاعات، رسانه مناسب و همچنین، انگیزه کافی در مسئولان برای استفاده از اطلاعات است. نظام اداری موجود، همواره در یک یا چند مؤلفه از مؤلفه‌های مذکور دچار نارسایی است.

ساختارهای موجود و چرخه اداری متمرکز بدون استفاده مطلوب از آخرین اطلاعات، به نوعی قادر هستند تا نظام خود را به گردش درآورند؛ بنابراین ضرورت به کارگیری یافته‌های پژوهشی را به شکل ملموس احساس نکرده‌اند. هرچند ممکن است در موقعیت‌های خاص، مدیران، فقدان روح علمی را احساس کرده باشند، اما این احساس نیاز به شکل فراگیر در تمامی سطوح سازمان جاری نشده است و همچنان این باور وجود دارد که تحقیقات علمی و کاربردی آنها به دانشگاه و مراکز آموزش عالی اختصاص دارد. این در حالی است که منابع مالی قابل ملاحظه‌ای در سازمان‌ها صرف تحقیقات کاربردی می‌شود و فقدان کاربردی یافته‌های این پژوهش‌ها به نوعی اتلاف منابع مادی و انسانی تلقی می‌شود.

موانع سازمانی

در سامانه‌های اداری، عمدتاً نظام دیوان‌سالاری حاکم است. ماهیت این نظام مبتنی بر روابط اداری، تجویزی و دستوری است. این مسئله به این معنا است که هرچند تحقیقات و یافته‌های پژوهشی راه‌حل‌های مناسبی را برای حل مشکل‌ها پیشنهاد می‌کنند، اما چنانچه این پیشنهادها از چرخه اداری و سلسله‌مراتب آن عبور نکنند، قابلیت اجرایی ندارند. به عبارت دیگر، هر روش و راه‌حل پیشنهادی در یافته‌های پژوهشی باید ابتدا در سطح مدیران عالی مطرح شده و سپس به رده‌های اجرایی ابلاغ شود. این فرایند، زمان زیادی را به خود اختصاص می‌دهد و ممکن است، مسئله مورد نظر در این فاصله زمانی دچار دگرگونی شده و شرایط محیطی اثرگذار نیز متحول گردد؛ بنابراین نتایج حاصله از اثربخشی لازم برخوردار نخواهد بود (حسن‌زاده، ۱۳۸۳: ۸).

موانع روش‌شناختی

در اهمیت موانع روش‌شناختی ذکر این نکته اهمیت دارد که اگر در طرح تحقیق پیشنهادی، نقشه و طرح تحقیق، اصولی، درست و دقیق نباشد، هیچ محقق و پژوهشگری نمی‌تواند به نتیجه دست یابد (پاشا شریفی، ۱۳۸۱: ۱۶). برخی صاحب‌نظران معتقدند که بخش مقدمه در بیان اهمیت و ضرورت تحقیق در بسیاری از طرح‌های پژوهشی به شکل انشاء است، در حالی که در مقدمه باید ابعاد کاربردی و زمینه‌های بهره‌گیری و استفاده عملی از تحقیق ذکر شود تا تحقیق نشان دهد که می‌تواند مسئله را رفع کرده و از هدر رفتن سرمایه‌ای سازمان جلوگیری کند (پاشا شریفی، ۱۳۸۱: ۱۶). موانع روش‌شناختی، مبتنی بر صلاحیت و شایستگی‌های علمی محققان است. بدین معنا که آیا طرح پژوهش که عبارت از مقدمه، بیان مسئله، ضرورت تحقیق و به طور کلی، روش‌شناسی تحقیق است، منجر به حل یک مسئله اساسی می‌شود؟ به‌علاوه این تحقیقات تا چه اندازه با مطالعات گذشته متفاوت است و چه پیام جدیدی مطرح می‌کند؟ همچنین یافته‌های پژوهش تا چه میزان به نیازهای مدیران و تصمیم‌گیران پاسخ می‌دهد؟

موانع اجتماعی - فرهنگی

برخی صاحب‌نظران معتقدند که نتایج تحقیقات باید متناسب با بافت و زمینه اجتماعی و فرهنگی سازمان باشد (حسن‌زاده، ۱۳۸۳: ۹). بر این اساس، فرهنگ پژوهش باید در یک جامعه و در بین تصمیم‌گیران توسعه یابد، بنابراین باید نیازسنجی مناسب برای موضوع‌های مورد نظر مدیران و تصمیم‌گیران انجام شود و به ابعاد روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، اقتصادی، فنی، فناورانه، سیاسی و مدیریتی تحقیقات و نتایج آن توجه گردد. با توجه به اینکه غنای اندیشه و روحیه علمی به رضایت شغلی نیز منجر می‌شود، رویکرد پژوهش‌محور در سازمان‌های اداری، زمینه‌ساز شور و نشاط و سرزندگی در کارکنان می‌شود. توجه به اهمیت و نقش فرهنگ سازمانی و ملی در کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی جایگاه مؤلفه‌های موانع فرهنگی - اجتماعی را در کاربردپذیری، مهم جلوه می‌دهد.

۲-۳-۳- نکاتی اجمالی در مورد مدل‌های کاربردپذیری

با وجود اهمیت شناخت ویژگی‌های انواع استفاده‌ها و مدل‌های کاربردپذیری، این موضوعات به تنهایی نمی‌توانند در تدابیر اتخاذ شده برای نزدیک کردن حلقه‌های پژوهش و اجرا، مؤثر باشد. پژوهش‌ها و مطالعات تکمیلی برای شناسایی ویژگی‌های تک‌تک انواع استفاده به منظور پیشینه کردن فایده‌های آن‌ها لازم است. عوامل و متغیرهای متعددی در موفقیت انواع مدل‌ها و چارچوب‌بندی دخیل است.

با وجود این که منابع بسیار پر دامنه‌ای در زمینه مدل‌های کاربردپذیری ارائه شده، اما تاکنون در زمینه همگرایی نظرات، توفیقی حاصل نشده است؛ به عبارت دیگر، هنوز مدلی معرفی نشده است که به منزله مدل جامع دربرگیرنده همه نظرات مورد قبول اندیشمندان در این حوزه باشد. مدل‌های کاربردپذیری دارای ویژگی‌های خاصی هستند که از جمله مجرد بودن آن‌هاست؛ یعنی به فعالیت‌هایی ارجاع داده می‌شوند که در بسیاری از مکان‌ها اتفاق می‌افتند. همچنین این مدل‌ها در سازمان‌دهی چارچوب‌ها و فرایندها برحسب جمعیت‌های هدف، ساختارها یا فرایندها و نتایج ویژه متفاوت هستند؛ در نتیجه به محدوده وسیعی از عاملان شامل حرفه‌ای‌ها، پژوهشگران، سیاست‌گذاران و حمایت‌کنندگان از پژوهش وابسته هستند (Tetroe et al, 2008). به طور معمول چنین فرض می‌شود که اگر افراد اطلاعات مرتبطی در دست داشته باشند، از آن استفاده خواهند کرد، در حالی که شواهد نشان می‌دهد در پاره‌ای اوقات خلاف چنین موضوعی وجود دارد (Luker & Kennck, 1995). بنابراین مدل‌های کاربردپذیری سعی می‌کند نقش سایر عوامل تأثیرگذار به‌ویژه عوامل بافتی را در جریان استفاده از دانش پژوهشی برجسته کند و سپس نسبت به ایجاد زمینه‌ای برای استفاده مؤثرتر از دانش به دست آمده ایفای نقش کند؛ با این حال، تنوع مدل‌های کاربردپذیری به پیش‌فرض‌های متفاوت آن‌ها در مورد نظام منابع (مواردی که دانش را به وجود می‌آورند) و نظام کاربر (مواردی که دانش را به کار می‌برند) مربوط می‌شود (Ketefian, 2001).

با وجود کاربرد ویژه‌ای که مدل‌های کاربست در زمینه طرح‌ریزی انتقال دانش دارند، نقدهایی نیز بر آن وارد است، از جمله این که بسیاری از این مباحث بر روی کاغذ است و قابلیت اجرایی آن در عمل مشخص نشده یا این که مباحث بیشتر به صورت نظری مطرح گردیده و کار تجربی و پژوهشی کمی روی آن انجام شده است (Hanny et al, 2003).

به طور کلی می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که سودمندی هر یک از روش‌ها و مدل‌های کاربست مطرح شده تنها زمانی مشخص می‌گردد که در بوته آزمایش قرار داده شود. ممکن است با توجه به ملاحظه‌های نظری، راهبردهای مشخصی در مدلی که دارای قابلیت خاصی است، فرض شده باشد؛ اما فایده‌مندی روش به طور کامل در هنگام مواجهه با ملاحظات یا ملاحظات واقعی منعکس خواهد شد.

موضوع شایان توجه دیگر رعایت ملاحظه‌های بومی در استفاده و ساخت مدل‌هاست. تمامی مدل‌های معرفی شده با رعایت ملاحظه‌های سازمانی، اجتماعی و فرهنگی خاصی تدوین شده که ممکن است با ویژگی‌های بومی ما متفاوت باشد. هرچند کاربرد این مدل‌ها به طور کلی مفید است، اما منطقی‌تر آن خواهد بود که یا این مدل‌ها را با ویژگی‌های جامعه خود منطبق ساخته یا به ساخت مدل‌هایی بر اساس ویژگی‌های خود روی آوریم. این ویژگی‌ها به ملاحظه‌های سازمانی، فرهنگی، اجتماعی و ساختار قدرت در جامعه ما برمی‌گردد.

پیشنهاد آخر در زمینه ساخت مدل‌های کاربست بومی و رعایت ملاحظه‌های اجرایی آن، نقطه‌نهایی تلاش‌ها در زمینه کاربست خواهد بود. برای رسیدن به این نقطه، شناخت موضوعات اثرگذار و مهم در این زمینه ضروری است، به طوری که بدون شناخت کامل آن‌ها عملاً ساخت مدل غیرممکن است. برای مثال در صورتی که از یافته‌های پژوهشی اطلاعی نداشته باشیم، نمی‌توانیم مدل کاربست پژوهش قابل قبولی ارائه دهیم. بنابراین، برای موفقیت در ارائه مدل قابل اجرای کاربست پژوهش، لازم است مجموعه‌ای از پژوهش‌های زمینه‌ای صورت پذیرد که با استفاده از نتایج آن، مدل بومی کاربست پژوهش ارائه شود (کبیری، ۱۳۸۸: ۱۶۵-۱۶۳).

۲-۳-۴- دیدگاه‌ها در مورد کاربست

مهم‌ترین رسالت دانش‌های کاربردی کمک به حل مشکل‌ها و معضله‌های جامعه است. از این رو انتظار می‌رود راهکارها و توصیه‌های سیاستی ارائه شده از سوی جامعه علمی کشور گره‌گشای مشکل‌ها و معضله‌های موجود در جامعه باشد. در تبیین عدم کاربست یافته‌ها یا به‌کارگیری محدود نتایج حاصل از یافته‌های پژوهشی از دیدگاه برخی محققان چند دیدگاه وجود دارد:

دیدگاه منع مدیریتی

دیدگاهی که اثربخشی پایین توصیه‌های سیاستی پژوهش و تحقیقات را به امتناع عدم پذیرش و فقدان آمادگی در بخش‌های اجرایی و سیاستگذاری نسبت می‌دهد.

دیدگاه منع ماهیتی

دیدگاهی که توصیه‌های سیاستی منتج از یافته‌های پژوهشی را فاقد ویژگی‌های لازم برای اجرا می‌داند. با این حال نباید فراموش کرد عدم توجه کافی به عمق بخشیدن به تحقیقات به عمل آمده در علوم مختلف و همچنین نگاه رفع تکلیفی به امر پژوهش و اهمیت ارائه آمارها و توجه به کمیت‌ها به جای توجه به کیفیت‌ها باعث شده است تا مدیران اجرایی و حتی تصمیم‌گیران مسائل اقتصادی و اجتماعی با تردید به نتایج پژوهش‌ها بنگرند.

دیدگاه اثرگذاری پژوهش‌ها بر توسعه

در ادامه رویکرد سوم که ترکیبی از هر دو دیدگاه است مورد بررسی قرار می‌گیرد. امروزه نگرانی و دغدغه اصلی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان پژوهشی جهان حصول اطمینان از مؤثر واقع شدن پژوهش‌ها بر دستیابی به اهداف توسعه است. تأثیرگرا بودن^۱ به معنای آن است که بیشترین اهمیت به میزان اثربخشی فرایند پژوهش در پیشبرد اهداف توسعه داده شود. در این راستا، تصمیم‌گیری برای انجام پژوهش باید با نگاه به چشم‌انداز دستیابی به تأثیر صورت پذیرد (Springer-Heinze et al, 2003). در این راستا سال‌هاست که در برخی از جوامع، سازمان‌های پژوهشی صرفاً در صورتی بودجه‌های بیشتر و یا حتی سابق خود را دریافت می‌کنند که بتوانند تأثیرگذاری خود در جامعه را به شکلی مستند نشان دهند (Ananda jayasekara and Martela, 1999) سازمان‌های پژوهشی و پژوهشگرانی که پیش از این، تنها توسط همکاران خود (سایر پژوهشگران) و بر اساس شاخص‌های کمی و اعتبار مدارک علمی مورد ارزشیابی قرار می‌گرفتند، تحت فشار فزاینده مراکز تأمین‌کننده بودجه و ذینفعان پژوهش‌ها قرار گرفته‌اند که کارایی فعالیت‌هایشان را افزایش دهند. بدین معنی که با گذشت زمان، این کاربرد اجتماعی دانش حاصل از پژوهش‌هاست که هرچه بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد (Gauland et al., 2015). به موازات تأکید و توجه روزافزون جهانی بر اثربخشی پژوهش‌ها، انتظار می‌رود کشور ما نیز برای این مهم ارزش بیشتری قائل شده و از شمارش تعداد بروندادهای پژوهشی به سنجش اثربخشی علم، حرکت نماید (فتاحی، ۱۳۹۳). اهمیت توجه به «اثربخشی پژوهش‌ها، از آنجا ناشی می‌شود که حل کردن تمامی مشکلات توسعه‌ای و همچنین، برداشتن هرگونه قدم رو به جلو به صورت هماهنگ و در سطح ملی، تنها از طریق اجرای پژوهش‌های نیازمحور و کاربردی و منطبق نمودن تصمیم‌گیری‌ها با نتایج حاصل از این نوع پژوهش‌ها امکان‌پذیر است (شمس و همکاران، ۱۳۸۷)، چراکه به‌روز و نهادینه شدن معضل کم‌اثری و یا بی‌اثری پژوهش‌ها به معنای از میان رفتن امکان هرگونه توسعه هماهنگ، یکپارچه و پایدار در کشور است.

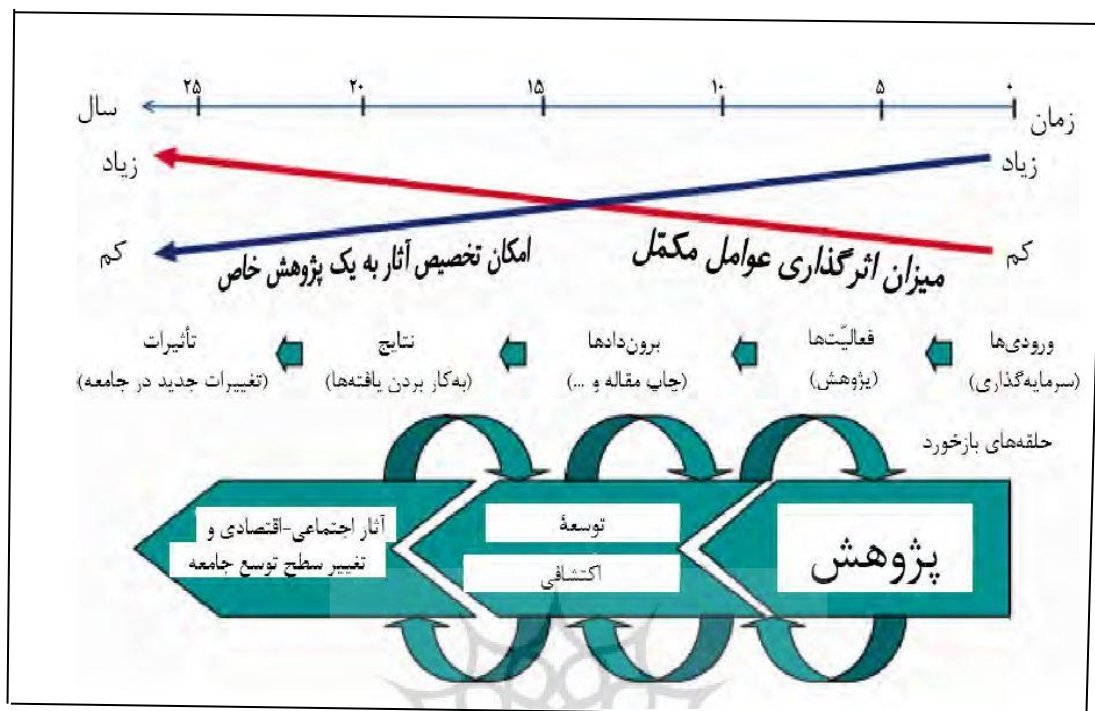
لازم است مشخص شود که پیامدها با آثار مورد انتظار از پژوهش چه چیزهایی هستند.

عموم صاحب‌نظران بر این باورند که پیش‌نیاز بررسی تأثیرات ناشی از پژوهش، ارائه تعریفی شفاف از تأثیرات مورد انتظار از آن است (Grant Dryna , Hochiman, 2007) , Perfield at al, 2010 and Farint, 2014 ,

(Russell Group 2009 et al) که خود مستلزم توجه به تفاوت مفهومی واژه‌های برون‌دادها،^۱ نتایج^۲ و تأثیرات^۳ است (Pantield et al, 2014) که به ترتیب به نشر یافته‌های حاصل از پژوهش مانند چاپ مقاله، پیامدهای اولیه ناشی از نشر یافته‌ها ایجاد فناوری‌های سخت‌افزاری یا نرم‌افزاری بر اساس یافته‌ها و تغییرات اقتصادی، اجتماعی ناشی از رواج و کاربرد فناوری‌های ایجاد شده اشاره دارند (Hughes and Martin, 2009).

انواع تأثیرات مورد انتظار از پژوهش را می‌توان به دو دسته کلی تقسیم کرد: «تأثیرات علمی که عبارت است از مشارکت نظری در توسعه و غنی‌سازی یک رشته علمی یا به بیان ساده‌تر، گسترش مرزهای دانش و دیگری به تأثیرات بیرونی اجتماعی و اقتصادی که چیزی فراتر از محیط علم و دانشگاه بوده و به حل مسائل و مشکلات موجود و بهبود جامعه مربوط می‌شود (گلشنی، ۱۳۹۳؛ Perfield et al, 2014). طی دهه گذشته شاهد علاقه فزاینده‌ای به درکت میزان نشر، کاربرد و اثرگذاری یافته‌های پژوهشی در حوزه‌های غیردانشگاهی بوده‌ایم (Davies, Nutley and Walter, 2005). به عنوان نمونه، در نظام نوین ارزیابی کیفیت پژوهش در مؤسسات آموزش عالی بریتانیا، چارچوب تعالی پژوهش ضمن حذف برخی شاخص‌های کمی‌نگر، تأثیر پژوهش بدین نحو تعریف شده است؛ هرگونه اثرگذاری، تغییر یا منفعت برای اقتصاد، جامعه، فرهنگ، سیاست یا خدمات عمومی، سلامت، محیط‌زیست یا کیفیت زندگی به شرط آنکه فراتر از محیط علمی و دانشگاهی باشد (REF, 2011) به منظور فراهم‌سازی امکان ارزیابی آثار مشق شده از اجرای پژوهش‌ها، صاحب‌نظران مدل‌های متنوعی مطرح کرده‌اند (Davies, Nutley and walter, 2005) که در همه آنها تأثیرات نهایی مورد انتظار از پژوهش، از دو حال خارج نیست: ارتقاء سطح توسعه جامعه یا کاربرد نتایج حاصل از پژوهش در تصمیم‌گیری، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرا که نتیجه بلافصل مورد اخیر نیز چیزی جز همان «توسعه بیشتر جامعه، بت و در مدل هاگس و مارتین برای ارزیابی تأثیرات پژوهش و تأثیرات نهایی مورد انتظار از پژوهش، به طور مشخص ارتقاء سطح توسعه جامعه عنوان شده (Hughes and Martin, 2012) بردارهای متقاطع این مدل شکل ۲ گویای آن است که با گذشت زمان، اثرگذاری سایر عوامل، افزایش و امکان نسبت دادن تغییراتی مشخص به پژوهشی خاص کاهش می‌یابد. بر اساس این مدل، انتظار می‌رود که با گذشت ۷ تا ۱۲ سال از اجرای پژوهش‌ها، مرحله اثرگذاری آنها بر توسعه جامعه آغاز شود (شکل ۲). این فاصله از دید مرکز فنی همکاری‌های کشاورزی و روستایی و گروه کشورهای آفریقایی، حوزه کارائیب و آسیایی، ۴-۱۰ سال پس از انجام پژوهش‌ها در هر سال است که انتظار می‌رود در این بازه زمانی آثار توسعه‌ای ناشی از پژوهش‌ها در جامعه محقق شده و این آثار در شاخص‌های توسعه نمود پیدا کنند (CTA, 2000). «مؤسسه اروپایی پژوهش کشاورزی برای توسعه» نیز یکی از مسائل اساسی جهت اندازه‌گیری و ارزشیابی اثرات حاصل از پژوهش را نسبت دادن تغییرات توسعه‌ای به یافته‌های به دست آمده از پژوهش‌ها می‌داند (EIARD, 2003).

1. Outputs
2. Outcomes
3. Impacts

شکل ۲: مدل ارزیابی تأثیرات پژوهش

منبع: هاگس و مارتین، ۲۰۱۲

در کنار مدل‌هایی که مؤید ارتباط میان پژوهش و ارتقاء سطح توسعه هستند، همبستگی میان پیشرفت علمی و پیشرفت اقتصادی جوامع نیز مورد توافق صاحب‌نظران است، چنانکه داوری اردکانی معتقد است: «در همه جای عالم کنونی تناسبی میان بسط تکنیک و صنایع با توسعه اقتصادی- اجتماعی و وضع علم و پژوهش وجود دارد» (داوری اردکانی، ۱۳۹۰: ۳۴). همچنین، در اسناد منتشر شده از پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (آی اس سی) عنوان شده است که بررسی آمار مربوط به کشورهای پیشرفته اقتصادی نشان می‌دهد که پیشرفت علمی آنها با پیشرفت اقتصادی‌شان همبستگی بالایی دارد (گزنی، حمیدی‌فرد و مهرداد، ۱۳۹۱: ۲۷).

جدول ۲ به خوبی نشان می‌دهد که کشورهای پردرآمد، با اینکه در مجموع کمتر از ۱۶ درصد جمعیت دنیا را در خود جای داده‌اند، تولیدکننده نزدیک به ۸۰ درصد علم دنیا بوده و در مقابل، کشورهای کم‌درآمد با وجود در اختیار داشتن ۱۸/۵ درصد جمعیت جهان، تنها ۷٪ درصد از کل علم دنیا را تولید می‌کنند (گزنی، حمیدی‌فرد و مهرداد، ۱۳۹۱: ۲۷).

جدول ۲: مقایسه سهم جمعیتی و سهم تولیدات علمی کشورهای جهان بر اساس سطح درآمد آنها

نوع اقتصاد	نسبت سهم تولیدات علمی به سهم جمعیتی	سهم تولیدات علمی	سهم جمعیتی	تعداد کشورها
پردرآمد	۵/۱	۷۹/۹	۱۵/۶	۵۵
درآمد متوسط بالا	۱/۶۸	۸/۵	۱۲/۵	۳۳

درآمد متوسط پایین	.۲	۱۰/۹	۵۳/۵	۴۸
کم‌درآمد	.۰۴	.۷	۱۸/۵	۴۵

منبع: گزنی و همکاران، ۱۳۹۱

۲-۴- جایگاه کاربست و اثرگذاری پژوهش‌ها در اسناد بالادست با تأکید بر برنامه‌های توسعه ایران

۲-۴-۱- اسناد بالادست

تأکید فراوانی که در سیاست‌های کلی نظام و سایر اسناد بالادستی به مسئله افزایش کاربرد و اثربخشی پژوهش‌های کشور دیده می‌شود حاکی از توافق صاحب‌نظران عالی‌رتبه نظام در خصوص اهمیت و ضرورت این مسئله است. به عنوان نمونه، در سیاست‌های کلی علم و فناوری بر تعیین اولویت‌ها در آموزش و پژوهش با توجه به مزیت‌ها، ظرفیت‌ها و نیازهای کشور و... (مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۹۳)، در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بر فعال‌سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی ... تأکید بر ارتقاء درآمد و ... (مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۳۹۲)؛ در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه بر ارتباط مؤثر بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش‌های مربوط جامعه (مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۳۸۷)؛ در سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی کشور، در بخش آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی بر بهینه‌سازی ساختار آموزشی و تحقیقاتی کشور با هدف ارتقاء بهره‌وری و ... و ساماندهی به نظام اعتبارسنجی و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها مبتنی بر توانایی، کارایی و اثربخشی و ساماندهی به نظام ارتقاء هیئت علمی و ارزیابی پژوهشگران با معیار و رفع نیازها و مشکلات علمی و فنی کشور، (مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۳۸۳)؛ در سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه فناوری بر تعیین اولویت در حمایت از فناوری بر اساس نیازها، مزیت‌ها و ظرفیت‌های کشور، تقویت و ساماندهی همکاری میان دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی و فرهنگستان‌ها با بخش‌های صنعتی و فنی و خدماتی دولتی و غیردولتی، «تحکیم استقلال، رفع نیازهای داخلی و کسب سهم مناسب از بازار جهانی و ارتقاء کیفیت در تولید (مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۳۸۳)؛ در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ بر دست یافتن به جایگاه اول اقتصادی، ... در سطح منطقه آسیای جنوب غربی- با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم» (مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۲) و در راهبرد کلان شماره ۷ از نقشه جامع علمی کشور بر جهت‌دهی آموزش، پژوهش، فناوری و نوآوری به سمت حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی و اقتضات کشور (شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۹۲) تأکید شده است.

۲-۴-۲- برنامه‌های توسعه

در جدول ۳ پارادایم و مبنای فکری برنامه‌های توسعه در خصوص پژوهش و فناوری و نیز نسبت اعتبارات پژوهش و فناوری مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است.

جدول ۳: جایگاه پژوهش و فناوری در برنامه‌های توسعه کشور

برنامه‌های توسعه	نسبت اعتبارات پژوهش و فناوری به تولید ناخالص داخلی		
	هدف	عملکرد	درصد تحقق
برنامه اول	۳۶٪	۵۲٪	۱۴۴
برنامه دوم	۷۵٪	۴۷٪	۶۲/۶
برنامه سوم	۱	۴۷٪	۴۷
برنامه چهارم	۲	۵۶٪	۲۸
برنامه پنجم	۳	۶۴٪	۲۱/۳
برنامه ششم (سال ۱۳۹۶)	۱/۱	۷۵٪	۶۸/۲
۱۳۹۷	۱/۱۵	۶۵٪	۵۶/۵
۱۳۹۸	۱/۲۳	۵۸٪	۴۷/۱۵
۱۳۹۹	۱/۳۵	-	-
۱۴۰۰	۱/۵	-	-

منبع: با اقتباس از گرایبی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷؛ فهیم یحیایی، ۱۳۹۷

با نظری به داده‌های کیفی و کمی جدول ۳ مستخرج از ۶ برنامه توسعه بعد از انقلاب درمی‌یابیم که بیشترین درصد تحقق اهداف برنامه در شاخص نسبت اعتبارات پژوهشی به تولید ناخالص داخلی مربوط به برنامه دوم توسعه بوده است. با وجود این، به‌رغم توفیق این برنامه همچون افزایش سهم اعتبارات تحقیقات دانشگاهی، در اکثر موارد از اهداف برنامه عقب بوده و اکثر مشکلاتی که در برنامه اول وجود داشت در برنامه دوم نیز به حیات خود ادامه داد. لازم به ذکر است درصد تحقق اهداف برنامه اول توسعه مربوط به ۶۰ درصد از محل بودجه عمومی و بدون در نظر گرفتن ۴۰ درصدی از محل سایر منابع بوده که اطلاعات دقیقی از آن منتشر نشده است؛ بنابراین نمی‌توان درصد تحقق آن را با سایر برنامه‌ها مقایسه کرد. عدم تحقق تأمین ۴۰ درصد هزینه ناشی از نوپایی مراکز تحقیقاتی در ایران و نبود ارتباط کافی و مؤثر بین مراکز تحقیقاتی بخش دولتی با فعالیتهای بخش غیردولتی اعم از فعالیتهای کشاورزی، صنعتی یا اجتماعی بوده است. در بین دیگر برنامه‌های توسعه در تحقق اهداف (به‌جز سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ برنامه ششم)، برنامه‌های سوم و چهارم به ترتیب با ۴۷ درصد و ۲۷ درصد بیشترین درصد تحقق اهداف را داشته‌اند. اگرچه در موفقیت برنامه‌ها باید اقدامات و راهبردها را که عمدتاً کیفی هستند نیز در تحلیل‌ها مدنظر قرار داد. در این

ارتباط پارادایم و مبنای فکری حاکم بر برنامه‌ها در جهت‌دهی و سیاستگذاری و ارائه راهبردها تأثیر به‌سزایی دارد.

هنگامی که پارادایم و مبنای فکری برنامه‌ها بر اساس حل معضلات و مشکلات کشور بوده تحقق اهداف برنامه در نسبت جذب اعتبارات نسبت به تولید ناخالص داخلی (برنامه دوم توسعه) درصد بالاتری نسبت به پارادایم‌ها و مبنای فکری حاکم در سایر برنامه‌های توسعه حائز شده است. در این راستا مبنای فکری حاکم بر بخش پژوهش و فناوری در (برنامه ششم توسعه) کاربست علم و فن‌آوری می‌باشد که درصد تحقق نسبت عملکرد اعتبارات به تولید ناخالص داخلی در سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۶۸ درصد، ۵۶/۵ درصد و ۴۷/۱ درصد تحقق یافته است. سهم اعتبارات پژوهش و توسعه در برنامه ششم توسعه از هدف‌گذاری‌های برنامه عقب‌تر هستند که به علت محدودیت‌های بودجه‌ای تحقق آنها بر مبنای پیش‌بینی‌ها محقق نشده است.

جدول ۴ پیش‌بینی وضعیت برخی از شاخص‌های تحقیقات و فناوری طی سال‌های برنامه ششم را نشان می‌دهد. با مقایسه جدول ۴ با جدول ۵ مشخص می‌گردد در برخی از شاخص‌ها، اهداف پیش‌بینی شده محقق نگردیده و در شاخص‌هایی مانند ثبت تعداد اختراعات و اکتشافات در مجامع بین‌المللی از اهداف برنامه پیشی گرفته است.

جدول ۴: پیش‌بینی وضعیت برخی از شاخص‌های تحقیقات و فناوری طی سال‌های برنامه ششم

سال‌های برنامه ششم					واحد	عنوان
۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶		
۱۲	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	رتبه	رتبه تولید کمی مقالات در دنیا
۴۰	۴۱	۴۱	۴۲	۴۲	رتبه	شاخص هرش در جهان
۱/۵	۱/۳۵	۱/۲۳	۱/۱۵	۱/۱	درصد	سهم اعتبارات پژوهش و فناوری بخش دولتی از تولید ناخالص داخلی
۵۰	۴۷	۴۳	۳۹	۳۴	تعداد اختراع	تعداد اختراعات و ابداعات ثبت شده در سال در مراجع بین‌المللی
۵۰	۴۸	۴۵	۴۲	۳۹	درصد	درصد محصولات با فناوری متوسط به بالا از کل محصولات صنعتی
۵	۴/۲	۳/۴	۳/۵	۱/۵	درصد	سهم محصولات با فناوری متوسط به بالا از تولید ناخالص داخلی
۳	۳	۴	۵	۶	رتبه	رتبه صادرات محصولات با فناوری بالا از کل صادرات در منطقه
%۹۵	%۸۵	%۷۹	%۷۲	%۶۴	نفر/مقاله	سرانه سالانه مقالات SCOPUS به تعداد اعضای هیئت علمی تمام‌وقت
۳۵	۳۳	۳۰	۲۷	۲۵	درصد	درصد تعداد مقالات مشترک با محققان خارج از کل
۲۶۰۰	۲۵۱۰	۲۲۹۰	۲۰۹۲	۱۹۱۰	نفر	تعداد پژوهشگران به یک میلیون جمعیت
به میزان دو برابر وضع فعلی در پایان‌نامه						تعداد مقالات نمایه شده در پایگاه استنادی جهان اسلام (ISC)
۷۰	۶۵	۶۰	۵۵	۵۰	نشریه	تعداد نشریات ایرانی نمایه شده در پایگاه بین‌المللی علم و دارای ضریب تأثیر

منبع: مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۶)، گزارش تحلیل بودجه بخش تحقیقات و فناوری در لایحه بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور، ۱۰.

جدول ۵ شاخص‌های عملکردی بخش پژوهش و فناوری طی سال‌های ۹۸-۱۳۹۲ را نشان می‌دهد. اگرچه آمار و اطلاعات تحولات علم و فن‌آوری در کشور را در برخی شاخص‌ها در سطح دنیا دارای رتبه بالایی ارزیابی نموده است، اما به این نکته باید توجه داشت که در انطباق برخی شاخص‌های عملکردی تناسبی دیده نمی‌شود. برای نمونه شاخص‌هایی مانند رتبه جهانی تولید علم و سهم ایران از مقالات پراستناد تناسبی با شاخص‌هایی مانند رتبه جهانی نوآوری، دستیابی به اطلاعات و ثبت اختراعات ندارد به عبارتی دیگر شاخص تولید علم و مقاله به فن‌آوری و کسب ثروت و تجاری‌سازی کمتر تبدیل شده است. اگرچه در شاخصی مانند تعداد شرکت‌های دانش‌بنیان رشد چشمگیری (سالانه ۱۱۰ درصد) اتفاق افتاده است؛ اما در این خصوص باید نوپا بودن این امر، اعطای حمایت‌ها و تسهیلات سایر ارگان‌ها و نهادها را به دلایل تحریمی و ... مؤثر دانست.

بیانیه‌ای که در تاریخ ۱۱ آبان ۱۳۹۵ در پایگاه خبری نشر اسپرینگر نیچر^۱ پخش شد از جمع‌آوری ۵۸ مقاله نوشته شده توسط ۲۸۲ محقق ساکن ایران از این نشریه خبر داد. بیومد سنترال^۲ و اسپرینگر همچنین از بررسی موشکافانه ۴۹ مقاله دیگر نیز خبر دادند. این دو سازمان علمی زیر نظر نشر اسپرینگر نیچر فعالیت می‌کنند. دلیل افشاگری و حذف این مقالات از نشریات فوق، پیدا شدن مدارکی دال بر دزدی علمی و عوامل مشابه ذکر کرده‌اند؛ به طوری که ۷۰ درصد از مقالات بررسی شده این گروه در نشریه اسپرینگر حاکی از رتوشه کردن و دست‌کاری اطلاعات، بازنویسی و دزدی علمی است. به نظر می‌رسد که بیانیه فوق حرف جدیدی برای ما دارد؛ این‌که نگاه ویتروینی به علم و دانش، شخصیتی بازاری را برای پژوهشگر ایرانی ساخته است. بنابراین او تمامی تلاشش نه ارائه پژوهشی برای حل بحران‌های جامعه است بلکه می‌کوشد در زمان کوتاه و زحمت کمتر، مقاله یا کتابی را نشر دهد تا مورد تحسین و تشویق مالی از طرف نهادهای مختلف قرار گیرد و نهادهای مربوطه هم در بوق و کرنا کنند که ما از لحاظ تولیدات علمی و تعداد مقالات در نشریات خارجی در جهان مقام بالایی داریم (کیانی طالقانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۳).

جدول ۵: شاخص‌های عملکردی بخش پژوهش و فناوری طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۹۸

عنوان متغیر / شاخص	واحد متعارف	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
رتبه جهانی شاخص نوآوری	رتبه	۱۱۳	۱۲۰	۱۰۶	۷۸	۷۵	۶۵	۶۱
رتبه جهانی تولید علم	رتبه	-	۲۱	۱۹	۱۸	۱۶	۱۶	۱۶
سهم ایران از مقالات پراستناد دنیا	درصد	-	۱/۱۴	۱/۳۲	۱/۸۳	۲/۲۲	۲/۶۵	-
سهم ایران از کل تولید علم دنیا	درصد	-	۱/۳۲	۱/۴۳	۱/۶۱	۱/۷۳	۱/۸۱	-
رتبه جهانی دستیابی به فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات	رتبه	۷۲	۷۱	۷۱	۶۷	۶۳	۶۱	۵۸

1. Springer Nature
2. BioMed Central

ثابت اختراعات و اکتشافات در مراجع بین‌المللی	پتنت	۴۰	۲۹	۲۳۸	۱۰۰	۱۱۴	۱۲۱	-
تعداد شرکت‌های دانش‌بنیان	تعداد	۵۲	۱۵۰۰	۲۳۲۰	۳۰۰۰	۳۳۳۸	۴۰۶۸	۴۴۶۲
نسبت اعتبارات پژوهش به تولید ناخالص داخلی	درصد	۰/۴۷	۰/۵۵	۰/۵۳	۰/۷۳	۰/۷۵	۰/۶۵	۰/۵۸

منبع: مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۸)، مجموعه گزارش ۱۲۳، ۳۵

پارادایم و مبنای فکری برنامه ششم توسعه در پژوهش و فناوری توسعه را می‌توان توسعه و کاربری علم و فناوری دانست که به عنوان یکی از مسائل محوری برنامه ششم در بند پ ماده ۲ قانون برنامه ششم در قالب یکی از مسائل محوری برنامه ششم که دولت موظف شده است موضوعاتی خاص راهبردی، خاص مکان‌محور، بخش پیشروی اقتصاد و ... و از جمله توسعه و کاربری علم و فناوری و طرح‌های مرتبط با آن‌ها را در بودجه سالیانه اعمال نماید، مطرح شده است.

افزون بر ماده ۲ قانون برنامه ششم توسعه در بند پ ماده ۶۴ قانون برنامه ششم توسعه کلیه شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی و غیردولتی و شرکت‌های وابسته به استثنای صندوق‌های بیمه و بازنشستگی موظف‌اند به منظور حمایت از پژوهش‌های مسئله‌محور و تجاری‌سازی پژوهش و نوآوری، در اجرای سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه معادل حداقل سه درصد از سود قابل تقسیم سال قبل خود را برای مصرف در امور تحقیقاتی و توسعه فناوری زیر نظر شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری منظور نمایند. در بند ج ماده ۶۴ قانون برنامه ششم دولت مجاز است حمایت مالی از شرکت‌های دانش‌بنیان در موارد ناظر به حل مشکلات کشور، مشروط به این‌که حداقل ۵۱ درصد از هزینه‌های آن را کارفرما و یا بهره‌بردار تأمین و تعهد کرده باشد، اقدام نماید.

در اهداف، راهبردها و سیاست‌های تعریف شده پژوهش در سند برنامه موارد متعددی برای کاربری نتایج تحقیقات به‌خصوص از نگاه ارتقاء کارآفرینی فناورانه تعریف شده است، اما انعکاس این موارد در احکام قانونی متناسب با انعکاس آن‌ها در سیاست‌ها و راهبردها نبوده است.

هدایت و راهبری بخش برای کاربری نتایج به صورت انسجام در سیاست‌گذاری و راهبری و ایجاد هماهنگی بین نهادهای متولی و بهینه‌سازی عملکرد و ساختار نظام در سیاست‌ها منعکس شده است؛ اما انعکاس این سیاست‌ها در احکام قانونی تنها به الزام دستگاه‌های اجرایی به ثبت طرح‌های پژوهشی خود در سامانه سمات (بند ت ماده ۶۴ قانون برنامه ششم توسعه) محدود شده است.

گسترش توانمندی‌های فعالیت‌های تحقیق و توسعه به گونه‌ای که موجبات کاربری بیشتر نتایج را به همراه داشته باشد با ساماندهی نظام نوآوری، تحریک تقاضای تولید و شکل‌دهی به بازار محصولات دانش‌بنیان، ورود به بازارهای جهانی، حمایت از پژوهش‌های مسئله‌محور، دانش‌بنیان نمودن صنایع بالادستی و

پایین‌دستی نفت و گاز و توسعه نظام جامع تأمین مالی (بند الف ماده ۶۵ قانون برنامه ششم توسعه) در سیاست‌ها و راهبردها مشخص شده است.

۲-۴-۳- نقاط قوت و ضعف مرتبط با کاربست نتایج پژوهش در برنامه‌های توسعه

- شکل‌گیری نگرش یکپارچه به فعالیت‌های پژوهشی
- تدوین و تصویب قوانین مؤثر در توسعه پژوهش و فناوری
- فقدان تمهیدات لازم برای پیوند بین بودجه‌های سالانه و برنامه‌های مصوب
- بی‌توجهی به توان اجرایی مخاطبان برنامه اعم از دولت و بخش‌های غیردولتی (فهمیم یحیایی، ۱۳۹۷)
- عدم سازگاری بین اهداف کمی و کیفی
- غلبه رویکرد و نگاه کارایی‌محور به جای نگاه و رویکرد اثربخشی (البته این موضوع در کلیت بخش‌های برنامه و یا حداقل در اجرا مصداق می‌یابد، چراکه در برخی موارد بسترهای لازم برای تدوین و اجرای برنامه‌ها با طی کردن فرایندی منطقی تدوین نمی‌شود که در طول برنامه اهداف بلندپروازانه بوده و یا اولویت‌های صحیحی پیش‌بینی نشده است. با وجود این، برنامه‌ها و اولویت‌ها اجرا می‌شود؛ به عبارتی دیگر سیاستگذاری‌های ناصحیح درست انجام می‌شوند و مصداق کارایی به خود می‌گیرند تا اثربخشی برای نمونه در بخش پژوهش و فناوری به شاخص‌هایی همچون تعداد مقالات تولید شده و استناد به مقالات تولید شده و رتبه‌های برتر کشور می‌باشد؛ اما به اثرگذاری در توسعه و حل معضلات، کژکارکردهای پژوهش (سرقت علمی، رویکرد ویتروینی به علم و پژوهش، نگاه نمادین و...)، تعدد دانشگاه‌ها در کشور نسبت به برخی کشورها و ... که عمدتاً کیفی هستند توجهی نمی‌گردد).
- عدم نگاه فرایندی به برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و ارزیابی
- عدم تدوین پروگرام‌های عملیاتی و ساز و کارهای رصد و بازخوردگیری در برنامه‌های توسعه به طور اعم و برنامه‌های پژوهش و فناوری به طور اخص
- عدم توانایی در حل تمامی مشکلات در یک بازه زمانی در برنامه‌ریزی‌های جامع در برنامه‌های توسعه که علاوه بر گرفتن انرژی از بدنه کارشناسی کشور و بروز مشکلات در فرایند تدوین و تصویب، در عمل خود به عنوان مانعی برای توسعه تبدیل می‌شود. زیرا در هزارتوی احکام برنامه‌های توسعه جامع- که اکثراً کلی و تفسیربردار هستند- از تمرکز نیروهای اجرایی برای حل مشکلات اصلی و ابعاد نظارتی و ارزیابی بر برنامه‌ها می‌کاهد. برای نمونه در بخش مطالعات در برخی امور و بخش‌های برنامه‌های توسعه و یا انجام طرح‌ها و پروژه‌هایی که نیاز به مطالعات امکان‌سنجی دارند قوانینی تصویب می‌شود که محل تأمین اعتبار آن مشخص نشده و جهت انجام مطالعه و یا اجرای آن نیازمند الزامات و ظرفیت‌سازی‌های

متفاوتی است و تا حد زیادی می‌توان به عدم تحقق این برنامه‌ها به علت فراهم نشدن شرایط و الزامات و تعهدات و تقدم و تاخر با سایر برنامه‌ها پی برد.

- نبود ساختار مناسب جهت هماهنگی و ارتباط بین دانشگاه‌های مختلف و دستگاه‌های حاکمیتی دارای نقش راهبری توسعه در سطوح استانی و عدم الزام دانشگاه‌ها به مطالبات نظام برنامه‌ریزی توسعه در سطوح استانی به دلیل تأمین اعتبارات از محل منابع ملی

- عدم انطباق اقدامات و طرح‌های دستگاه‌های اجرایی با مطالعات و طرح‌های توسعه‌ای

- عدم انطباق مطالعات آمایش سرزمین با برنامه‌ها، پروژه‌ها و مهم‌تر در قوانین بودجه سالیانه علاوه بر موضوع سهم پژوهش از منابع مالی، نحوه هزینه کردن این منابع نیز بسیار قابل توجه است. پرداختن صرف به این شاخص‌های مالی و این‌که ایران دارای سهمی کمتر از یک درصد است نباید ما را از پرداخت به این حقیقت غافل کند که کیفیت و نحوه هزینه‌کرد این منابع و به عبارتی نیازسنجی و مدیریت و کاربست پژوهش امری ضروری و مهم است. قریب به اتفاق صاحب‌نظران بر این باورند که برخی نابسامانی‌ها در امور اجرایی کشور و یا احیاناً ضعف مدیریت و دوباره‌کاری‌ها ناشی از عدم به‌کارگیری نتایج پژوهش‌های کاربردی و تعیین اولویت‌ها در امور توسعه است. مشکل بخش پژوهش و تحقیقات فقط در کمبود منابع مالی و اعتباری صرف خلاصه نمی‌شود. واقعیت این است که یافته‌های تحقیقات به صورت نظام‌مند در عرصه‌های علمی اقتصادی به کار گرفته نمی‌شود و فرهنگ استفاده از نتایج تحقیقات در رفتارهای اقتصادی کارگزاران و تصمیم‌گیران نهادینه نشده است.

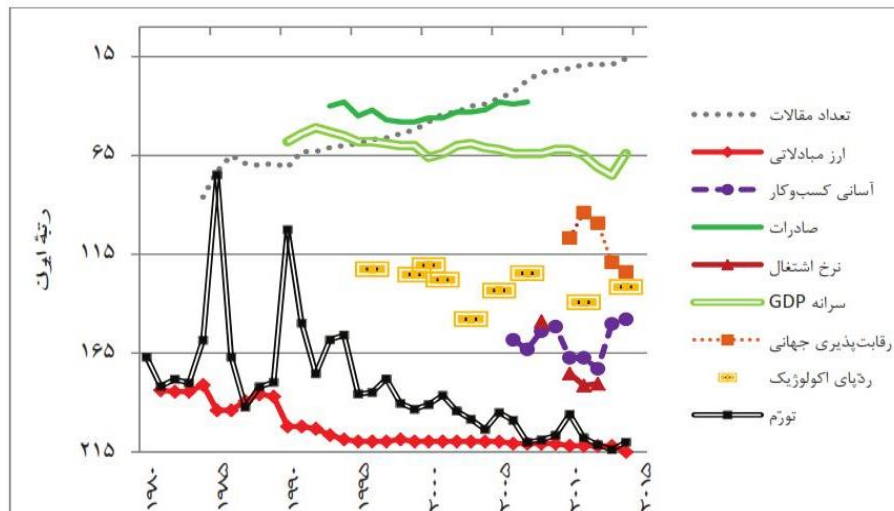
نکته دیگر این که در برخی بخش‌های دیگر برنامه‌های توسعه و قانون بودجه به‌جز بخش پژوهش و فناوری نیز دولت مکلف به انجام طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای و یا طرح‌های امکان‌سنجی برای طرح‌ها و پروژه‌ها است که عمدتاً از محل تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأمین می‌شود که ماهیت مطالعاتی و پژوهشی دارد در سهم منابع مالی پژوهشی مغفول باقی می‌ماند و دارای ویژگی‌هایی است که عمدتاً این مطالعات منجر به عقد قرارداد می‌شود. از طرف دیگر عمدتاً این پژوهش‌ها حداقل از نظر شکلی انجام می‌شود بدون آن‌که پیش‌نیازها و بسترهای لازم برای تحقق و اجرای آنها فراهم باشد و فاز مطالعات به معنای واقعی با اجرا پیوند برقرار کند. در نتیجه سازگاری بین اهداف کمی و کیفی مشاهده نمی‌گردد.

افزون بر این قابلیت اثرگذاری پژوهش‌ها بر فرایند توسعه به عنوان خروجی نیز باید در برنامه‌های توسعه راهبری و سیاستگذاری شود و همان‌طور که در تحلیل جداول به آن اشاره گردید دستاوردهای تولید علم، تولید مقاله و پراستنادی مقالات باید در توسعه و شاخص‌های توسعه و نیز حل مشکلات و معضلات جامعه تأثیرگذار باشد و در هرگونه تحلیل در حوزه پژوهش و فناوری تأثیرمداری پژوهش‌ها بر توسعه را نیز مورد توجه قرار داد.

۲-۵- قابلیت اثرگذار پژوهش‌های فزاینده ایران بر توسعه کشور

نظر به اینکه نخست، یکی از دو پیامد اصلی مورد انتظار از پژوهش، حل مسائل و مشکلات جامعه است (گلدی، ۱۳۹۳؛ داوری اردکانی، ۱۳۹۰)؛ دوم، عموم مدل‌های مطرح شده برای ارزیابی آثار پژوهش به تغییرات توسعه‌ای در جامعه ختم می‌شوند؛ و سوم، با توجه به وجود همبستگی بالا میان پیشرفت علمی و پیشرفت اقتصادی کشورهای جهان انتظار می‌رود افزایش چشمگیر پژوهش (تولیدات علمی ایران) در مقایسه با سایر جوامع، بهبود جایگاه کشور از لحاظ سطح توسعه را موجب شده باشد. البته در بررسی میزان تحقق این مهم یافته‌های پژوهش احسانی و همکاران (۱۳۹۵) که با هدف بررسی اثربخشی پژوهش‌های داخلی ایران بر روند توسعه کشور که به شیوه توصیفی-تحلیلی و بر پایه آمار و اطلاعات ثانویه معتبر و بررسی تطبیق شاخص‌های معتبر توسعه بین ۲۱۵ کشور جهان انجام شده حاکی از آن است که علیرغم آن که طی ۳۱ سال اخیر ایران از لحاظ کمیت تولیدات علمی (تعداد بروندهای پژوهشی) ۷۰ رتبه صعود نموده، جایگاه کشور از لحاظ شاخص‌هایی مانند تولید ناخالص سرانه داخلی طی ۲۵ سال ۶ رتبه، تورم طی ۳۵ سال ۴۳ رتبه و ردپای اکولوژیک طی ۱۹ سال ۷ رتبه تنزل یافته و در مجموع، وضعیت توسعه جامعه بهبود متناظر و قابل قبولی نداشته است که بتوان آن را پیامد رشد پژوهش و افزایش بروندهای پژوهشی در کشور دانست (شکل ۳). در پایان، تغییر دیدگاه مجموعه دست‌اندرکاران و سیاستگذاران عرصه پژوهش کشور از نگاه کمیت‌مدار به نگاه تأثیرمدار ضروری دانسته شده است (احسانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۲۰).

با وجود اهمیت اثربخشی پژوهش‌ها، شواهد زیادی حاکی از آن است که این پژوهش‌ها در مجموع، در توسعه جامعه، اثربخشی بسیار ضعیفی داشته‌اند (معصومی همدانی، ۱۳۸۲؛ منصوریان، ۱۳۹۲ و منصوری، ۱۳۹۱). برای مثال، با وجود این که در دنیا و نیز در کشور ترکیه به ازای هر «یک درصد رشد در تعداد مقالات تألیف شده» «تولید ناخالص داخلی» به ترتیب ۷ درصد و ۱ درصد افزایش داشته است، این نسبت در ایران تنها ۳/۳ درصد بوده است. همچنین طی ۳۱ ساله اخیر، علیرغم ارتقاء ۷۰ رتبه‌ای ایران از لحاظ کمیت پژوهش، جایگاه جهانی کشور از لحاظ شاخص‌های توسعه عموماً تنزل یافته است (احسانی و همکاران، ۱۳۹۶).

شکل ۳: مقایسه روند تغییرات جایگاه جهانی ایران از لحاظ تولیدات علمی (پژوهش)

علاوه بر آمار و اطلاعات مستندی که بر بی‌اثر یا کم‌اثر بودن پژوهش‌های ایران دلالت می‌کنند، آن دسته از صاحب‌نظران عرصه علم و پژوهش کشور که از نقطه‌نظر تأثیرمدار به این پژوهش‌ها نگرسته‌اند نیز بر این واقعیت اذعان دارند. فتاحی معتقد است که در یک دهه گذشته میان نرخ رشد تولیدات علمی و نرخ توسعه اقتصادی- اجتماعی ایران شکاف عمیقی وجود داشته و نرخ توسعه به همان سرعت نرخ تولیدات علمی پیش نرفته و حتی معکوس شده است. داوری اردکانی با استفاده از استفهام انکاری بیان می‌کند که فعالیت‌های علمی و پژوهشی دانشمندان، پژوهشگران و دانشجویان ما چه هنگام به بار می‌نشیند؟ (داوری اردکانی، ۱۳۹۰: ۱۶۹). گلشنی در خصوص اثربخشی پژوهش و مقاله‌های فزاینده کشور اظهار می‌دارد: مقاله‌نویسی باید یا در تولید علم و نوآوری اثر داشته باشد یا باید در رفع نیازهای جامعه مؤثر باشد ... از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۲ تعداد مقالات پنج برابر شده، اما آیا میزان صادراتمان پنج برابر شده است؟ علم باید دو بعد داشته باشد یا در فهم واقعی جهان هستی و دانش بشری نقش داشته باشد یا نیازهای محیط را رفع کند، اما در حال حاضر هیچ‌کدام نیست و تا این مسئله را علاج نکنند، توسعه پیدا نخواهیم کرد (گلشنی، ۱۳۹۳: ۷۴).

۲-۶- پیش‌نیازها و ظرفیت‌سازی کاربست‌پذیری یافته‌ها در برنامه‌ریزی توسعه

انتقال دانش، مفهوم پیچیده و چندبعدی است و بررسی آن مستلزم درک سازوکارها، روش‌های اندازه‌گیری آن و نیز عوامل تأثیرگذار فردی و زمینه‌ها و تعامل این عوامل است. منظور از انتقال دانش مبادله و کاربرد دانش در درون نظام پیچیده‌ای از تعاملات است که میان محققان و کاربران برای تسریع بهره‌گیری از یافته‌های تحقیقات و برای ارائه خدمات فنی و تخصصی به تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان برای حل مشکلات و مسائل صورت می‌گیرد. مطالعات و تحقیقات توسعه‌ای به استناد «قانون برنامه و بودجه» مصوب سال ۱۳۵۱ به‌ویژه بند ۱ ماده ۵ آن، یکی از وظایف سازمان برنامه و بودجه کشور به عنوان راهبردی و رصد توسعه کشور «انجام مطالعات و بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی به منظور برنامه‌ریزی و تنظیم بودجه و تهیه

گزارش‌های اقتصادی-اجتماعی» است. افزون بر این تدوین برنامه‌های توسعه و اعمال نظارت و ارزیابی عملکرد مدیریت از طریق آینده‌پژوهی و مطالعات و توجه به امور پژوهشی، تدوین گزارش‌های کارشناسی، انتشار آثار و تولیدات فکری در زمینه‌های دانش توسعه از جمله وظایف دیگر سازمان نامبرده است؛ بنابراین از طریق تحقیقات و مطالعات توسعه‌ای تفکر و دانش توسعه در سازمان برنامه و بودجه و سازمان‌های استانی، بسترسازی، سامان‌دهی، ارتقاء و گسترش یابد. در این راستا برقراری پیوند بین محققان و خبرگان نظام برنامه‌ریزی برای غلبه بر حل مسائل، چالش‌ها و تصمیم‌گیری‌ها راهگشا خواهد بود. یکی از حلقه‌های اصلی فرایند پژوهش در حوزه‌های توسعه‌ای، اشاعه و کاربست نتایج تحقیقات است. در این راستا و برای رسیدن به الگوی چارچوب مطلوب باید گام‌ها، شرایط، پیش‌نیازها و ظرفیت‌سازی لازم صورت گیرد:

۱- صاحب‌نظران، پیشرفت هرگونه حرکت توسعه‌ای را مبتنی بر پارادایمی می‌دانند که مورد اجماع سطوح تأثیرگذار قرار گرفته باشد؛ به گونه‌ای که خط‌مشی اقتصادی، برنامه‌های اجتماعی، اصول سیاست خارجی و مبانی و موازین فرهنگی با نگاه به آن تدوین شود. بنا به نظر یکی از اندیشمندان، توسعه با کالاهای مادی آغاز نمی‌شود بلکه با آدمیان و تربیت آن‌ها با سازمان و انضباط و سامانه آدمیان آغاز می‌شود، پس دولتی که بتواند نهادسازی کند، مردم را برای کارهای توسعه‌ای و حرکت رو به توسعه فعال کرده است.

۲- ایجاد مراکز هم‌اندیشی توسعه که در واقع به نوعی سازمان‌دهی و سامان‌دهی برنامه‌ریزی و کاربست توسعه با رویکردهای مشارکت‌یابی آحاد جامعه و استمرار اصلاح و ارتقاء ظرفیت خلاقیت و نوآوری و تولید فکر در دستگاه‌های اجرایی و محملی جهت نقد و ارزیابی توسعه و برنامه‌ریزی‌های توسعه در استان‌ها است.

۳- درک منطقی، واقعی و علمی از فرایند توسعه و عوامل مؤثر بر آن و شناخت نسبتاً جامع و کامل از نقاط قوت و ضعف آن، در سطوح دستگاه‌های حاکمیتی-اجرایی و مشارکت‌پذیری آحاد مردم در حرکات توسعه‌ای.

۴- درک نسبتاً جامع تحقیقات توسعه و آینده‌نگری، ماهیت این تحقیقات و تنگناهای فراروی آن.

۵- انتخاب الگوی تعامل کاربردی بین بخش تحقیقات، برنامه‌ریزی و اجرا.

۶- تشخیص درست نیازها و اولویت‌های تحقیقاتی از طریق، تعامل با بخش‌های اجرایی و دریافت مسائل و چالش‌های بخش با حضور مؤثر محققان در عرصه‌های اجرایی.

۷- طراحی و اجرای برنامه تحقیقاتی بر اساس ضرورت پاسخگویی به مشکل (کوتاه، میان و بلندمدت).

۸- مهم‌ترین عنصر در طراحی سامانه تولید دانش و یافته‌های تحقیقاتی قابل کاربست، توجه به نیازهای مخاطب از طریق حضور محققان در عرصه‌های عملیاتی است. به بیانی دیگر تحقیقاتی که با هدف بهبود و اصلاح نظام اقتصادی-اجتماعی، نهادی و زیست‌محیطی در عرصه‌های عملیاتی انجام شوند، کاربست‌های مؤثرتر و بیشتری خواهند داشت.

- ۹- اصلاح تشکیلات و ساختار مراکز پژوهشی کشور و تفویض اختیار و استقلال به مدیران آن‌ها.
- ۱۰- فراهم آوردن زمینه اعمال سیاست‌های تشویقی برای حمایت از پژوهشگران و محققان کشور.
- ۱۱- فراهم کردن زمینه‌های جلب مشارکت بیشتر بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری برای تحقیقات و پژوهش کشور.
- ۱۲- برنامه‌ریزی در جهت اشاعه و ترویج فرهنگ پژوهش در نظام آموزشی کشور.
- ۱۳- بهره‌گیری از فناوری‌های نوین به‌ویژه فناوری اطلاعات و ارتباطات جهت تقویت و توسعه و بهبود فعالیت‌های پژوهشی کشور و گسترش فرهنگ آینده‌پژوهی.
- ۱۴- فراهم کردن زمینه استفاده بیشتر مدیران کشور از دستاوردها و نتایج تحقیقات در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌ها.
- ۱۵- مهندسی مجدد و تجدیدنظر و اعمال اصلاحات لازم در نظام مدیریت پژوهشی در آموزش عالی کشور، حداقل در هر ۵ سال، همگام با برنامه توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور و سند چشم‌انداز ۲۰ ساله با توجه به تغییرات ملی، بین‌المللی و جهانی.
- ۱۶- فراهم کردن زمینه‌های قانونی و الزامات دیگر به منظور تجاری‌سازی و اقتصادی کردن نتایج تحقیقات و تقویت مشارکت بخش غیردولتی در انجام فعالیت‌های علمی و تحقیقاتی و خارج شدن این مقوله از انحصار بخش دولتی.
- ۱۷- جریان‌گفتمان‌سازی در کشور، ادبیات توسعه را جایگزین بحث‌های بیهوده کنونی کند. چهره‌های اثرگذار سیاسی، استادان دانشگاه‌ها، روحانیون، نویسندگان، صدا و سیما، سایت‌ها، خبرگزاری‌ها، روزنامه‌ها، مجله‌ها و... باید عمدتاً در این باره گفت‌وگو کنند که چگونه می‌توان کشور را توسعه داد؛ ما امروز دچار فقر شدید ادبیات توسعه هستیم و تا ادبیات و دغدغه توسعه فراگیر نشود به توسعه نخواهیم رسید.

۳- فراتحلیلی بر کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی در تجربیات مورد مطالعه

۳-۱- بررسی سوابق و ادبیات موضوع کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی

در بخش اول این پژوهش مطالعه گسترده‌ای بر روی اصول و مفاهیم مرتبط با کاربردپذیری انجام شده و روش فراتحلیل برای قسمت اول این پژوهش مناسب تشخیص داده شد. فراتحلیل، روشی پژوهشی برای پاسخگویی به پرسش‌هایی درباره نتایج مطالعات انجام شده پیشین است؛ پرسش‌هایی که یک مطالعه به تنهایی نمی‌تواند به آنها پاسخ دهد و فرا تحلیل به ترکیب اطلاعات پیشین می‌پردازد و به مقایسه بین مطالعات می‌پردازد و به کشف نتایج جدید از میان مطالعات پیشین می‌پردازد.

در گام نخست منابع مرتبط با کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی شناسایی شد و در گام دوم با ترکیب همه منابع مؤلفه‌های کلی موانع کاربردپذیری، مؤلفه‌های خرد موانع کاربردپذیری در راستای انتخاب مدل مفهومی تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. همچنین موانع جزئی نیز به شرح جدول ۶ شناسایی شده است. در جدول ۶ فراتحلیل به منظور شناسایی روش‌شناسی انجام شده و سازمان‌محوری که در قلمرو کاربردپذیری در آن مطالعه انجام شده در راستای رسیدن به تعیین نوع مطالعه و تناسب آن با نظام برنامه‌ریزی توسعه، مضامین یادشده در تجربیات مورد مطالعه بررسی گردیده است.

بر مبنای یافته‌های کیفی جدول به موارد زیر می‌توان اشاره کرد:

در زمینه کاربردپذیری یافته‌ها عمده تحقیقات انجام شده در منابع داخلی و خارجی مربوط به بررسی عوامل و موانع کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی در آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها، امور پزشکی و کشاورزی است.

اگرچه به نوعی همه زمینه‌ها و حوزه‌ها به توسعه مرتبط هستند اما به خاطر وسیع بودن زمینه‌ها و پرهیز از پراکندگی نیاز به تعریف و تعیین حوزه‌ها و زمینه و توجه به مأموریت‌ها می‌باشد مانند تحقیقاتی که در حوزه امنیت و مدیریت شهری و یا کاربرد رساله‌های دکتری حسابداری در حل معضلات پولی و بانکی انجام شده است.

لازم به ذکر است عمده تحقیقات انجام شده در زمینه کاربردپذیری مربوط به آموزش و پرورش بوده که برخی از آنها به علت استفاده یافته‌های آن در سایر مطالعات مورد بررسی در جدول بررسی سوابق جدول ۶ ذکر نگردیده است.

جدول ۶: بررسی سوابق و ادبیات موضوع کاربست یافته‌های پژوهشی

عنوان پژوهش	نوع تحقیق	عوامل کاربست	موانع کاربست	مؤلفه‌های کلان موانع	سازمان محور کاربست	نحوه انتشار	مرجع
- بررسی موانع و عوامل کاربست یافته‌های پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی	- فراتحلیل ۳۶ تحقیق و ۲۶ مقاله در زمینه موانع و عوامل کاربست در نظام آموزش و پرورش ایران	- شناسایی و طبقه‌بندی جزئی ۳۰ عامل مؤثر کاربست در مطالعات و پژوهش‌ها	- شناسایی و طبقه‌بندی ۳۰ مانع در کاربست یافته‌های پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی	- طبقه‌بندی کلی موانع در مؤلفه‌های انسانی، سازمانی	- آموزش و پرورش	کتاب و مقاله	حسن‌زاده (۱۳۸۲)
- شناسایی عوامل کاربست یافته‌های پژوهش‌های آموزشی در استان خوزستان	- پیمایشی	- ۵۸ عامل را شناسایی و اولویت‌بندی کرده است	- از بین عوامل و موانع در قالب ده راهکار الگوی کاربست ارائه کرده است	- مؤلفه مدیریت و برنامه‌ریزی پژوهش و مؤلفه کلی تعامل تصمیم‌گیران با پژوهشگران	- سازمان‌های آموزشی با محوریت آموزش و پرورش	مقاله	هاشمی و عبادی ۱۳۸۵
- آسیب‌شناسی جایگاه پژوهش و کاربست آن در مدیریت شهری	- کیفی - مطالعه تک موردی ابزاری	- علیرغم وجود فضای مناسبی برای عرضه پژوهش، نظام موجود در بخش تقاضا نیازمند اصلاح و توسعه است	- راهکار اصلاح بخش تقاضا را می‌توان در تقویت ظرفیت خط‌مشی و ظرفیت نهادی ارائه نمود	- تقاضا شامل انگیزه و ظرفیت تصمیم‌گیرندگان و خط‌مشی‌گذاران متأثر از ارتباط بین محققان با خط‌مشی‌گذاران و پژوهش با تصمیم‌گیران و تقویت ظرفیت خط‌مشی‌گذاران است. - ایجاد یک واحد سازمانی با عنوان دفتر توانمندسازی پژوهش مدیریت شهری برای تقویت بخش تقاضا توصیه شده است.	- نظام مدیریت شهری	مقاله	الوانی و همکاران، ۱۳۹۷
- تحلیلی بر وضعیت کاربست	- کیفی بررسی	- ۲۹ عامل مؤثر بر کاربست از	- مؤلفه‌های کلی شامل انسانی،	- مدیران و فرماندهان ناجا	ناجا	مقاله	پورمؤذن (۱۳۹۲)

شناسایی موانع و ارتقاء کاربرد بست‌پذیری یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه‌ریزی توسعه

			به میزان متوسط از نتایج تحقیقات اتمام یافته مطلع می‌شوند؛ و این اطلاع عمدتاً از طریق شرکت در شورای پژوهش حاصل می‌شود و یافته‌های پژوهشی بیشتر در سیاستگذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌ها فرماندهان و مدیران مورد استفاده قرار می‌گیرد.	سازمانی، روش‌شناختی، ارتباطی و فرهنگی ارائه شده است.	دیدگاه معاونان و رؤسای ناجا شناسایی شده است	اسناد و مدارک و مصاحبه	یافته‌های پژوهشی
حیدری سورشجانی و همکاران (۱۳۹۵)	مقاله	دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد	سه حیطه تهیه، کاربرد نتایج و مدیریتی و اجرای طرح‌های تحقیقاتی	مهم‌ترین موانع و مشکلات کاربرد بست‌پذیری به ترتیب در حیطه تهیه و تدوین طرح‌های تحقیقاتی، کاربرد نتایج و مدیریت و اجرای طرح‌های تحقیقاتی است. مهم‌ترین مشکلات اختصاصی در حیطه‌های مذکور نقص در شناخت تحقیقات کاربردی و با کیفیت و نقص در اجرا و کاربرد این تحقیقات است	۲۶ مانع کاربرد یافته‌ها شناسایی و اولویت‌بندی شده است	کمی-ابزار گردآوری پرسشنامه محقق ساخته	بررسی موانع موجود در تهیه، اجرا و کاربرد یافته‌های پژوهشی از دیدگاه اعضای هیئت علمی و کارشناسان حوزه پژوهش

<p>منصوری و همکاران (۱۳۹۳)</p>	<p>مقاله</p>	<p>دانشگاه‌ها و دستگاه‌های مالی و پولی</p>	<p>جهت انجام پژوهش کاربردی با ویژگی‌های کاربست پذیری ۵ مؤلفه کلی انتخاب درست مسئله، اعتبار علمی تحقیق، افزایش قابلیت اجرایی نتایج پژوهش، افزایش ارتباط محقق با جامعه مخاطب نتایج پژوهش و افزایش قابلیت اصالت توصیه‌ها ارائه گردیده است. همچنین ۱۴ زمینه مرتبط با مؤلفه‌ها نیز در مدل کاربست‌پذیری مؤثر بوده است.</p>	<p>در بخش اعتبار علمی تحقیق، پژوهش‌های مورد مطالعه دارای نقیصه‌های اساسی می‌باشد. محققان در درک جایگاه دولت ناکام بوده و عمدتاً به این مهم توجه نشده است. ارتباط مستقیم پژوهشگر با سیاست‌گزاران و مجریان وجود نداشته و تعاملی در این زمینه مشاهده نگردیده است.</p>	<p>نتایج نشان می‌دهد علی‌رغم شکل‌گیری پژوهش‌ها در راستای مسائل کاربردی، مسائل مورد پژوهش به درستی تشخیص و هدایت نشده‌اند. به گونه‌ای که بسیاری از مسائل کاربردی جامعه مغفول مانده و به آن‌ها پرداخته نشده است.</p>	<p>مدلی برای کاربست‌پذیری رساله‌های دکتری حسابداری با تأکید بر معضله‌های پولی و مالی</p>	<p>کیفی و کمی</p>
<p>اصغری (۱۳۹۴)</p>	<p>پایان‌نامه کارشناسی ارشد</p>	<p>سازمان‌های دولتی</p>	<p>۱۱ مؤلفه کلی در قالب مدل مفهومی برک و لیتوین و ۴۰ مانع یا مشکل در زمینه کاربست یافته‌های پژوهشی در سازمان‌های دولتی آسیب‌شناسی شده است.</p>	<p>۴۰ مانع و مشکل در ارتباط با کاربست یافته‌ها مورد شناسایی قرار گرفته است</p>	<p>با استفاده از مدل مفهومی برک و لیتوین که از مؤلفه‌هایی نظیر محیط بیرونی، استراتژی و مأموریت، رهبری، فرهنگ، ساختار و تشکیل شده است موانع مورد شناسایی قرار گرفته است.</p>	<p>بررسی و آسیب‌شناسی کاربست نتایج تحقیقات در نظام پژوهش‌های کاربردی در سازمان‌های دولتی</p>	<p>کیفی (مصاحبه و تحلیل محتوا)</p>
<p>هادو و کلابس (۲۰۰۴)</p>	<p>مقاله</p>	<p>کتابداری و اطلاع‌رسانی</p>	<p>۱۱ شکاف در انتقال یافته‌های پژوهشی شناسایی کرده است.</p>	<p>پژوهشی در عمل به کار خواهد آمد که موضوع آن مسئله‌مدار و واقعی باشد و محقق در طراحی و</p>	<p>یازده مانع عمده را در انتقال یافته‌های پژوهشی به عرصه عمل شامل: شکاف دانشی و ارتباطی، فرهنگی،</p>	<p>هادو و کلابس (۲۰۰۴) در مقاله‌ای با عنوان «ارتباط پژوهش و اجرا در کتابداری و اطلاع‌رسانی: ترمیم فاصله‌ها»</p>	<p>کیفی</p>

			اجرای آن خود را از مسائل جاری و واقعی آن حوزه بی‌نیاز نداند. علاوه بر این جامعه مخاطب تحقیق نیز باید با خوش‌بینی به سودمندی یافته‌های پژوهشی نگاهی مثبت به فرایند تحقیق داشته و خود را از فرایند تولید علم و محصولات نوین آن بی‌نیاز نداند.	انگیزشی، موضوعی، زمانی، انتشاراتی، مطالعاتی، واژه‌شناختی، فعالیتی، آموزشی و روزمرگی و کار یکنواخت شناسایی کرده‌اند		
نیومن و همکاران، ۲۰۱۳	گزارش تحلیلی	درس‌آموخته‌هایی از کنفرانس بین‌المللی با شرکت ۵۰ نماینده از ۱۸ کشور در حال توسعه در نیجریه	بر اساس نتایج مطالعات محققان دیگر مؤلفه‌های مکمل برای مدل عرضه و تقاضا شامل دو مفهوم تقاضا و عرضه و ۴ بعد و ۱۰ مؤلفه کلی تشکیل شده است.	تنها یک بعد در عرضه پژوهش‌ها و شواهد اثرگذار است و عرضه متأثر از ارتباطات بین محققان با خط‌مشی‌گذاران و پژوهش با تصمیم‌گیران و خط‌مشی‌گذاران است. در حالی که تقاضای تحقیق از دو بعد و شامل انگیزه و ظرفیت تصمیم‌گیران و خط‌مشی‌گذاران و مؤلفه‌های وابسته تشکیل شده است.	عرضه و تقاضا در قالب یک مدل مفهومی ارائه شده است	درس‌آموخته‌هایی از کنفرانس بین‌المللی خط‌مشی‌گذاری مبتنی بر شواهد

<p>کیانی طالقانی و همکاران ۱۳۹۸</p>	<p>مقاله</p>	<p>دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی</p>	<p>۸ مؤلفه کلی شناسایی شده است. - نگاه ویتروینی به علم و دانش، شخصیتی بازاری را برای پژوهشگر ایرانی ساخته است بنابراین او تمامی تلاشش، ارائه پژوهشی برای حل بحران‌های جامعه است و می‌کوشد در زمان کوتاه و زحمت کمتر، مقاله یا کتابی را نشر دهد تا مورد تحسین و تشویق مالی از طرف نهادهای مختلف قرار گیرد و نهادهای مربوطه هم در بوق و کرنا کنند که ما از لحاظ تولیدات علمی و تعداد مقالات در نشریات خارجی در جهان مقام بالایی داریم</p>	<p>۲۳ مقوله فرعی و با تحلیل و تقلیل مقوله‌ها با ۸ مقوله کلی به عنوان عوامل مؤثر بر کژکارکردها شناسایی شده‌اند.</p>	<p>- مشکلات ساختاری، مأموریت‌گرا نبودن دانشگاه، ضعف ارتباط دانشگاه، صنعت و جامعه، ضعف نظام ارزیابی، مقاله گرایی، نظام نادرست پذیرش دانشجو و جذب هیئت علمی، افت معیارهای جامعه علمی و ضعف ساختار قانونی</p>	<p>- تأملی بر علل مؤثر بر بروز کژکارکردهای پژوهش در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران</p>	<p>- کیفی با رویکرد تحلیل محتوا (مصاحبه)</p>	
<p>احسانی و همکاران ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶</p>	<p>۳ مقاله</p>	<p>صنعت و جامعه</p>	<p>- تغییر دیدگاه مجموعه دست‌اندرکاران از نگاه کمیت‌مدار به نگاه تأثیرمدار و نیز بازبینی سیاست‌های نظام آموزش و پژوهش ضروری</p>	<p>- پژوهش‌های علمی فزاینده ایران طی دهه‌های اخیر اثربخشی بسیار اندکی داشته‌اند. در مجموع وضعیت توسعه جامعه بهبود</p>	<p>- پژوهش‌های علمی فزاینده ایران طی دهه‌های اخیر اثربخشی بسیار اندکی داشته‌اند. در مجموع وضعیت توسعه جامعه بهبود</p>	<p>- مقایسه تغییرات تعداد مقالات کشاورزی با تغییر شاخص‌های توسعه کشاورزی با وجود ۳۲ برابر شدن سهم تولیدات علمی کشاورزی، سهم ایران از ارزش افزوده کشاورزی به حدود یک سوم مقدار اولیه</p>	<p>- قابلیت اثرگذاری پژوهش‌های فزاینده ایران بر توسعه، شاخص‌های توسعه و توسعه کشاورزی ایران</p>	<p>- توصیفی و تحلیلی و تطبیقی</p>

شناسایی موانع و ارتقاء کار بست پذیری یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه ریزی توسعه

			دائسته شده است.	متناظر و قابل قبولی نداشته است که بتوان آن را پیامد رشد پژوهش و افزایش پرونده‌های پژوهشی در کشور دانست.	رسیده است		
شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۸۱	گزارش	موانع تحقیق و نوآوری در ایران	در مورد به کارگیری نتایج ۷ مؤلفه فرعی مؤثر بوده است	موانع هفت گانه شامل موانع مربوط به مدیریت، سیاستگذاری و نظام تحقیقاتی، فرهنگ تحقیق، محققان، فضای استاندارد علمی و تحقیقاتی، قوانین و مقررات، بودجه و امکانات تحقیق و به کارگیری نتایج تحقیق	موانع تحقیق و نوآوری را در ۷ گروه طبقه‌بندی کرده است	اسنادی و فرا تحلیل در قالب کمیته شناسایی تحقیق و نوآوری در شورای عالی انقلاب فرهنگی	موانع تحقیق و نوآوری در ایران
خاکی (۱۳۹۱)	کتاب	پایان‌نامه‌های دانشگاهی برای حل معضلات سازمان‌ها	سازمان‌ها برای حل مسائل موجود و بهره‌گیری از فرصت‌های پنهان و آشکاری که وجود دارد، نیاز به ایده‌ها، راهکارها و طرح‌های جدید دارند. برآورده کردن این نیاز با سازوکارهای پژوهشی امکان‌پذیر است	استقبال ضعیف مدیران سازمان‌ها از پژوهشگران مد روزی بی‌اعتمادی به دستاوردهای پژوهش‌های پژوهشگران مونتازوی کاهش اعتبار پژوهش با توجه به کاهش منابع مالی سازمان‌ها تمایل مدیران به کسب اخبار از منابع مورد اعتماد و	با دسته‌بندی پژوهشگران به دو دسته مد روزی (این گروه بیشتر استادان دانشگاهی هستند) و پژوهشگران مونتازوی (در ایران بیشتر به تولید انبوه گزارش‌های صحافی شده و زینت‌بخش قفسه‌های مدیران می‌شود و در اغلب آن‌ها ابتدایی‌ترین اصول پژوهش	انواع روش‌شناسی کاربردی کمی و کیفی تحقیق	روش تحقیق با رویکرد به پایان‌نامه نویسی پژوهش و جایگاه آن در مدیریت علمی و عملی

				احساس بی‌نیازی به اطلاعاتی که از پژوهش فراهم می‌آید.	رعایت نمی‌شود) و محدودیت‌های سازمانی را با توجه به طبقه‌بندی فوق در ۴ مورد ذکر کرده است		
--	--	--	--	--	---	--	--

منبع: یافته‌های پژوهش

۳-۲- زمینه‌ها و موانع کاربست در تجربیات مورد مطالعه

جدول ۷ بر مبنای فراتحلیل مطالعات پیشین ۶ موانع کاربست پژوهش در یافته‌های تحقیقاتی به همراه نوع کاربست و روش‌های اطلاع‌یابی از نتایج را مشخص کرده است. لازم به ذکر است در شناسایی موانع کاربست‌پذیری در تحقیقات پیشین تلفیق، ترکیب و غربالگری‌های لازم در حوزه‌ها و سازمان‌های محوری کاربست انجام شده است، به نحوی که تقریباً برای همه حوزه‌ها مشترک و مصداق داشته باشد.

جدول ۷: استخراج موانع و نوع کاربست یافته‌های پژوهشی و روش‌های اطلاع‌یابی در تجربیات مورد مطالعه

نوع کاربست و روش‌های اطلاع‌یابی از نتایج	موانع کاربست پژوهش در یافته‌های تحقیقاتی
- کاربرد نتایج در سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری‌ها	- عدم ارتباط میان تصمیم‌گیران و پژوهشگران
- تغییر در رویه‌ها و روش‌های جاری	- حاکم نبودن روح علمی
- صدور بخشنامه، دستورالعمل و ...	- عدم پیگیری مسئولان
- کسب آمادگی برای شرکت در جلسات	- ناکافی بودن منابع و اعتبارات
- ارسال نتایج تحقیقات برای سلسله‌مراتب سازمانی	- ضعف بنیه علمی
- آگاهی دهی به مخاطبان اصلی تحقیق	- محدودیت قانونی
- استفاده برای بازنگری برنامه‌های در دست اجرا	- تغییر مدیران
- پشتیبانی مدیران برای سخنرانی و حضور در جلسات	- سیستم متمرکز
- تغییر طرز فکر نسبت به موضوعات	- عدم اعتقاد به نتایج
- اثرگذاری بر ذهنیات	- عدم صحت یافته‌ها
- روش‌های اطلاع‌یابی:	- دیر مطلع شدن از نتایج
- گزارش اداری	- عمل بدون تصمیم‌گیری
	- فقدان روش‌های مناسب برای اشاعه نتایج تحقیقات
	- مرتبط نبودن موضوعات پژوهشی با نیازهای تصمیم‌گیران
	- نبود نظام اطلاع‌رسانی
	- تناسب نداشتن راه‌حل‌ها با امکانات
	- مشارکت پژوهشگران و تصمیم‌گیران برای تلفیق مؤثر یافته‌ها و تبدیل آنها به برنامه‌های اجرایی مورد تقاضای تصمیم‌گیران و مخاطبان
	- ارزشیابی از عملکرد افراد در ارتباط با کاربست یافته‌های منتشره سازمان
	- وابستگی پژوهش به جریان‌های سیاسی
	- تعارضات پارادایمی
	- ضعف در نیازسنجی پژوهش
	- بی‌اعتنایی به عنصر پژوهش در مأموریت سازمانی
	- رهبری نامناسب جریان پژوهشی و فرایند کاربست
	- نداشتن تفکر سیستمی
	- نبود باور عمیق اجتماعی به پژوهش
	- ضعف در پشتیبانی و لجستیک تحقیق
	- نبود نظام جامع کاربست
	- آشنایی کم با رویکردها و مبانی فلسفی روش‌شناسی‌های پژوهش
	- تعصب و جانبداری پژوهشگر
	- طولانی بودن فرایند تصویب و اجرا فرایند طرح‌های پژوهشی
	- تأکید بیش از اندازه به کمی‌گرایی
	- گرایش به مطالعات توصیفی و غیرکاربردی
	- فقدان ارزشیابی مناسب از پژوهش‌های اتمام یافته
	- رعایت نکردن اصول و روش‌های آماری

<ul style="list-style-type: none"> - شرکت در شورای پژوهشی - شرکت در جلسات کاربست - مطالعه در نشریات علمی - مراجعه به پایگاه‌های اطلاع‌رسانی - نامه رسمی سازمان - شرکت در سمینارها - اینترنت 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم درک نقش و جایگاه دولت توسط محقق - متفاوت بودن سیستم اقتصادی حاکم بر جامعه ایرانی از دستگاه‌های معمول دنیا (خاصه جوامع غربی) - عدم اصالت توصیه‌های سیاستی و مبتنی نبودن آن بر نتایج پژوهش - عدم انتخاب درست مسئله و عدم شناخت مسائل واقعی جامعه - متفاوت بودن سیستم اقتصادی حاکم بر جامعه ایرانی از دستگاه‌های معمول در دنیا 	<ul style="list-style-type: none"> مناسب در انجام تحقیقات - وجود شکاف نگرشی میان پژوهشگران و تصمیم‌گیران - آشنایی اندک پژوهشگران به ابعاد و اجزای فرهنگ سازمانی سازمان‌ها و نهادهای اجرایی - کم‌رنگ بودن فرهنگ تحقیق و پژوهش بین مدیران و تصمیم‌گیران - عدم ارائه راهکار مطلوب در مقایسه با سایر راهکارهای موجود - فقدان الزامات و تضمین‌های لازم برای به-کارگیری نتایج تحقیق در کشور - وقت‌گیر بودن پژوهش و عدم ارائه نتایج در زمان تصمیم‌گیری‌ها - عدم ارائه راهکار مطلوب در مقایسه با سایر راهکارها
--	---	--

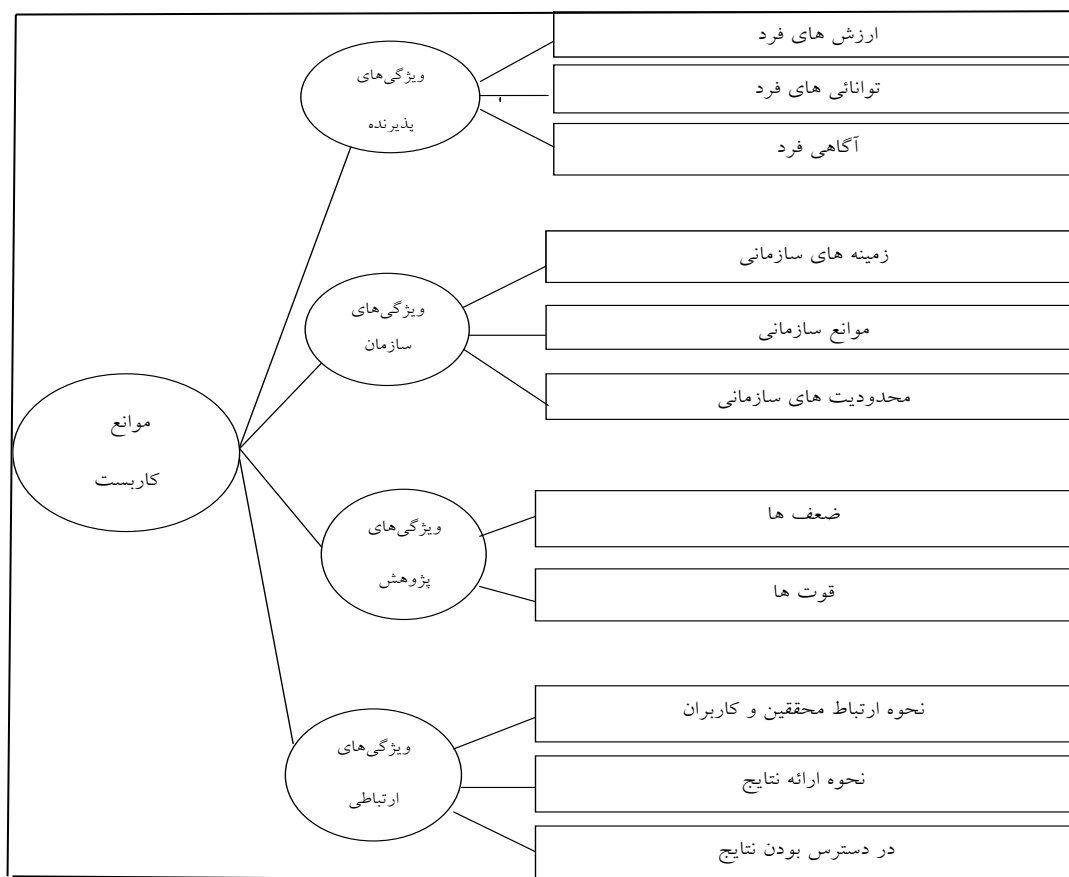
منبع: جدول ۶

۳-۳- شناسایی مدل اولیه موانع کاربرد بست‌پذیری یافته‌های پژوهشی

در گام نخست همان‌گونه که قبلاً اشاره گردید در فرایند مرور جامع ادبیات و به نوعی فراتحلیل مطالعات انجام شده، در خصوص مؤلفه‌های کلان موانع کاربرد بست‌پذیری و با توجه به حیطه برنامه‌ریزی توسعه و مطالعات و پژوهش‌های مرتبط با طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای در نهایت با توجه به گام سوم فراتحلیل که ارزشیابی نتایج فراتحلیل را در بر می‌گیرد، مدل فانک^۱ مناسب برای شناسایی موانع کاربرد بست‌پذیری توسعه تشخیص داده شد.

بر اساس مطالعه و بررسی در ادبیات نظری انجام شده مرتبط با موانع کاربرد بست‌پذیری و با توجه به مدل فانک که با استفاده از تکنیک تجزیه عناصر اصلی (که یکی از تکنیک‌های هم‌خانواده تحلیل عاملی است) تمامی عوامل و متغیرهای مطرح در نظریات را به چهار بعد ارتباطی، انسانی، سازمانی، روش‌شناختی و فرهنگی-اجتماعی تقسیم می‌کند.

1. Funk

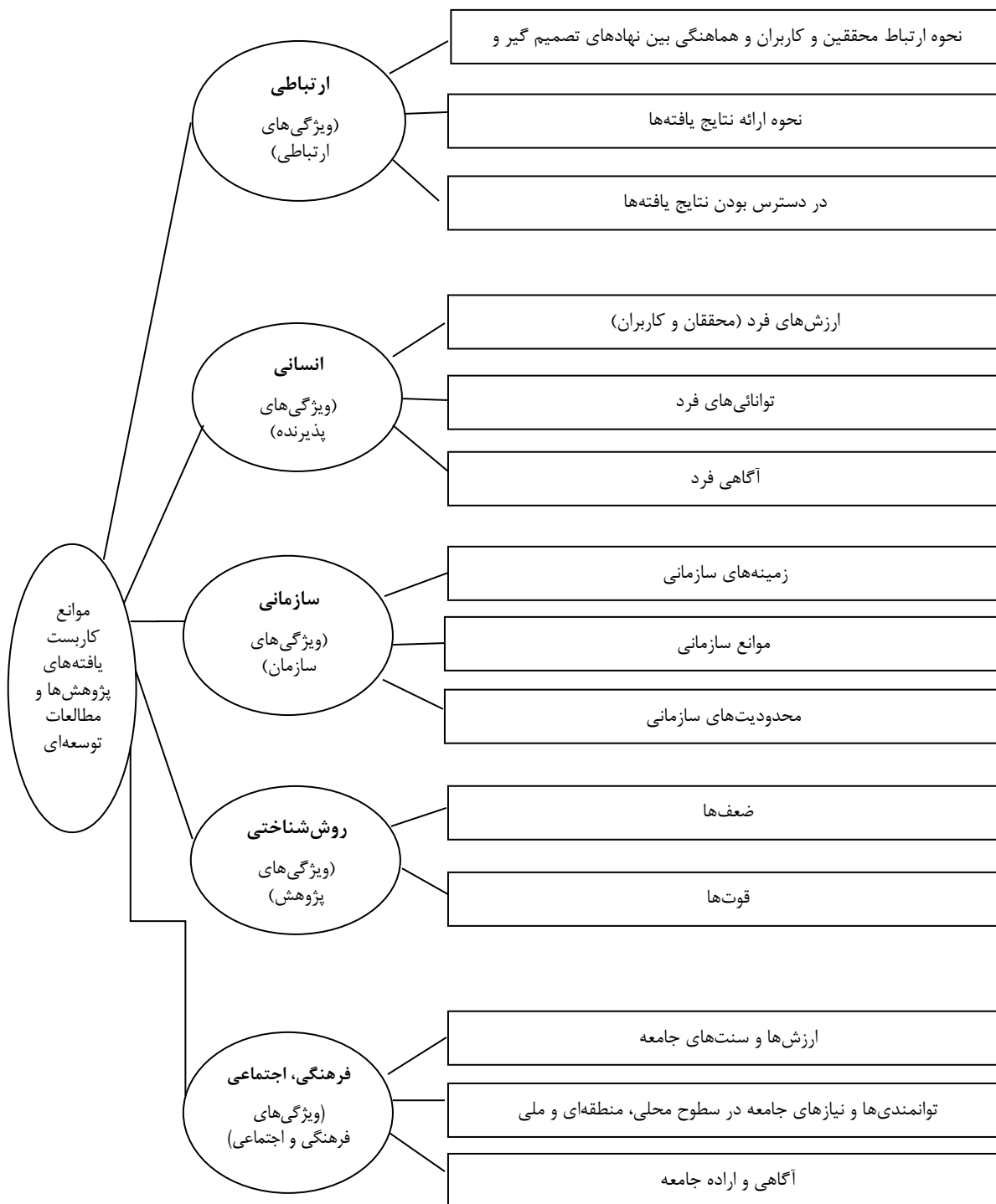
شکل ۴: مدل مقدماتی موانع کاربست

۴- شناسایی موانع و راهکارهای مؤثر بر کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی در نظام

برنامه‌ریزی توسعه

۴-۱- استخراج مدل موانع کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی در انطباق با نظام برنامه‌ریزی توسعه

پس از شناسایی اولیه مدل کاربردپذیری به منظور دستیابی به درک عمیق‌تر و روشن‌تر از موضوع و جهت‌دهی بیشتر تحقیق به سمت روش‌های تحقیق کیفی و نیز بررسی موانع کاربردپذیری در نظام برنامه‌ریزی از ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته و روش گروه کانونی (اعضای گروه با تمرکز بر یک بحث جمعی دیدگاه‌ها و دانش خود را در رابطه با مسئله مورد بررسی ارائه می‌دهند) از حضور ۵ نفر از صاحب‌نظران و خبرگان اجرایی و دانشگاهی در حاشیه چندین جلسه و نشست مرتبط با پژوهش و فناوری و درس‌آموخته‌های این گروه و سایر تجربیات در زمینه‌های مدیریتی، اجرایی و اندیشه‌ای و ارزیابی پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در نظام برنامه‌ریزی توسعه استفاده شده است. جهت عینی‌تر شدن نتایج، آزمون مدل مفهومی انتخابی و بررسی روابط سیستمی دو نظام پژوهش و برنامه‌ریزی توسعه سطح مورد مطالعه استانی در نظر گرفته شده است. با استفاده از درس‌آموخته‌ها و تجربیات حاصله از نشست‌ها با گروه کانونی (متشکل از افراد صاحب‌نظر و خبره در حیطه موضوع مورد مطالعه) و استفاده از نظرات و ارزشیابی‌گویه‌ها و بومی‌سازی معیارها و متغیرهای مرتبط با ویژگی‌های هر بعد، اقدام به جرح و تعدیل مدل فانک در حیطه نظام پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در قالب مؤلفه‌های کلی و ویژگی‌های اجزای آن با یک رویکرد کاربردی و عملیاتی گردید. در این راستا مدل موانع کاربردپذیری یافته‌های مطالعات توسعه‌ای به شرح ذیل مورد شناسایی قرار گرفته است.

شکل ۵: مدل موانع کاربرد یافته‌های پژوهش‌های توسعه‌ای

۴-۲- شناسایی موانع مؤثر بر کاربست مطالعات توسعه‌ای

یافته‌های حاصل از تجربیات مورد مطالعه و استفاده از نظرات اعضای گروه کانونی در قالب مصاحبه نیمه ساختار یافته در حوزه مطالعات و پژوهش‌های توسعه‌ای موانع کاربست یافته‌های مطالعات و پژوهش‌های توسعه‌ای را به شرح جدول ۸ مورد شناسایی قرار داده است. لازم به ذکر است در این مرحله گروه کانونی گویه‌ها یا موانع کاربست را در چارچوب نظام پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری بومی‌سازی کرده است.

۴-۲-۱- بعد ارتباطی

یافته‌های حاصل از این پژوهش، ۱۵ گویه یا مانع کاربست یافته‌های پژوهشی مرتبط با بعد ارتباطی را به شرح جدول ۸ شناسایی کرده‌اند. نحوه ارتباط محققان با کاربران و هماهنگی بین نهادهای تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز، نحوه ارائه نتایج یافته‌ها و در دسترس بودن این نتایج از جمله ویژگی‌هایی تشکیل‌دهنده گویه‌های بعد ارتباطی است.

جدول ۸: گویه‌های مرتبط با بعد ارتباطی موانع کاربست یافته‌های پژوهشی در حوزه مسائل توسعه‌ای

ردیف	گویه‌ها
۱	فقدان نظام اطلاع‌رسانی مناسب برای انجام پژوهش‌ها و مطالعات توسعه‌ای
۲	محدودیت یا عدم امکان دسترسی به‌موقع به پژوهش‌ها و مطالعات توسعه‌ای (نظام اطلاع‌رسانی از پژوهش‌ها)
۳	ناهماهنگی در واحدهای پژوهش دستگاه‌های اجرایی
۴	عدم پویایی در انسجام‌بخشی و راهبری پژوهش‌های توسعه‌ای توسط کارگروه پژوهش و فن‌آوری
۵	کمبود ارتباط لازم بین مراجع تصمیم‌گیر در حوزه تحقیق و پژوهش در سطوح استانی به‌ویژه با کارگروه پژوهش
۶	ارتباط ضعیف محققان با تصمیم‌گیران در حین اجرای تحقیق
۷	عدم برگزاری جلسات هم‌اندیشی بین محققان و کاربران (مدیران)
۸	بی‌اعتمادی تصمیم‌گیران به محققان و مراکز و شرکت‌های تحقیقاتی (مهندسین مشاور)
۹	وجود شکاف نگرشی، ارتباطی و مسئولیتی میان محققان و تصمیم‌گیران و مجریان
۱۰	نبود عامل پردازشگر و تسهیلگر بین مراکز پژوهشی و دستگاه‌های اجرایی به‌ویژه در پژوهش در مسائل توسعه‌ای
۱۱	عدم ارتباط مؤثر و کارآمد شورای عتف (شورای بررسی و تصمیم‌گیری عناوین و محتوای ساختاری چارچوب تحقیق وابسته به وزارت علوم) با دستگاه‌های اجرایی استانی جهت هزینه‌کرد اعتبارات پژوهشی
۱۲	نبود ارائه آموزش‌های لازم برای مدیران و کارشناسان در زمینه نحوه کاربرد نتایج یافته‌های پژوهشی در مسائل مختلف توسعه
۱۳	ضعف کارگروه مرتبط استانی در حوزه پژوهش و نوآوری در مقایسه با سایر کارگروه‌های شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان
۱۴	عدم حضور یا دعوت پژوهشگران و صاحب‌نظران مسائل توسعه‌ای در جلسات کارگروه‌های تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر
۱۵	کم‌رنگ شدن نقش مرکز آموزش و پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان (دیبری) در کارگروه تخصصی آموزش، پژوهش، فناوری و نوآوری استان

۴-۲-۲- بعد انسانی

یافته‌های جدول ۹، ۱۵ گویه یا مانع کاربست مرتبط با بعد انسانی را به شرح ذیل شناسایی کرده‌اند. ارزش‌های فرد (محققان و کاربران)، توانایی‌ها و آگاهی‌های فرد از جمله ویژگی‌هایی هستند که مشخصه بعد انسانی مرتبط با موانع پیاده‌سازی تحقیقات در نظام برنامه‌ریزی توسعه قلمداد می‌شوند.

جدول ۹: گویه‌های مرتبط با بعد انسانی موانع کاربست یافته‌های پژوهشی در حوزه مسائل توسعه‌ای

ردیف	گویه‌ها
۱	پایبندی اندک محققان به اخلاق پژوهشی و غلبه نگرش مادی و نداشتن انگیزه‌های علمی
۲	کپی کاری، تکراری بودن و قابل استفاده نبودن تحقیق
۳	کمبود نیروی مجرب پژوهشگر و شرکت‌های تحقیقاتی گریزدار مرتبط با مطالعات توسعه‌ای در سطوح ملی و منطقه‌ای
۴	فقدان نظام انگیزشی در مدیران و کارکنان برای کاربست یافته‌های مطالعات و پژوهش‌ها در برنامه‌ریزی توسعه
۵	فقدان یا ضعف انگیزه‌های لازم در محققان و مجریان طرح‌های پژوهشی
۶	عدم اعتقاد و باورمندی استفاده از یافته‌های پژوهشی و قابل تعمیم نبودن آن برای مجموعه و شرایط آن‌ها از سوی مسئولان و تکیه بر کلیشه‌ها و تجارب گذشته
۷	عدم وقت‌گذاری یا کمبود وقت مدیران برای کاربست پژوهش‌ها و مطالعات مرتبط با برنامه‌ریزی توسعه
۸	عدم التزام مدیران استانی برای شرکت در دوره‌های آموزشی مرتبط با مباحث توسعه‌ای
۹	عدم گرایش و رغبت اساتید دانشگاه‌ها به امر مطالعات و پژوهش‌های توسعه‌ای (حق بالاسری دانشگاه‌ها و مالکیت معنوی)
۱۰	کمبود دانش و عدم درک اهمیت پژوهش‌ها در مسائل توسعه‌ای توسط مدیران و تمایل به حفظ وضع موجود
۱۱	وجود رفتار سینوسی (متغیر) برخی از مدیران در اختصاص منابع مالی به پژوهش‌ها
۱۲	وجود نگرش سازه‌ای و مهندسی مدیران به توسعه و عدم جهت‌گیری توسعه‌ای در برخی مدیران و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی
۱۳	سوگیری در سفارش پژوهش‌ها
۱۴	انتظار بیش از حد (معجزه) از نتایج تحقیقات در حل مسائل و مشکلات توسط برخی از تصمیم‌گیران و مدیران
۱۵	به‌کارگیری ضعیف اعتبارات پژوهشی برای انجام تحقیقات پژوهشی توسط مدیران

۴-۲-۳- بعد سازمانی

۱۶ گویه یا مانع کاربست مرتبط با بعد انسانی به شرح جدول ۱۰ مورد شناسایی قرار گرفته است.

جدول ۱۰: گویه‌های مرتبط با بعد سازمانی موانع کاربست یافته‌های پژوهشی در حوزه مسائل توسعه‌ای

ردیف	گویه‌ها
۱	تعیین نشدن الزام‌ها در سطح کلان و عدم هماهنگی در ارتباط با بخش‌های توسعه‌ای
۲	کمبود خط‌مشی جامع مبتنی بر مطالعات نظام یافته درباره پژوهش (نبود راهبرد، شرایط و زمینه‌های مناسب برای کاربست تحقیقات)
۳	نارسایی در سازمان‌دهی و استفاده از نیروی‌های انسانی کارآمد در حوزه پژوهش
۴	وجود محدودیت‌های مالی و کمبود بودجه حوزه پژوهش در دستگاه‌های اجرایی (ناچیز بودن اعتبارات پژوهش در ضوابط بودجه‌ای)
۵	کمبود امکانات فیزیکی و تجهیزات سخت‌افزاری
۶	فقدان قوانین و مقررات یا نامشخص بودن مراجع ابلاغی، به‌موقع ابلاغ نشدن، جزیره‌ای عمل کردن و اشکال داشتن در قوانین و مقررات

شناسایی موانع و ارتقاء کاربست پذیری یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه‌ریزی توسعه

۷	وجود نظام متمرکز اجرایی و مقررات دست و پاگیر اداری، مالی و سنتی
۸	فقدان قوانین و مقررات و عدم تأکید بر کاربست یافته‌های مطالعات و تحقیقات در شرح وظایف مدیران
۹	عدم تأثیر کاربست یافته‌های پژوهشی در ارزیابی مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی
۱۰	عدم تخصیص درصد کافی از درآمد ناخالص ملی کشور برای تحقیقات
۱۱	سیستم مدیریت نادرست علمی در سطح دانشگاه‌ها (مقاله محور بودن به جای حل مسائل و مشکلات و تأثیر آن در ارتقاء درجه علمی)
۱۲	کمبود پست کارشناسی پژوهش و نبود شرح وظایف مشخص سازمانی در پست‌های مورد تصدی پژوهشگری
۱۳	نبود نهاد مجری کارآمد و هدایتگر در پژوهش‌ها و مطالعات توسعه‌ای در سطوح استانی
۱۴	عدم انجام پژوهش‌های توسعه‌ای توسط کارشناسان مجرب دستگاه‌های اجرایی (منع کارکنان دولت در عقد قرارداد، انجام تحقیقات صرفاً به واسطه هیئت علمی بودن و ...)
۱۵	فقدان یا کمبود مراکز و مؤسسات پژوهشی با رویکرد توسعه‌ای در بخش دولتی و غیردولتی
۱۶	جایگاه ضعیف مطالعات و پژوهش‌ها در دستگاه‌های اجرایی (جایگاه نمادین پژوهش در دستگاه‌های اجرایی)

۴-۲-۴- بعد روش‌شناختی

بر اساس یافته‌های جدول ۱۱، ۱۴ گویه یا مانع کاربست مرتبط با بعد روش‌شناختی به شرح ذیل شناسایی شده است.

جدول ۱۱: گویه‌های مرتبط با بعد روش‌شناختی موانع کاربست یافته‌های پژوهشی در حوزه مسائل توسعه‌ای

ردیف	گویه‌ها
۱	تأکید بر مطالعات توصیفی به جای تأکید بر مطالعات کاربردی و ایجاد خلاقیت و نوآوری متناسب با موضوع و قلمرو تحقیق
۲	ناآشنایی محققان با روش‌های نوین علمی تحقیق و نبود تفکر و رویکرد آینده‌نگر در تحقیقات و مطالعات توسعه‌ای
۳	کیفیت پایین اطلاعات گردآوری شده
۴	نقص روش‌شناختی پژوهش‌ها و تحقیقات انجام شده
۵	عدم قابلیت اجرایی برخی از یافته‌های پژوهش‌های توسعه‌ای (عدم تناسب راه‌حل‌ها با شرایط و امکانات)
۶	ناهمخوانی نتایج پژوهش‌های توسعه‌ای در مورد یک عنوان تحقیق
۷	کمبود ابزار و آزمون‌های لازم جهت کسب اطلاعات و انجام طرح‌های پژوهشی
۸	کمبود نظارت و یا ارزشیابی‌های صوری بر فعالیت‌های پژوهشی
۹	عدم مسئله‌یابی و اولویت‌بندی پژوهش - مسئله‌محور نبودن پژوهش‌های انجام شده و مرتبط نبودن آن‌ها با نیازها و مسائل اصلی توسعه‌ای
۱۰	تحلیل داده‌های بومی با چارچوب نظری غیربومی
۱۱	نامشخص و مبهم بودن نتایج کاربست پژوهش‌ها در مباحث توسعه‌ای (نرسیدن به نتایج پیش‌بینی شده)
۱۲	نیاز به مطالعات (گزارش‌های علمی و تحلیلی مبتنی بر داده‌های ثانویه) به جای تعریف برخی از پژوهش‌های جدید (متکی بر پیمایش و داده‌های اولیه) در دستگاه‌های اجرایی
۱۳	فرایند طولانی انجام پژوهش‌ها و مطالعات توسعه‌ای
۱۴	انجام مطالعات توسعه‌ای بر اساس شرح خدمات (پروپوزال پیشنهادی) پیشنهادی دستگاه‌های اجرایی مربوطه

۴-۲-۵- بعد فرهنگی - اجتماعی

یافته‌های جدول ۱۲، ۱۳ گویه یا مانع کاربست مرتبط با بعد فرهنگی - اجتماعی را با استفاده از درس‌های آموخته، تجربیات مورد مطالعه و مصاحبه نیمه ساختار یافته با خبرگان در قلمرو کاربست یافته‌های پژوهشی به شرح ذیل شناسایی کرده‌اند.

جدول ۱۲: گویه‌های مرتبط با بعد فرهنگی - اجتماعی موانع کاربست یافته‌های پژوهشی در حوزه مسائل توسعه‌ای

ردیف	گویه‌ها
۱	فقدان فرهنگ پژوهش در میان تصمیم‌گیرندگان
۲	عدم انتشار یافته‌های پژوهشی، متناسب با نیاز مخاطبان و جامعه پسند نبودن آن‌ها
۳	معطوف شدن استفاده یافته‌های پژوهشی به استفاده نمادین (توسعه فرمالیسم علمی) تا کاربست ابزاری و مفهومی
۴	عدم پیوند پژوهش با اصلاحات و توسعه اجتماعی، فرهنگی و آموزشی
۵	دولتی بودن توسعه و عدم توجه به بخش خصوصی و تشکل‌های مدنی در تحقیقات مرتبط با توسعه
۶	عدم وجود هم‌افزایی مطالعاتی و پژوهشی و اجرایی بین ارکان مختلف توسعه در سطوح استانی (شهرداری و...)
۷	عدم وجود گفتمان و سیاستی تازه جهت بازیابی نقش پژوهش در توسعه و غلبه بر مشکلات (باور، اعتماد و مشارکت‌پذیری آحاد جامعه نسبت به یافته‌های تحقیقات و ...)
۸	عدم همخوانی یافته‌های پژوهشی با ارزش‌ها، سنت‌ها و فرهنگ جامعه
۹	عدم توجه به ابعاد روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، اقتصادی، تربیتی، فنی، تکنولوژیک، سیاسی و مدیریتی تحقیقات
۱۰	بی‌توجهی به نیازها و اولویت‌های محلی، منطقه‌ای، سازمانی و ملی
۱۱	فقدان نگرش فرابخشی در توسعه پایدار کشور و نبود راهبرد توسعه پایدار در سطوح محلی، منطقه‌ای و ملی
۱۲	فقدان عزم و اراده ملی و منطقه‌ای بر اجرای برنامه‌های توسعه‌ای حاصل شده از مطالعات
۱۳	نبود پیوست فرهنگی در طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای

۴-۳- ارائه راهکارهایی جهت ساماندهی و بهبود کاربست یافته‌های پژوهشی در برنامه‌ریزی توسعه

در این بخش برای پاسخ به پرسش اساسی این پژوهش، راهکارهایی جهت حل موانع و مشکلات کاربست یافته‌های مطالعات توسعه‌ای با توجه به اولویت‌بندی موانع کاربست یافته‌های مطالعات توسعه‌ای و موانع شناسایی شده ارائه می‌گردد:

۴-۳-۱- راهکارهای غلبه بر موانع کاربست مرتبط با بعد ارتباطی

۱- از بین بردن شکاف نگرشی، ارتباطی و مسئولیتی بین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان یافته‌های مطالعات توسعه‌ای (محققان و شرکت‌های مشاور به نیازها، خواست‌ها و علائق تصمیم‌گیران و کاربران یافته‌های پژوهشی توجه کنند).

- ۲- تشکیل کمیته راهبری و کاربرد برای مطالعات توسعه‌ای متشکل از تیم تحقیق (پژوهشگران)، مجریان و مدیران مرتبط با حوزه تحقیق در سطوح دستگاهی و استانی در حین و حتی پس از اتمام تحقیقات توسعه‌ای.
- ۳- صرف بخشی از منابع و زمان تحقیق صرف فعالیت‌های مرتبط با کاربرد.
- ۴- برگزاری جلسات هم‌اندیشی بین محققان، مجریان و کاربران و اجباری کردن شرکت مستمر پژوهشگران، سیاستگذاران و مجریان در جلسات هم‌اندیشی پیرامون مسائل کاربرد.
- ۵- ایجاد بستری مناسب برای ارتباط مستمر و عمیق میان پژوهشگران و مدیران اجرایی در تمامی مراحل پژوهش، از تصویب طرح تا کاربرد و ارزیابی عملکرد.
- ۶- ایجاد مرکز یا بنیادی در سطوح استانی جهت پردازشگری و تسهیلگری، اندیشه‌ورزی، ایده‌پردازی و نوآوری بین دستگاه‌های اجرایی و مراکز پژوهشی و دانشگاهی در حوزه مسائل و مطالعات توسعه‌ای و آینده‌نگری یا تشکیل کمیته‌ای ذیل کارگروه شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان متشکل از پژوهشگران و خبرگان حوزه توسعه.
- ۷- تقویت کارگروه پژوهش و فناوری استان در حوزه نظام پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری و تأکید و توجه جدی به حل مشکلات و چالش‌ها در سطوح استانی.
- ۸- بازنگری در ساختار مدیریتی (دبیری کارگروه) کارگروه پژوهش به‌ویژه در راهبری توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان به عنوان مسئول راهبری توسعه در سطوح ملی و استانی.
- ۹- ایجاد ارتباط مؤثر و کارآمد شورای عتف با دستگاه‌های اجرایی سطوح استانی و واگذاری وظایف آن به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی سطوح استانی.
- ۱۰- دعوت از پژوهشگران و صاحب‌نظران مسائل توسعه‌ای و به کارگیری فاکتورهای انگیزه‌ای و ارتقاء شغلی جهت حضور در جلسات کارگروه‌های تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر.
- ۱۱- ایجاد بانک اطلاعاتی و نظام اطلاع‌رسانی جامع.
- ۱۲- آموزش لازم در زمینه اشاعه نتایج مطالعات توسعه‌ای و افزایش دادن کیفیت اشاعه اطلاعات و نتایج یافته‌های پژوهش‌های توسعه‌ای.
- ۱۳- برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای مدیران و کارشناسان و اعضای هیئت علمی عضو در کارگروه‌های استان در زمینه اهمیت و نحوه کاربرد نتایج یافته‌های مطالعات و حل خلاقانه و نوآورانه چالش‌های مرتبط با توسعه از طرق مختلف در قالب پایان‌نامه، اقدام پژوهی، تشکیل نشست‌های اندیشه‌ورزی و ...

۴-۳-۲- راهکارهای غلبه بر موانع کاربست مرتبط با بعد انسانی

- ۱- تقویت و رشد شایستگی‌های علمی محققان و مراکز و شرکت‌های مشاوره‌ای و توجه به صلاحیت‌های حرفه‌ای آن‌ها.
- ۲- تقویت روحیه واقع‌بینی و عینیت‌گرایی و اجتناب از سوگیری شخصی در نزد پژوهشگران.
- ۳- ایجاد باور به سودمندی مطالعات و پژوهش‌های توسعه‌ای در سطوح مختلف مدیریتی دستگاه‌های اجرایی از طریق بازدید از دستاوردها و پروژه‌های حاصل از مطالعات و طرح‌های توسعه‌ای.
- ۴- تبیین ابعاد، ضرورت و اهمیت مطالعات توسعه‌ای در همه سطوح دستگاه‌های اجرایی با توجه به کمبود منابع و چالش‌ها و بحران‌های مترتب بر کشور.
- ۵- بررسی درک مدیران در مورد مباحث توسعه و توسعه پایدار و ایجاد کارگاه‌های آموزشی و تدوین راه‌کارهایی جهت ارتقاء روحیه درک و آگاهی مدیران نسبت به مباحث توسعه‌ای.
- ۴- افزایش آگاهی مدیران دستگاه‌های اجرایی نسبت به سودمندی یافته‌های پژوهشی.
- ۵- تغییر نگرش نسبت به مطالعات توسعه‌ای و کاربست آن در دستگاه‌های اجرایی.
- ۶- رایج کردن تفکر کاربست یافته‌های مطالعات توسعه‌ای در سطوح تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی.
- ۷- ایجاد نگرش توسعه‌ای در همه سطوح مدیریتی و برنامه‌ریزی.
- ۸- تشویق و گسترش روحیه‌ی انعطاف‌پذیری و تغییر در سازمان و برطرف کردن مقاومت‌ها و از بین بردن محافظه‌کاری‌ها در بین مدیران.
- ۹- گنجاندن بندی در ارتباط با کاربست یافته‌های مطالعات در ارزشیابی مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی.
- ۱۰- ترفیع و ارتقاء بر اساس انجام پژوهش و کاربست نتایج مطالعات توسعه‌ای.
- ۱۱- برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزش پژوهش برای مدیران و برنامه‌ریزان و کارشناسان و آموزش مدیران ارشد در زمینه تصمیم‌گیری بر اساس پژوهش.
- ۱۲- حمایت کلان و سیاستگذاری برای وقت‌گذاری مدیران برای کاربست نتایج یافته‌های مطالعات و تحقیقات.
- ۱۳- در اختیار قرار دادن یافته‌های مطالعات توسعه‌ای دستگاه‌های اجرایی به صورت کاربردی و شفاف به زبان غیرتخصصی و قابل فهم به مدیران و تصمیم‌گیران.
- ۱۴- موظف کردن محققان و مشاوران به ارائه یافته‌های کاربردی و ارائه و دفاع از یافته‌ها نزد کارشناسان دستگاه‌های اجرایی.
- ۱۵- ایجاد کردن نظام ارزشیابی دقیق از طرح‌های پژوهشی اجرا شده و انعکاس نتیجه آن به ناظران و مجریان پژوهش.

- ۱۶- نظارت مستمر بر فرایند اجرای پژوهش مانند گزینش مشاوران و پژوهشگران صلاحیت‌دار و دقت در گزینش و انتخاب گروه ناظران متخصص و آگاه در طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای.
- ۱۷- معرفی کارشناسان صلاحیت‌دار و متخصص در تیم مشاوران تحقیق به منظور عملیاتی و اجرایی‌تر شدن یافته‌های مطالعات توسعه‌ای و جبران کمبود نیروی بومی در شرکت‌های گریددار غیربومی.
- ۱۸- سامان‌دهی و راهبری مراکز پژوهشی و دانشگاه‌های در جهت ایجاد و توسعه شرکت‌های گریددار مرتبط با مطالعات توسعه‌ای در سطوح استانی.
- ۱۹- انتخاب و به کارگیری مدیران دارای بینش علمی- پژوهشی و دارای نگرش، دانش و درک واقعی از توسعه و نگاه همه‌جانبه به توسعه.
- ۲۰- انتخاب مدیرانی با نگاه و تفکر سیستمی.
- ۲۱- اختصاص منابع مالی به تحقیقات بر اساس شورا یا کمیته و بر اساس نیاز و طرح مسئله موضوع مورد مطالعه یا تأیید ضرورت مطالعات توسعه‌ای با ادله علمی و تأیید دستگاه‌ها و کارگروه‌های مربوطه.
- ۲۲- ارتقاء انگیزه‌های لازم مانند افزایش اعتبارات در صورت اجرای کاربست نتایج، اعطای فرصت‌های مطالعاتی، امکان بازدید از پروژه‌ها و ... در محققان و مشاوران و مجریان طرح‌های پژوهشی.
- ۲۳- الزام مدیران استانی برای شرکت در دوره‌های آموزشی مرتبط با مباحث توسعه‌ای.
- ۲۴- اعطای مالکیت معنوی و کم کردن بوروکراسی و حق بالاسری دانشگاه یا مراکز پژوهشی به منظور افزایش رغبت اساتید و پژوهشگران به امر مطالعات توسعه‌ای.
- ۲۵- هدایت پایان‌نامه‌های تحصیلی به سمت مسئله‌محوری و برقراری ارتباط مستمر با دستگاه‌ها در طول اجرای طرح‌های تعریف شده در قالب پایان‌نامه‌های تحصیلی و حمایت‌های مادی و معنوی از اساتید راهنما و دانشجو.

۴-۳-۳- راهکارهای غلبه بر موانع کاربست مرتبط با بعد سازمانی

- ۱- توجه به مسئله‌محوری و حل مشکلات توسعه‌ای توسط دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی.
- ۲- برگزاری کارگاه‌های آموزشی جهت کسب مهارت و تجارب برای حل مشکلات و تدوین راهکارها و یا تعاریف طرح‌های توسعه‌ای از طرف اساتید دانشگاهی.
- ۳- تدوین آیین‌نامه همکاری بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و دستگاه‌های اجرایی در قالب‌هایی مانند حمایت از پایان‌نامه‌ها، انجام طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای و ...
- ۴- ترفیع و ارتقاء اساتید و پژوهشگران مراکز پژوهشی بر اساس انجام پژوهش و کاربست نتایج مطالعات توسعه‌ای در فرم‌های ارزشیابی اساتید.
- ۵- اصلاح نظام مدیریت پژوهشی در دانشگاه‌ها به‌ویژه در پایان‌نامه‌های تحصیلی.
- ۶- اصلاح آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها با اولویت دادن به پژوهش در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری.

- ۷- تأمین مالی مناسب و کافی پروژه‌های تحقیقاتی و حمایت کلان مسئولان از امر پژوهش در تمامی سطوح تصمیم‌گیری.
- ۸- آموزش مدیران ارشد در زمینه تصمیم‌گیری بر اساس پژوهش و برگزاری دوره‌های پژوهشی برای کارکنان سازمان با تمرکز بر حل مشکلات در سطح سازمانی و استانی.
- ۹- برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه نحوه استفاده از نتایج تحقیقات با تأکید بر مطالعات توسعه‌ای.
- ۱۰- تبیین اهمیت و جایگاه علم و توسعه مبتنی بر سیاست‌های عالمانه و علمی و پایه‌گذاری سیاست‌ها بر اساس تحقیق و پژوهش نزد مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی.
- ۱۱- آسیب‌شناسی و تقویت مرکز آموزش و پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان مدیریت به عنوان نهاد متولی مدیریت توسعه استان.
- ۱۲- طراحی نظام پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در سطوح ملی و استانی توسط سازمان برنامه و بودجه کشور به عنوان متولی مدیریت توسعه کشور و برش استانی با متولی‌گری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها.
- ۱۳- تشکیل کمیته اشاعه و کاربست نتایج مطالعات توسعه‌ای در دستگاه‌های اجرایی مرتبط با مطالعات.
- ۱۴- جلوگیری از اختصاص بودجه‌های پژوهشی به امور غیرپژوهشی در دستگاه‌های اجرایی.
- ۱۵- تجمیع اعتبارات پژوهشی در دستگاه‌هایی که اعتبارشان ناچیز است با نظارت کارگروه پژوهش یا مرکز آموزش و پژوهش‌های توسعه سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها.
- ۱۶- تجمیع اعتبارات ماده ۵۶ دستگاه‌های اجرایی و تصمیم‌گیری در مورد آن در کارگروه تخصصی پژوهش ذیل شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان با دبیری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها.
- ۱۷- تأثیر کاربست یافته‌های پژوهشی در فرم‌های ارزشیابی مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی.
- ۱۸- رفع موانع و غلبه بر بوروکراسی ساختاری و فرایندی حاکم بر فضای انتخاب و انجام و اجرای طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای.
- ۱۹- تعیین الزام‌ها در سطح کلان و هماهنگی و توازن در ارتباط با بخش‌های توسعه‌ای و سپس تهیه برش استانی از آن.
- ۲۰- تدوین دستورالعمل واحد برای استان مبنی بر فعال‌سازی طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای اولویت‌دار.
- ۲۱- تدوین قوانین و مقررات و تأکید بر کاربست یافته‌های مطالعات و تحقیقات در شرح وظایف مدیران دستگاه‌های اجرایی.
- ۲۲- تدوین قوانین جامع و مانع و مشخص بودن مراجع ابلاغی و به‌موقع ابلاغ شدن و هماهنگی و یکپارچگی در اجرای قوانین و مقررات و تدوین دستورالعمل‌های اجرایی به‌ویژه در حوزه پژوهش و آموزش (تهیه و

تدوین دستورالعمل یا بخش‌نامه جامع پژوهشی که کلیه فرایندها از نیازسنجی تا کاربردپذیری را در بر گیرد).

۴-۳-۴- راهکارهای غلبه بر موانع کاربردپذیری مرتبط با بعد روش‌شناختی

- ۱- نیازسنجی از دستگاه‌های اجرایی، بخش خصوصی و مردم و یا کلاً کاربران یافته‌های مطالعات توسعه‌ای در مورد مسئله یا مشکل.
- ۲- استفاده از تکنیک‌های علمی اولویت‌بندی مسائل و مشکلات.
- ۳- توجه به مطالعات آمایش سرزمین و سایر اسناد بالادست در تعیین نیازها و اولویت‌بندی مسائل توسعه‌ای.
- ۴- گزینش دقیق و کاربردی فرایندها مسئله‌یابی و تعیین اولویت‌بندی پژوهش به طور عملی و ژرف‌نگر.
- ۵- استفاده از فنون ارزیابی مشارکتی به‌ویژه در مطالعات توسعه‌ای.
- ۶- تأکید بر مطالعات کاربردی و ایجاد خلاقیت و نوآوری متناسب با موضوع و قلمرو تحقیق.
- ۷- جهت‌دهی مطالعات توصیفی به سمت کاربردی‌سازی از طریق ناظر یا کمیته راهبری مرتبط با پژوهش‌های توسعه‌ای.
- ۸- رعایت روش‌شناختی مطالعات توسعه‌ای با ماهیت کاربردی (انتخاب نمونه انتخاب ابزارها، روایی پایایی و ...).
- ۹- نظارت افراد کارآمد و آشنا به روش‌شناسی تحقیق بر فعالیت‌های پژوهشی.
- ۱۰- ارزشیابی از میزان اثربخشی و سودمندی نتایج تحقیقات در دستگاه‌های اجرایی.
- ۱۱- ایجاد بانک اطلاعاتی و نظام اطلاع‌رسانی جامع.
- ۱۲- ایجاد و توسعه دانش‌نامه‌های توسعه استان‌ها و تسریع در راه‌اندازی سامانه ساترا (سامانه ارزیابی توسعه و رصد آمایش).
- ۱۳- تأمین منابع مالی پس از انجام مطالعات توسعه‌ای برای کاربردپذیری و یا برطرف کردن موانع اجرایی آن.
- ۱۴- همه‌جانبه دیدن مسئله تحقیق، استفاده ترکیبی از روش‌های تحقیق، استفاده از پرسش‌ها و فرضیه‌های مناسب و واقعی با شرایط محیطی و امکانات تحقیق.
- ۱۵- ارائه نتیجه‌گیری و پیشنهادهای مناسب کاربردی و در نظرگیری زیرساخت‌های مختلف و اجماع و وفاق حاصل شده از یافته‌ها.
- ۱۶- تفویض اختیار به مدیران برای اجرایی کردن یافته‌های مطالعات توسعه‌ای.
- ۱۷- تطبیق نتایج طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای بر اساس شرح خدمات تصویب شده مراجع بالادستی یا توافق شده.

۱۸- ارزیابی گزارش‌های مطالعات بر اساس پروپوزال یا شرح خدمات اولیه که مشاوران در مناقصه یا فراخوان برگزیده شده‌اند.

۱۹- تدوین شرح خدمات مطالعات توسعه‌ای قبل از انجام تحقیق (اجماع و وفاق با کلیه ذی‌نفعان).

۲۰- بررسی و آسیب‌شناسی مطالعات انجام گرفته و استفاده از نتایج آن در تحقیقات.

۴-۳-۵- راهکارهای غلبه بر موانع کاربست مرتبط با بعد فرهنگی-اجتماعی

۱- ایجاد و توسعه فرهنگ پژوهش و پژوهش‌خواهی در بین تصمیم‌گیران و جامعه از طریق حاکم کردن روحیه کنجکاوی و جستجوگری در دستگاه‌های اجرایی و جامعه، پرورش و تشویق ایده‌پردازان و ارائه‌کنندگان پیشنهادها برای حل مشکلات، آموزش چگونه اندیشیدن به کارکنان و پرورش ذهنیت خلاق در مدیران و انتشار خلاصه‌ای از نتایج و یافته‌های اصلی تحقیق در داخل دستگاه‌های اجرایی.

۲- برقراری زمینه‌های ارتباطی مستمر و هم‌افزایی مطالعاتی و پژوهشی بین ارکان مختلف توسعه در سطوح استان (شهرداری، نهادها و...) مانند تشکیل نشست‌های اندیشه‌ورزی، ایجاد بانک اطلاعاتی مشترک، امکان دسترسی به منابع مورد نیاز و استفاده از ساختار مشارکت‌جویانه متناسب با سطوح مختلف تصمیم‌گیری در فعالیت‌های تحقیق و توسعه.

۳- توجه و تأکید بر مشارکت بخش خصوص و سازمان‌های مردم‌نهاد در فرایند پژوهش از نیازسنجی و طرح مسئله تا مرحله کاربست.

۴- طراحی ساختاری مناسب جهت مشارکت بخش خصوصی و سازمان‌های مردم‌نهاد، این موضوع می‌تواند در مرکز پژوهش‌های توسعه یا امور مشاوران (تبادل نظر با خبرگان بخش خصوصی و صاحب‌نظران) یا در قالب دبیرخانه انجمن‌های تخصصی و صاحب‌نظران توسعه استان مورد بررسی قرار گیرد.

۵- برگزاری آموزش‌های پیشرفت‌محور در ارتباط با توسعه و توسعه پایدار در بین تصمیم‌گیران و جامعه.

۶- ایجاد و اشاعه فرهنگ توسعه و توسعه‌خواهی در بین تصمیم‌گیران و آحاد مردم در جهت گسترش فرهنگ عزم و اراده ملی بر اجرای برنامه‌های توسعه.

۷- برگزاری جلسات هم‌اندیشی و هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی جهت رسیدن به گفتمانی تازه در طرح و حل مسئله با تأکید بر نقش پژوهش در توسعه و غلبه بر مشکلات (دبیرخانه انجمن‌های تخصصی و صاحب‌نظران توسعه استان می‌تواند این وظیفه را بر عهده گیرند).

۸- بخش‌های اجرایی معتقد و متعهد به پژوهش و مشتاق به کاربست مطالعات توسعه‌ای باشند. در خصوص راهکارهای این تعهد و اشتیاق می‌توان به نهادینه‌سازی پژوهش در دستگاه‌های اجرایی اشاره کرد، در این راستا مشارکت در تحقیقات در کسب امتیازات شغلی مؤثر باشند.

- ۹- اعتقاد و باور به این موضوع که مبنای توسعه کشور بر اساس اندیشه‌های معتقد به علم و سیاست‌های عالمانه و برای هرگونه اصلاحات و توسعه در ابعاد گوناگون توجه به تحقیق و سپس تصمیم‌گیری.
- ۱۰- مجریان طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای پایان‌یافته به طور منظم و هدفمند در فرایند ترویج آنها از راه‌های گوناگون با توجه به نیازهای مخاطبان و جامعه.
- ۱۱- بهره‌گیری از صداوسیما در انعکاس دادن یافته‌های مطالعات توسعه‌ای متناسب با نیاز مخاطبان.
- ۱۲- بهره‌گیری از سازمان‌های مردم‌نهاد و تشکل‌های توسعه‌ای در انعکاس دادن یافته‌های مطالعات توسعه‌ای متناسب با نیاز مخاطبان.
- ۱۳- طراحی و تدوین نظام مؤثر بر نیازسنجی مطالعات توسعه‌ای.
- ۱۴- ایجاد و زمینه‌سازی الگوی تحقیق تعاملی در کمیته‌های کاربردی.
- ۱۵- در تنظیم و عرضه گزارش، نتایج پژوهش‌ها برای برنامه‌ریزان و مجریان در خصوص طبقه‌بندی مخاطبان و تعیین نوع استفاده یا کاربردی، تصمیم‌گیری به عمل آید و سپس به سازمان‌دهی گزارش برای آنها اقدام شود.
- ۱۶- لزوم رویکرد فرابخشی در توسعه پایدار کشور و تدوین استراتژی توسعه پایدار در کشور.
- ۱۷- ضرورت اصلاح نگرش در فرایند برنامه‌ریزی توسعه و لحاظ عناصر پایداری در برنامه‌ها.
- ۱۸- ارتباط تحقیقات و اجرا و ضرورت اعمال نگرش‌های پایداری.
- ۱۹- انجام پژوهش‌هایی در ارتباط با آموزش‌های محیط‌زیست در جامعه با توجه به بحران‌های زیست‌محیطی و کمبود منابع آبی در کشور.

۵- جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و ارائه سایر راهکارها و توصیه‌های سیاستی

۵-۱- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

- مفاهیمی مانند اشاعه و کاربست و مفاهیم دیگری مانند استفاده، سودمندی، نفوذ و تأثیر که در قلمرو مفهومی کاربست شکل گرفته‌اند که البته می‌تواند هر کدام از معناهای خاصی در حوزه تحقیق برخوردار شوند. در این میان، مفهوم انتقال دانش، مفهوم پیچیده و چندبعدی است که همانا یکی از اهداف آن مبادله و کاربست دانش در درون نظام پیچیده‌ای از تعاملات میان محققان و کاربران جهت تسریع بهره‌گیری از یافته‌های تحقیقات و بهره‌وری در امور مختلف صورت می‌گیرد. مطالعات توسعه‌ای عمدتاً از نوع کاربردی و مرتبط با تصمیم‌گیری هستند و انتظار می‌رود که به شناخت بهتر، کشف ابعاد و ماهیت موضوع پژوهش و درک و شناسایی راه‌کارهای حل یا رفع مسئله منجر شوند. با این رویکرد بیشتر یافته‌های پژوهش‌ها در حوزه اسناد و طرح‌های توسعه‌ای یا مطالعاتی با جهت‌گیری توسعه‌ای (همه‌سونگر و همه‌جانبه) است. در این راستا ویژگی‌های برخی از این پژوهش‌ها، الزام‌آور بودن انجام آن نسبت به سایر تحقیقات (الزام قوانین برنامه‌های توسعه)، بین‌رشته‌ای بودن منجر به ارائه راه‌حل‌های نظری یا عملی شدن برای غلبه بر مسائل، مشکلات و بعضاً ارجاع و استناد به این مطالعات برای تصمیم‌گیری‌ها است. بعضاً اصطلاحاتی همچون اقدامات توسعه‌ای، طرح‌های توسعه‌ای در اسناد و برنامه‌های بالادستی مشاهده می‌گردد که موارد یاد شده در دل خود نیز مطالعات توسعه‌ای را در بر می‌گیرد؛ از این‌رو شاید استفاده از واژه مطالعات توسعه‌ای به جای پژوهش‌های توسعه‌ای مناسب‌تر باشد و منظور از نظام برنامه‌ریزی توسعه را نیز مشخص نماید. افزون بر این به دلیل وجود تغییرات و رویدادهای پیش روی جوامع و در نتیجه بروز چالش‌ها و پیامدها و ارزیابی‌های برنامه‌های توسعه و نیز مشکلات و مسائل روز جامعه افزون بر محدودیت منابع نیاز به پژوهش‌ها و مطالعات توسعه‌ای و آینده‌نگری جهت اتخاذ تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی‌ها اهمیت آن بیش از پیش احساس می‌شود.
- از بررسی مطالعات و تجربیات صورت گرفته و نظرات حاصله از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و بهره‌گیری از درس آموخته‌ها و مصاحبه‌های گروهی (گروه کانونی)، مدل موانع کاربست در ابعاد ارتباطی، انسانی، سازمانی، روش‌شناختی، اجتماعی- فرهنگی و ویژگی‌های قرارگیری گویه‌ها در هر یک از ابعاد مورد شناسایی قرار گرفت.
- طبق نتایج این پژوهش عوامل یا ابعاد اصلی (ارتباطی، انسانی، سازمانی، روش‌شناختی، اجتماعی- فرهنگی) مستخرج شده از پیشینه تحقیق و مصاحبه با خبرگان در مرحله غربال‌گری همگی در مدل باقی می‌مانند که نشان‌دهنده صحت و روایی این مدل و نظام‌مند بودن و چندوجهی بودن ابعاد مرتبط با مسئله عدم کاربست مطالعات توسعه‌ای است. از این‌رو با توجه به ابعاد اصلی مطرح شده در مدل ارائه

شده در این تحقیق به نظر می‌رسد باید در وهله نخست آن را به صورت نظام پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در نظر گرفت و به ابعاد مختلف آن توجه کرد.

- از یافته‌ها این پژوهش می‌توان به این نتیجه رسید که موانع مرتبط بر کاربردست یافته‌های مطالعات توسعه‌ای چندوجهی بوده که توجه به همه ابعاد آن لازم و ضروری است؛ و این مؤلفه‌ها حالت سیستمی و هم‌افزایی به خود گرفته و در نتیجه غلبه بر آن به سادگی امکان‌پذیر نیست.
- به نظر می‌رسد اهمیت شرایط، پیش‌نیازها و ظرفیت‌سازی‌های لازم برای تولید یافته‌های قابل کاربردست و دست‌یازیدن به یک الگوی کارآمد کاربردست در حوزه مطالعات و طرح‌های توسعه‌ای در گرو اقداماتی مانند درک منطقی و واقعی و علمی از فرایند توسعه و عوامل مؤثر بر آن، فراهم‌سازی و تعریف ساز و کارهایی جهت تأثیرمدار شدن پژوهش‌ها بر توسعه و شاخص‌های توسعه از طریق تعیین جهت‌گیرها و اقدامات سیاستی در برنامه‌های توسعه کشور، ارتقای فرهنگ عمومی برای تقویت راهبرد پژوهش و فناوری و مردمی‌سازی آن، تقویت ارتباط کارکردی نهادهای متولی تولید آمار و اطلاعات در حوزه توسعه در کشور و تقویت زیرساخت‌ها و نظامات پشتیبان پژوهش و فناوری هموارتر می‌گردد.

۵-۲- اقدامات و توصیه‌های سیاستی و راهکارهای عملیاتی در حوزه مطالعات توسعه‌ای

افزون بر راهکارهایی که برای ابعاد مختلف موانع در این گزارش ارائه گردید برخی از توصیه‌های سیاستی و راهکارهایی که در حوزه اشاعه و کاربردست یافته‌های مطالعات توسعه‌ای می‌تواند مفید باشد به شرح زیر ارائه می‌شود:

- ۱- توسعه جریانی چندبعدی و بین‌رشته‌ای است. امروزه حوزه مطالعات و تجربه‌های متعدد توسعه‌ای شکل گرفته است پس به مقوله پژوهش‌ها و مطالعات توسعه‌ای باید در قالب یک نظام یا سیستم تغییر رویکرد داد. از طرف دیگر در ایران برنامه توسعه با تأسیس سازمان برنامه و بودجه اهمیت همه‌جانبه یافت و در کنار آن مطالعات و تحقیقات توسعه‌ای شکل گرفت؛ بنابراین در وضعیت کنونی متولی مطالعات و تحقیقات توسعه‌ای سازمان برنامه و بودجه کشور در سطح ملی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها در سطوح استانی و منطقه‌ای می‌باشند. بر این مبنا به منظور کاربردپذیری و کاربردست مطالعات توسعه‌ای که خود وابسته به ابعاد مختلف نظام پژوهش است باید جایگاه آن در کل نظام پژوهش و فناوری نیز مشخص شود و کاربردست یک مرحله از فرایند پژوهش است. با توجه به ابعاد اصلی و فرعی در نظام مدیریت پژوهشی کشور و توجه به واقعیات جامعه و مطالبات توسعه‌ای نیاز به بازآفرینی و بازنگری، به‌ویژه در نگاشت نهادی نظام مطالعات توسعه‌ای (سیاست‌گذاری، هماهنگی سیاست فناوری و نوآوری، تسهیلگری، انجام تحقیقات، اشاعه و کاربردست) به راهبری سازمان برنامه و بودجه در سطح ملی و به‌ویژه استانی دارد.
- ۲- در دستگاه متولی و راهبری توسعه‌ای کشور یعنی سازمان برنامه و بودجه کشور باید ساز و کارهای طراحی نظام تحقیقات و مطالعات توسعه‌ای در سطوح ملی و استانی در دستور کار قرار بگیرد و در سطح

کلان نیز جایگاه آن در مدیریت نظام پژوهش و فناوری و ضمانت اجرایی آن نیز مورد توجه و تأکید قرار گیرد.

۳- در حال حاضر مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری که به‌زعم متولیان، با هدف پشتیبانی اندیشه‌ای از نظام برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی کشور به منظور مبتنی ساختن مستمر آن بر دانش و رویکردهای علمی در مسیر پیشرفت، توسعه، بهبود و همچنین توانمندسازی و ارتقای نظام برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی جمهوری اسلامی ایران فعالیت می‌کند. بنا بر یافته‌های این پژوهش، اثرگذاری این مرکز با مراکز سطوح استانی کم‌رنگ بوده یا کارکردهای مشخصی از آن مطالبه نشده یا هنوز نوباست. شایسته است در هرگونه اصلاح و بازنگری چارت سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها مورد جرح و تعدیل، تفویض و اختیارات بیشتری در سطوح ملی و استانی منجر شود؛ به‌ویژه نقش این مرکز در شکاف‌های ارتباطی، انسانی، سازمانی، روش‌شناختی و هم‌پیوندی و ارتباط با شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان و کارگروه پژوهش و فناوری و ... کارآمدتر گردد.

۴- طراحی و فعال‌سازی بخش یا گروهی در مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در سطوح ملی و استانی برای تدوین الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت (چراکه این الگو را باید سازمان‌های مدیریت اجراکننده آن‌ها باشند و در حال حاضر تدوین این الگو در دستور کار مرکز دیگری است).

۵- چارت مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در سطوح ملی با دبیرخانه انجمن‌های تخصصی و صاحب‌نظران توسعه کشور و در سطوح استانی با دبیرخانه شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان، انجمن‌ها و نهادهای مدنی مرتبط با توسعه و مشاور سازمان از نظر ارتباطی، انسانی و سازمانی مورد بازنگری، جرح و تعدیل قرار گیرد.

۶- طراحی ساختار سازمانی مناسب مرکز پژوهش‌های توسعه استان‌ها با دستگاه‌های اجرایی به گونه‌ای که زمینه‌های مشارکت تمام سطوح مدیریت از نظر تصمیم‌گیری برای اجرای پروژه‌ها، طرح‌ها و تحقیقات مطالعاتی، به کارگیری نتایج، امکان دسترسی به منابع مورد نیاز، انعطاف‌پذیری و خلاقیت و نوآوری فراهم شود.

یک روش پیشنهادی، استفاده از ساختار مشارکت‌جویانه متناسب با سطوح مختلف تصمیم‌گیری در فعالیت‌های تحقیقاتی است. این روش شامل اجزای شورای پژوهش (این شورا سازوکار آن در مرکز پژوهش‌های توسعه طراحی شده اما چندان فعال نیست) که می‌توان از آن به عنوان نظام تصمیم‌گیری (در مورد انتخاب و اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها و تصمیم‌گیری در مورد استفاده و به کارگیری نتایج پروژه‌ها و طرح‌های توسعه‌ای) نام برد. طراحی واحد اجرایی (نظام مدیریت تحقیقات و طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای) پروژه‌ها و طرح‌های مطالعاتی انتخاب و شرح خدمات آن‌ها مورد کنکاش قرار گرفته و برای اجرا به کارکنان

ذی‌ربط و انتخاب و بررسی مشاوران تا تدارکات لازم برای برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی و اختصاص منابع لازم از جمله وظایف آن است.

۷- ایجاد و طراحی نظام استقرار و به کارگیری نتایج تحقیقات و مطالعات توسعه‌ای (بعد از اجرای پروژه نتایج تحقیقات، طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای به شورای پژوهش نظام تصمیم‌گیری) ارائه و در صورت تصمیم نهایی واحدهای اجرا یا مشاوران همکاری لازم را تا حصول نتیجه به عمل خواهد آورد.

۸- در دستگاه‌های اجرایی فعال‌سازی بخش یا گروه انتقال یافته‌های تحقیقاتی می‌تواند معرف اراده جدی برای اشاعه، کاربرد و تولید بسته‌های توصیه‌ای، مشاوره‌ای و کاربردی مبتنی بر نتایج تحقیقات باشد.

۹- شرح خدمات یا پروپوزال‌های پیشنهادی دارای پیوست توسعه‌ای و ترویجی (کاربردهای قابل انتظار) باشند و مشاوران و مجریان طرح‌ها و مطالعات و برنامه‌های توسعه‌ای موظف باشند به طور مستدل و منطقی به کاربردهای احتمالی و موانع بر سر اجرایی و عملیاتی شدن آن اشاره نمایند و این بخش نقش تعیین‌کننده‌ای در پذیرش یا رد شرح خدمات یا پروپوزال توسط کمیته‌ها یا گروه‌های علمی و تخصصی مراکز پژوهشی با دستگاه‌های کارفرما داشته باشد.

۱۰- مشاوران و یا مجریان طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای پایان یافته، به طور منظم و هدفمند در فرایند اشاعه و کاربرد یافته‌ها درگیر شوند در این خصوص توجه به موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

الف- در قراردادهای پژوهشی جدید، تدوین بسته توصیه‌های برنامه‌ای بر اساس نتایج تحقیق و اعتباربخشی به آن، در زمره وظایف مشاوران و مجریان طرح‌ها و تحقیقات توسعه‌ای قرار گیرد و آن‌ها موظف شوند به طریق مقتضی (تعامل با گروه یا کمیته انتقال یافته‌ها یا کاربرد)، این مهم را به انجام برسانند. بر این اساس لازم است تغییرات در فرم تیپ قراردادها اعمال شود.

ب- لازم است عملیات تدوین بسته توصیه‌های برنامه‌ای- کاربردی و اعتباریابی آن، در شرح خدمات طرح پژوهشی دیده شود و هزینه آن منظور گردد. بدیهی است تسویه قرارداد منوط به ارائه بسته توصیه‌های توسعه‌ای- ترویجی معتبر (اعتباریابی شده) از سوی مشاوران و مجریان خواهد بود (برای تدوین بسته‌های توصیه‌های توسعه‌ای نیز می‌توان تفاهم‌نامه‌ها و ضوابط خاصی تعریف و در مراجع ذی‌ربط تصویب کرد).

ج- در مورد طرح‌ها و تحقیقات در دست اجرا، می‌توان از مشاور یا مجری درخواست کرد که طبق ضوابط خاص، بسته توصیه‌های کاربردی- برنامه‌ای برای پژوهش خود تولید و آن را اعتباریابی کرد.

۱۱- کاربرد دارای تعاریف و سطوح متفاوتی است که می‌توان آن‌ها را روی یک پیوستار نشان داد و به نظر می‌رسد از اشاعه و روشن‌گری آغاز می‌شود و سرانجام به استفاده، مداخله و تغییر منجر می‌شود. در این خصوص یکی از موارد اصلی اولین مرحله کاربرد (اشاعه) که می‌توان از آن با اصطلاح کاربرد نرم یاد کرد.

۱۲- مستندسازی نتایج طرح تحقیقاتی پایان یافته در چارچوب رسانه‌های مختلف همانند مقاله علمی، نشریه تخصصی یا فنی، نشریه ترویجی و ... یا ارائه در همایش‌های تخصصی و چاپ در مجموعه مقالات مربوطه

است؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود مجریان طرح‌های پژوهشی در دست اجرا، موظف شوند نتایج تحقیق خود را حداقل در یکی از چارچوب‌های فوق ارائه و سپس با آن‌ها تسویه کامل صورت گیرد.

۱۳- بخش‌های اجرایی، معتقد و متعهد به پژوهش و مشتاق به کاربری تحقیقات باشند. در خصوص راه‌کارهای ایجاد این تعهد و اشتیاق، می‌توان به نهادینه‌سازی پژوهش در دستگاه‌های اجرایی اشاره کرد. با توجه به این که تشکیلات معاونت‌ها و سازمان‌های ستادی دستگاه اجرایی، چارچوب مناسبی برای گسترش کاربری یافته‌ها در ستاد دستگاه اجرایی به شمار می‌روند، مشارکت در تحقیقات در کسب امتیازات شغلی مؤثر باشند.

۱۴- کارگاه آموزشی برای آموزش مدل‌ها و روش‌های اشاعه و کاربری یافته‌ها به پژوهشگران و مدیران پژوهشی، تشکیل شود.

۱۵- کارشناسان دستگاه‌های اجرایی در فرایند طراحی و اجرای تحقیقات و مطالعات توسعه‌ای به طرق مختلف مشارکت نمایند.

۱۶- سازوکار شرکت‌های مهندسی مشاور و دانشگاه‌ها برای پاسخگویی به نیازها و درخواست‌های مطالعات و طرح‌های توسعه‌ای بازبینی شود و مدلی طراحی و اجرا گردد که در اسرع وقت به این نیازها پاسخ داده شود.

۱۷- معمولاً در طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای مشاور تهیه و تدوین برنامه با عوامل راهبری و اجرا متفاوت است. به منظور هم‌گرایی و بالا بردن تعهد مشاوران در تدوین طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای پیشنهاد می‌شود مجری طرح‌ها و مطالعات توانایی مشاوره و راهبری ریسک‌های تولید در فراوری و بازاریابی را نیز داشته باشد یا بتواند به عنوان سرمایه‌گذاری مشترک^۱ عمل کند. اشخاص حقیقی و حقوقی را برای اجرای صحیح پروژه‌ها در قالب قراردادهای حقوقی و قانونی به خدمت بگیرد. به بیان دیگر مشاور طرح‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی علاوه بر تهیه و تدوین پروژه‌ها و معرفی ظرفیت‌ها و محدودیت‌های قانونی، در کلیه مراحل اجرای پروژه به ترتیب شامل معرفی پروژه دارای مزیت، تأمین نهاده‌ها و عوامل تولید، تحقیق و توسعه و طراحی، فراوری و تولید، بازاریابی و فروش و خدمات پس از فروش را راهبری و هدایت نماید.

۱۸- برگزاری نشست‌های اندیشه‌ورزی، ارزیابی، بازبینی و بازنگری طرح‌ها و مطالعات توسعه سطوح ملی و استانی با حضور مشاوران و صاحب‌نظران.

۱۹- تطبیق و هدایت تحقیقات و طرح‌های توسعه‌ای با دستورالعمل‌ها و چارچوب‌های آمایش و اسناد توسعه‌ای در سطوح ملی و استانی.

۵-۳- توصیه‌های پژوهشی

تکمیل محتوایی الگوی مدیریت پژوهش در سازمان‌های سطوح استانی بدون ابلاغ چارچوب نظام ملی پژوهش‌های توسعه در سطح ملی غیرممکن و بیهوده است، بنابراین هر مطالعه و بررسی در وهله نخست باید سعی در ارائه تعریفی جامع از پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری خارج از تعریف انواع تحقیقات متعارف نماید. در این راستا شایسته است که به سؤال محوری مبنی بر این که آیا ساختار و کارکرد نظام پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در سطوح ملی و استانی ساختار و کارکرد قابل قبولی دارد، پاسخی درخور داده شود؛ بنابراین طرح عناوین ذیل در قالب یک کار علمی منسجم یا یک بررسی یا مطالعه پیشنهاد می‌شود:

- بررسی و بهبود الگوی مدیریت پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در سازمان برنامه و بودجه کشور.
- راهکارهای بهبود نظام پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری با رویکرد ارائه مدل کاربردپذیری یافته‌های پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری.
- تحلیلی بر اثربخشی و کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی در سازمان برنامه و بودجه کشور (با توجه به ایجاد مرکز پژوهش‌های توسعه و ارائه گزارش‌ها و نشست‌ها و...)
- دستیابی به یک الگوی مدیریت پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری (اختصاصی).
- بررسی و اولویت‌بندی راهکارهای کاربردپذیری یافته‌های مطالعات توسعه‌ای.
- بررسی موانع به‌کارگیری پژوهش‌مداری در نظام تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی.
- اولویت‌بندی موانع و راهکارهای کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی در نظام برنامه‌ریزی توسعه (مطالعه موردی سطح استانی به روش پیمایش، با توجه به یافته‌های کیفی این گزارش).
- شناسایی روش‌های کاربردپذیری یافته‌های طرح‌ها و مطالعات توسعه‌ای با تأکید بر مطالعات آمایش سرزمین.

مرد خردمند، سرپیشه را، عمر دو بایست در این روزگار

تابه کی تجربه اندوختن، باد کرسی تجربه بردن به کارا

منابع

- احسانی، وحید، موسی اعظمی، محمدباقر نجفی و فرامرز سهیلی (۱۳۹۵). اثربخشی پژوهش‌های علمی داخلی بر شاخص‌های توسعه ایران، پردازش و مدیریت اطلاعات، سال سی و دوم، شماره ۲.
- احسانی، وحید، موسی اعظمی، محمدباقر نجفی و فرامرز سهیلی (۱۳۹۶). اثربخشی رشد فزاینده پژوهش‌های کشاورزی ایران بر شاخص‌های توسعه کشاورزی در کشور، پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی مشهد، سال هفتم، شماره ۲، ۳۱۶-۲۹۲.
- احسانی، وحید، موسی اعظمی، محمدباقر نجفی و فرامرز سهیلی (۱۳۹۶). قابلیت اثرگذاری پژوهش‌های فزاینده ایران بر توسعه کشور، پردازش و مدیریت اطلاعات، سال سی و سوم، شماره ۱.
- احمدی شاپورآبادی، محمدعلی (۱۳۸۵). کتاب قم در رهگذار توسعه (گزارش اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان قم ۸۳-۱۳۷۹)، تهران: ندای الهی.
- احمدی شاپورآبادی، محمدعلی (۱۳۸۵). مراکز هم‌اندیشی توسعه استانی، پنجمین کنفرانس ملی نظام پیشنهادات، جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران.
- اخوان علوی، سیدحسین و همکاران (۱۳۹۵). بررسی و بهبود الگوی مدیریت پژوهش در استان قم، پروژه تحقیقاتی چاپ نشده.
- اصغری، روح‌الله (۱۳۹۴). بررسی و آسیب‌شناسی کاربست نتایج تحقیقات در نظام پژوهش‌های کاربردی در سازمان‌های دولتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی. قم: پردیس فارابی دانشگاه تهران.
- ایزائلو، بلال و مجتبی حبیبی (۱۳۸۹). کاربرد فراتحلیل در تحقیقات علوم اجتماعی و رفتاری: مروری بر مزایا، تنگناها و روش‌شناسی، تحقیقات علوم رفتاری، سال نهم، شماره ۱.
- پور مؤذن، علی‌محمد (۱۳۹۲). تحلیلی بر وضعیت کاربست یافته‌های پژوهشی در ناجا، پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، سال ششم، شماره ۴، پیاپی ۲۴.
- جانستون، جیمز ان (۱۳۷۳). روش‌هایی برای به کار بستن یافته‌های پژوهشی، ترجمه محمود مهرمحمدی، دبیرخانه شورای سیاستگذاری.
- حسن‌زاده، رمضان (۱۳۸۳). بررسی موانع و عوامل کاربست یافته‌های پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی، تهران: پدیده گوتنبرگ.
- حسن‌زاده، رمضان (۱۳۸۳). بررسی موانع و عوامل کاربست یافته‌های پژوهشی توسط دانشگاه‌ها و دستگاه‌های اجرایی، مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، سال بیستم، شماره ۴.
- حیدری سورشجانی، سعید و همکاران (۱۳۹۵). بررسی موانع موجود در تهیه، اجرا و کاربرد یافته‌های پژوهشی از دیدگاه اعضای هیئت علمی و کارشناسان فعال در حوزه پژوهش دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد، مجله دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد، سال هجدهم، شماره ۲.
- خاکی، غلامرضا (۱۳۹۱). روش تحقیق (با رویکرد به پایان‌نامه نویسی)، تهران: کوهسار.
- داوری، رضا (۱۳۹۰). درباره علم، تهران: هرمس.
- زمانی‌منش، حامد و همکاران (۱۳۹۱). موانع فرهنگی تأثیرگذار بر عدم کاربست یافته‌های پژوهشی در نظام آموزش و پرورش، مهندسی فرهنگی، سال هفتم، شماره ۷۱ و ۷۲.

- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۸۱). موانع تحقیق و نوآوری در جمهوری اسلامی ایران و راهکارهای رفع آن، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- عابدی، احمد و همکاران (۱۳۹۱). فراتحلیل عوامل مؤثر بر افزایش کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی در وزارت آموزش و پرورش، مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، شماره ۱۲.
- فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۳). تقابل شاخص‌های علم‌سنجی با شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی سخنرانی ارائه شده در همایش ملی سنجش علم؛ ارزشیابی و آسیب‌شناسی (برونداهای علمی)، دانشگاه اصفهان.
- فتحی‌واجارگاه، کوروش (۱۳۹۰). مقدمه‌ای بر مدیریت پژوهش (ویژه مدیران و کارشناسان پژوهشی در سازمان‌ها)، تهران: سیمای دانش و آذر.
- فهمیم یحیایی، فریبا (۱۳۹۷). تحلیل محتوایی برنامه‌های پژوهش و فناوری در برنامه‌های توسعه ایران، همایش هفتاد سال برنامه‌ریزی توسعه در ایران، مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور.
- قورچیان، نادرقلی و سعادت شریعتی (۱۳۸۸). نگاهی نو به نظام مدیریت پژوهشی در آموزش عالی، رهیافت، سال نوزدهم، شماره ۴۴.
- کبیری، مسعود (۱۳۸۸). مدل‌های کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی و نقش آن‌ها در مدیریت پژوهشی؛ به مثابه یک حوزه میان‌رشته‌ای، مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، شماره ۴، ۱۴۷-۱۶۸.
- کرسول، جان (۱۳۹۴). پویای کیفیت و طرح پژوهش: انتخاب از میان پنج رویکرد (روایت پژوهی، پدیدارشناسی، نظریه داده بنیاد، قوم‌نگاری، مطالعه موردی) ترجمه حسن دانایی‌فرد و حسین کاظمی، تهران: صفار.
- کیانی طالقانی، ناهید، حسن رضا زین‌آبادی، حمیدرضا آراسته و حسین عباسیان (۱۳۹۸). تأملی بر علل مؤثر بر بروز کژکارکردهای پژوهش در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران، آموزش عالی ایران، سال یازدهم، شماره ۱.
- گرایی‌نژاد، غلامرضا، فریبا فهمیم یحیایی و رخساره کاظم (۱۳۹۷). گزارش تحلیل و تبیین بخش پژوهش و فناوری در برنامه‌ریزی توسعه ایران، همایش هفتاد سال برنامه‌ریزی توسعه در ایران، مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور.
- گزنی، علی، نجمه حمیدی‌فر و جعفر مهاد (۱۳۹۱). تولید علم ایران و جایگاه آن در بین کشورهای جهان، پیش‌بینی رشد تولید علم ایران در سال ۲۰۱۸، شیراز: پایگاه استنادی علوم جهان اسلام.
- گلشنی، مهدی (۱۳۹۳). تب مقاله‌نویسی آفت است. سرآمد، شماره ۹، ۷۷-۷۲.
- متین، نعمت‌اله (۱۳۸۰). کاربردپذیری یافته‌های پژوهشی ضرورت‌ها و نظریه‌ها و راهکارها، پژوهش‌نامه آموزشی، ویژه‌نامه شماره ۱۰، ۳.
- متین، نعمت‌اله (۱۳۸۵). بررسی میزان استفاده از یافته‌های پژوهشی در آموزش و پرورش، تعلیم و تربیت، شماره ۸۸.
- مجمع تشخیص مصلحت نظام (۱۳۹۳). سیاست‌های کلی نظام.
- مجموعه قوانین برنامه ششم توسعه، احکام دائمی برنامه‌های توسعه و تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و الحاقی‌های آن، تدوین سهیل جلالی، تهران: جهاد دانشگاهی واحد صنعتی امیرکبیر.
- مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور، نشست علمی، علم و فن‌آوری در آیین‌نامه آمار و تحولات، نشست علمی تخصصی نقش علم و فناوری در تولید ثروت ملی کشور، گزارش شماره ۱۲۳.
- معصومی همدانی، حسین (۱۳۸۲). پیشرفت علمی و توسعه علمی، مجموعه مقالات همایش سیاست‌ها و مدیریت برنامه‌های رشد و توسعه در ایران، تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، ۲۳۷-۲۵۲.

- منصوری، رضا (۱۳۹۰). عزم ملی برای توسعه علم در ایران وجود ندارد. روزنامه قدس، سال ۲۵، ۶۸۹۴ (۲۶ دی).
- منصوری، فردین، علی ثقفی و نعمت‌الله موسی‌پور (۱۳۹۳). مدلی برای کاربست پذیری رساله‌های دکتری حسابداری (با تأکید بر حل معضله‌های مالی و پولی)، مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، سال هفتم، شماره ۱، پیاپی ۲۵.
- منصوریان، یزدان (۱۳۹۲). تسلیم ناخواسته آسیب‌شناسی پژوهش‌های سازمانی، کتاب ماه، سال شانزدهم، شماره ۵، ۳-۷.
- نویدینیا، منیژه (۱۳۸۵). «درآمدی بر کاربست تحقیقات»، راهور، سال هفتم، شماره ۱۴.
- الوانی، سید مهدی، سید حسین اخوان علوی و حمیدرضا محملی ابیانه (۱۳۹۷). «آسیب‌شناسی جایگاه پژوهش و کاربست آن در مدیریت شهری مطالعه (موردی: نظام مدیریت شهری تهران)»، باغ نظر، سال پانزدهم، شماره ۶۳.
- هاشمی، سید جلال و غلامحسین عبادی (۱۳۸۵). شناسایی عوامل کاربست یافته‌های پژوهش‌های آموزشی در استان خوزستان: ارائه یک الگو، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، سال سیزدهم، شماره ۴.
- Davies, H., Nutley, S., & Walter, I. (2005). Assessing the impact of social science research: conceptual, methodological and practical issues, a background discussion paper for ESRC Symposium on Assessing Non-Academic Impact of Research. Research Unit for Research Utilisation School of Management, University of St Andrews.
- ELARD (2003). Impact Assessment and Evaluation in Agricultural Research, *Research Global* 27: 9-8.
- Funk, S. G., Champagne, M. T., Tomquist, E. M., & Wiese, R. A. (1995). Administrators' views on barriers to research utilization. *Applied Nursing Research*, 8(1), 44-49.
- Gaunand, A., Hocde, A., Lemarié, S., Matt, M., & de Turckheim, E. (2015). How does public agricultural research impact society? A characterization of various patterns. *Research Policy*, 44(4), 849-861.
- Haddow, G., & Klobas, J. E. (2004). Communication of research to practice in library and information science: Closing the gap. *Library & Information Science Research*, 26(1), 29-43.
- Hughes, A. (2012). *Enhancing impact: the value of public sector R & D: summary report*. Council for Industry and Higher Education.
- Luker, K. A., & Kenrick, M. (1995). Towards knowledge-based practice; an evaluation of a method of dissemination. *International Journal of Nursing Studies*, 32(1), 59-67.
- Newman, K., Capillo, A., Famurewa, A., Nath, C., & Siyanbola, W. (2013). What is the evidence on evidence-informed policy making? Lessons from the International Conference on Evidence-Informed Policy Making. *International Network for the Availability of Scientific Publications (INASP)*. Oxford, UK (2013) 18 pp.
- REF (2011). Assessment framework and guidance on submissions. [http://www.ref.ac.uk/medial/ref/content/pub/assessment framework and guidance on submissions](http://www.ref.ac.uk/medial/ref/content/pub/assessment%20framework%20and%20guidance%20on%20submissions/) / (accessed Nov. 20, 2015).
- Technical Centre for Agricultural and Rural Cooperation (2000). ECART / ASARECA / CTA Workshop on Impact Assessment of Agricultural Research in Eastern and Central Africa: Executive Summary. Wageningen, The Netherlands: CTA
- Tetroe, J. M., Graham, I. D., Foy, R., Robinson, N., Eccles, M. P., Wensing, M., & Grimshaw, J. M. (2008). Health research funding agencies' support and promotion of knowledge translation: an international study. *The Milbank Quarterly*, 86(1), 125-155.